B. G. FORSELIUSE SELTS

Forseliuse Sõnumid

2011

19

Pr Evelin Ilves, Nemad Majesteedid kuningas Carl XVI Gustaf ja kuninganna Silvia, Vabariigi President Toomas Hendrik Ilves ja direktor Jaan Seim Stockholmi Eesti Kooli vanemate klasside õpilastega, 20.01.2011

B. G. FORSELIUSE SELTS

Forseliuse Sõnumid

2011

19

B. G. Forseliuse Seltsi väljaanne *Forseliuse Sõnumid* (nime ristiisa prof Helmut Piirimäe) avaldab kaastöid:
hariduselu ja noorsootöö;
kreatiivne pedagoogika, sh uurimuslik õpe lasteaiast gümnaasiumini;
haridusIugu ja -traditsioonid, kool ja õpetaja arenguruumis;
seltsi liikmeskonna tegevused ja kroonika.

Fotod värvitahvlitel ja kaantel täiendavad kaastöid, näitavad seltsi, liikmeskonna ja sõprade tegevusi

Forseliuse Sõnumite ja *B. G. Forseliuse Seltsi Toimetiste* sisukorrad: www.forselius.ee

Täname toetuse ja koostöö eest ajakirja Forseliuse Sõnumid 19, 2011, kirjastamisel:
Haridus- ja Teadusministeerium,
Eesti Kultuuriseltside Ühendus,
trükikoda PAAR!

Postiaadress: B. G. Forseliuse Selts, Pepleri 27, 51010 Tartu
Kontakt: GSM 509 8647
madis@forselius.ee
www.forselius.ee

Toimetaja: Madis Linnamägi
Korrektuur: Sirje Krikk de Mateo
Kujundajad: Irina Gron

Fotod: Malev Toom, seltsi ja koolide arhiivid

Trükk: OÜ PAAR
Ilmatsalu 3g, 51014 Tartu
tel 716 8151, faks 716 8150
info@paar.ee
www.paar.ee

ISSN 1406-975X

© B. G. Forseliuse Selts

VABARIIGI PRESIDENDI RIIGIVISIIT ROOTSI KUNINGRIIKI, 18.–20.01.2011

Bankett kuningalossi Karl XI Galeriis,18.01.2011

Vabariigi Presidendi Toomas Hendrik Ilvese ja pr Evelin Ilvese vastuvõtt Ooperiterrassil, 19.01.2011

Stockholmi Eesti Kooli õpilased tervitavad kõrgeid külalisi, 20.01.11

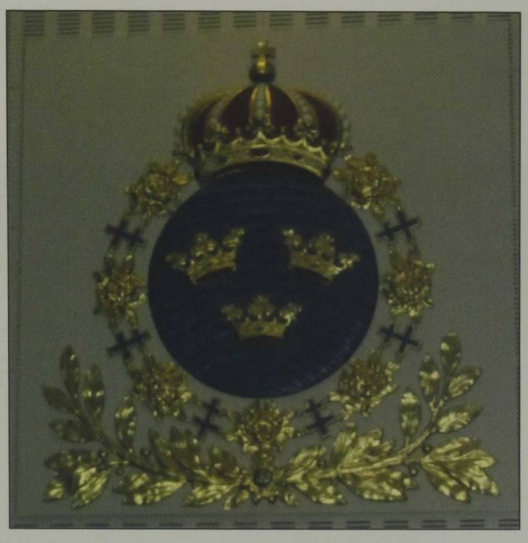

Küberjulgeoleku seminar National Defence College'is

Põhjala Lahingugrupi (Nordic Battle Group) külastus

Stockholmi linnavolikogu
esimehe pr Margareta Björki ja hr Hans Björki
lõuna raekojas

Lauanaabrid Cecilia Brinck ja Madis Linnamägi

Uppsala Ülikoolis: prints Carl Philip, pr Evelin Ilves, VP Toomas Hendrik Ilves, rektor prof Anders Hallberg

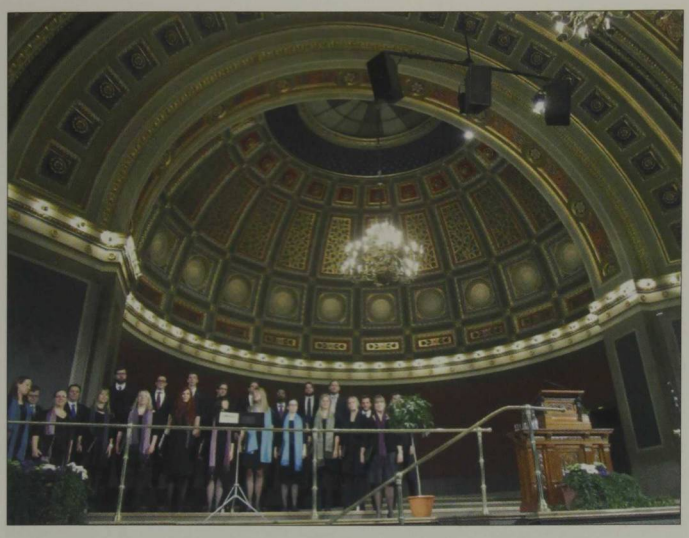

Tervituslaulud üliõpilaste koorilt

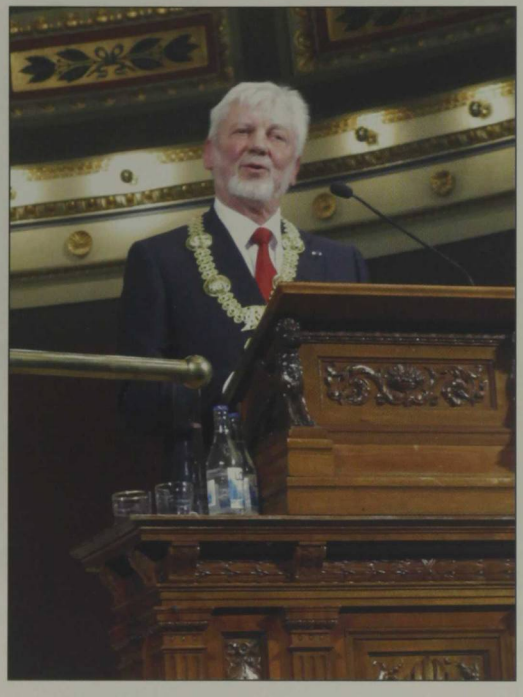

Rektor prof Anders Hallberg

Vabariigi Presidendi Toomas Hendrik Ilvese akadeemiline loeng „The Baltic Littoral in the New Europe"

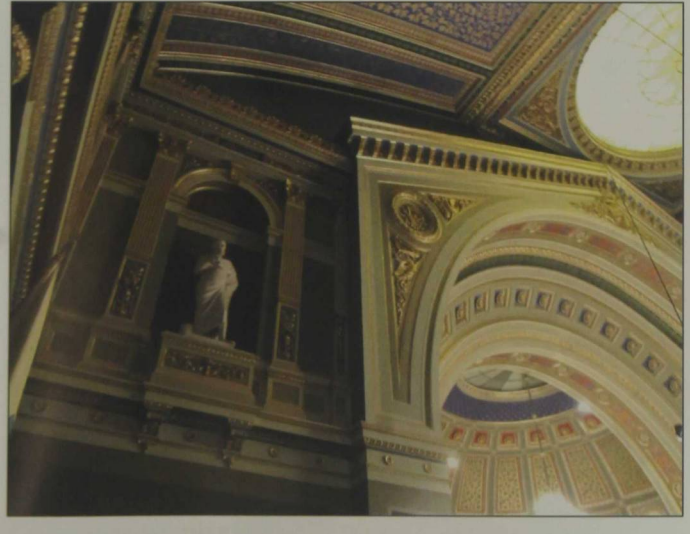

Ülikooli aula vaateid

Vaata ka http://pilt.delfi.ee/galleries; http://www.president.ee/et/meediakajastus/pildigalerii/collection_id-2127-amp-start-81.html

B. G. FORSELIUSE SELTSI XXI HARIDUSPÄEV, TARTU, 16.04.2010

Tartu abilinnapea Vladimir Šokman avab raekojas hariduspäeva

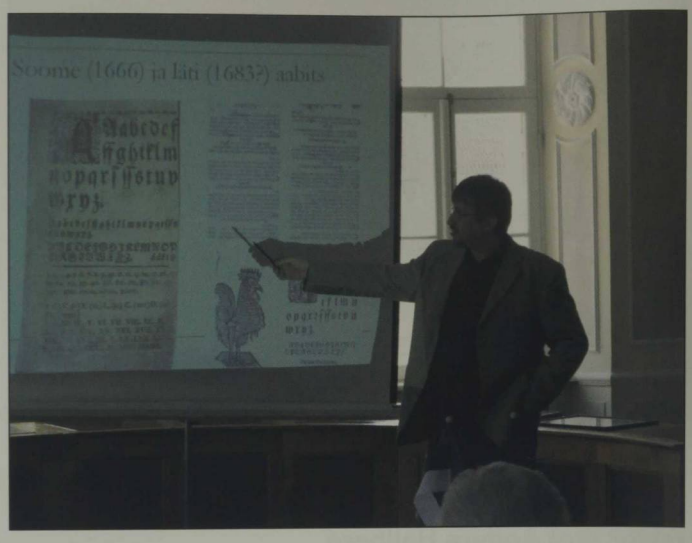

Aivar Põldvee: Bengt Gottfried Forselius kui keelemees ja õpetaja

Tallinna Ülikooli dotsent Tiiu Kuurme ja haridusministri nõunik Toomas Liivamägi, moderaator

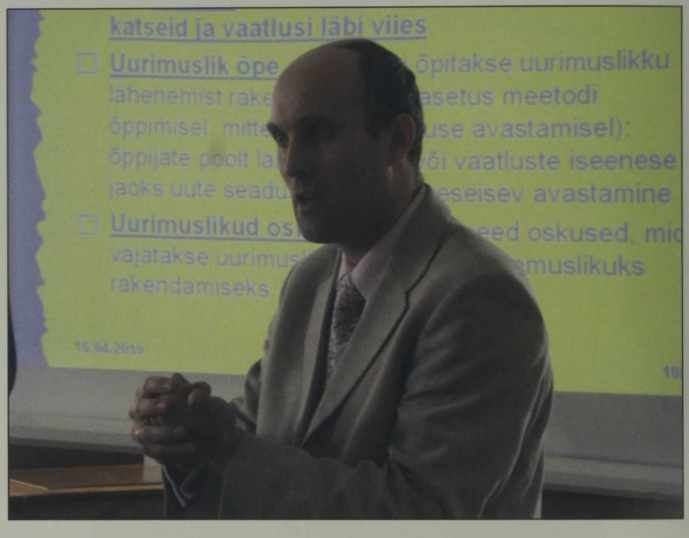

Tartu Ülikooli Pedagogicumi direktor dr Margus Pedaste: uurimusliku õppe teooria ja praktika

Tiia Randma, Eesti Kaubandus-Tööstuskoja haridusnõunik: õppekava õpiväljundid ettevõtlikkuse kujundamisel

Ene-Mall Vernik-Tuubel, Eesti Haridusfoorumi toimkonna liige: õppekavast elukestva õppe kontekstis

Nõo Reaalgümnaasiumi õpetaja Heily Soosaar: veebipõhiste õppematerjalide võistlus „Kirjandusraal“

Kambja Ignatsi Jaagu Kooli direktor Enn Liba juhatab seltsi üldkogu

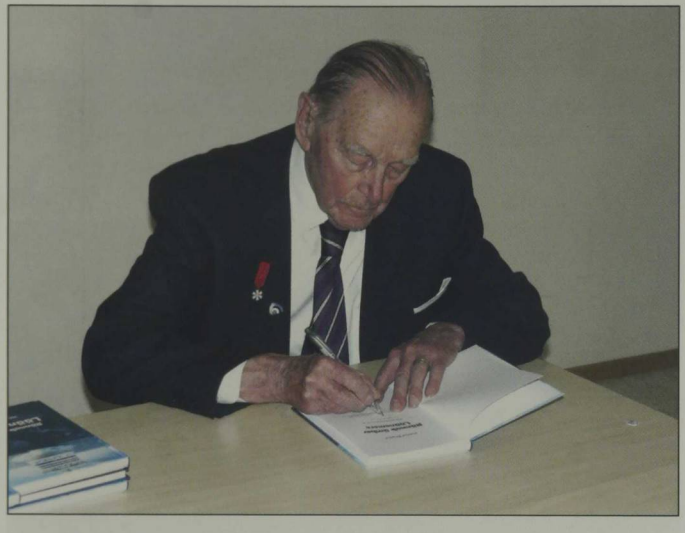

Hariduspäeva sponsor Helmut Einpaul (94) annab autogramme oma raamatusse „Rännak ümber Läänemere“

Osalejaid tänas lauluga seltsi segakoor „Chorus Forselianaus“, dirigent Tiiu Millistfer

Pärnu uuriva õppetöö edendajad Tartu Forseliuse Gümnaasiumi kirjanduskoridoris Mati Undi ja Vello Saage bareljeefide ees koos president Arnold Rüütli, prof Toomas Tenno, prof Helmut Piirimäe ja Madis Linnamägi'ga

XXI SUVEKOOL KILINGI-NÕMMEL, 13.–15.08.2010

Suvekooli lippu heiskavad
Tiina Lall ((Tartu Forseliuse Gümn.),
Maigi-Ly Kõll (Kambja), Ly Aasav (Kilingi-Nõmme)

Suvekooli avamisel: Saarde valla volikogu esimees
Erli Aasamets, Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi
õppejuht Mari Karon ja direktor Aarne Link

Saardes püstitati eestikeelset hariduselu tähistav
mälestuskivi 1987. a

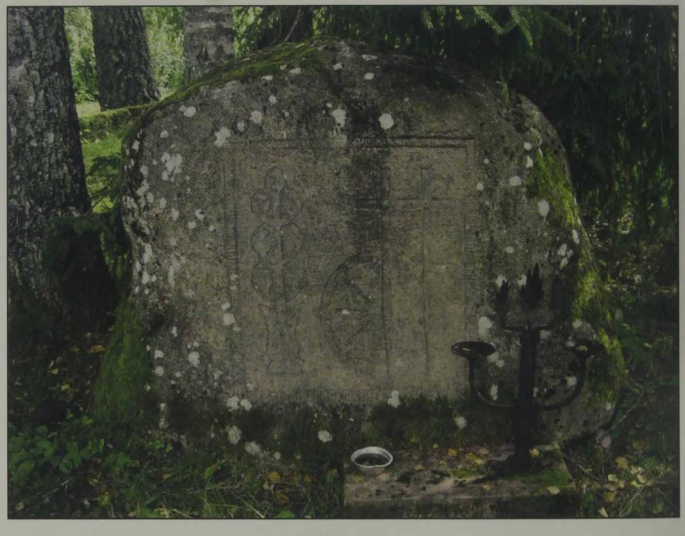

Saarde vallas on palju vanemat ajalugu
meenutavaid tähiseid

Kilingi-Nõmmega tutvumas

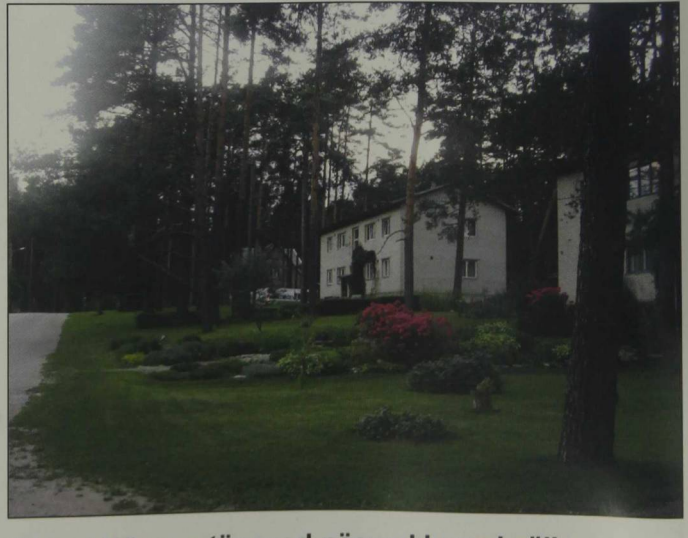

Kilingi-Nõmme tänavad näevad kenad välja

Vabadussõja monumet, …

… matkajuht Tiina Kuum

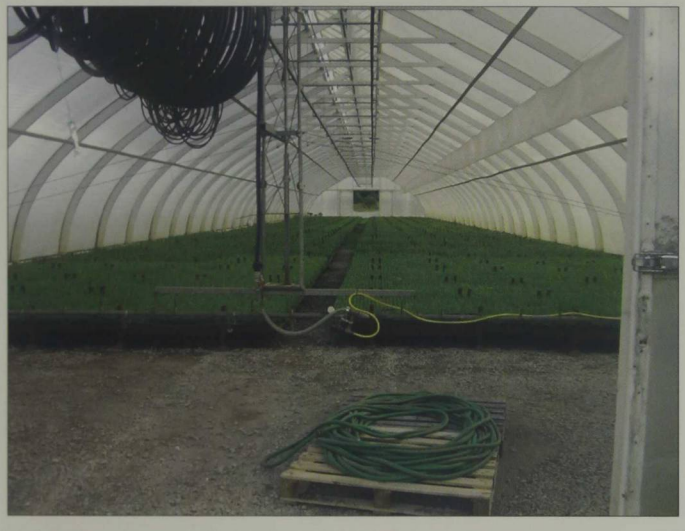

Õpiretk AS-i Eesti Metsataim taimeaeda

Tõnu Reim annab teavet taimede ja tehnika kohta

Raja talus on suuri ja pisikesi loomi

Anne Oruaas lapselapsega on leidnud sõbra

Nigula rabas jagab selgitusi Kaja Kübar

Matk Nigula Looduskaitsealal

ÕPPETÖÖ VASTSELIINA GÜMNAASIUMIS, 23.02.2011

23. veebruaril 2011 toimub
1.-5. klassi
Eesti Vabariigi 93.
sünniaastapäevale pühendatud

IV MINIKONVERENTS
teemal „Eesti sportlased
taliolümpiamängudel läbi aegade"

Ka 1.–5. kl õpilaste minikonverentsil on kasutusel multimeediatehnika

Vabariigi aastapäeva eelsetel õpilaskonverentsidel kõlas ka laul ja muusika

Kitarril Siima Arras

Tänukiri

Raido Piirisild
esinemise eest 1.-5. klassi
IV MINIKONVERENTSIL

Vastseliinas, 23. 02. 2011

Pidulikul ja sisukal konverentsipäeval tänasid uurijaid õppejuht Küllike Nagel ja direktor Neeme Lumi

Tööõpetuse kabinetid on väga hea sisustusega

Õpetaja Geenart Nagel naaberkooli õpilastega

OSULA PÕHIKOOL 245, 01.02.2010

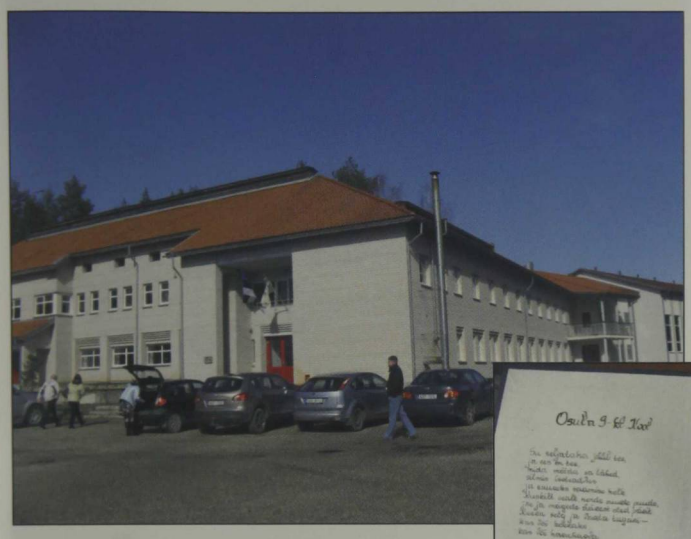

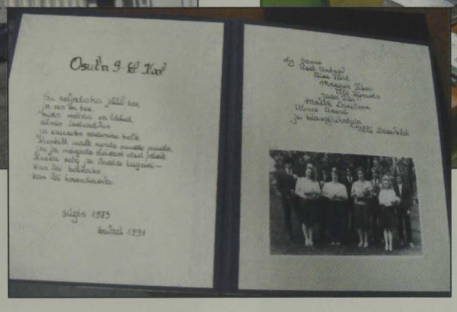

Osula koolis tuntakse väga hästi oma kodu lugu, ringijuht Heljo Saar

Aastapäevapeol laulab koor, esinevad rütmikaneiud

Näiteringi etendus „Peeglike, peeglike! Kes on kõige kaunim Osula koolis?“

Pilku püüab õpilaste kunst ja käsitöö, ka koolimaja seintel

JÄRVA-JAANI GÜMNAASIUM 325

Konverentsipäev „Läbi kolme sajandi“, 26.11.10. Uurimiskursuse õpetaja, õppealajuh. Silva Kärner avaettekanne „Koolihariduse juured“

VIII klassi õpilased Britta Põldma, Andra Turro, Maris Kurvits ja Mari-Liis Uuk: vilistlaste meenutused kooliajast

XI kl õpilased Age Selge ja Meelis Rannaveer: 1970–80-te aastate pioneeriaeg

Direktor Sirje Pehk võtab kokku kooliloo tänase päeva seisuga ja heidab pilgu tulevikku

Martsipanipäeval 16.10.09 meisterdavad IV kl poisid martsipanimaiustusi

Oinapäevad on 29. septembril, mihklipäeval. X klassi õpilasi lüüakse oinast lahti – „Igal oinal oma mihklipäev!“

SUUNATUD UURIMUSLIK ÕPE PÄRNU LASTEAIAS „MAI“

Lasteaia kas rühma avastavad mõõte

Käte pikkust mõõdavad Grethe, Markus ja Alex

Kehakuju joonistab Germo, mõõdetav on Laura

Vee ja kangastega katsetavad Laura, Germo, Markus ja Sirel

Avasta ilm: Romet, Markus ja Laura võrdlevad temperatuure

Pilvede vaatlus

GRAAFILINE DISAIN „EESTIKEELNE KOOL 325“

Andrus Peegel

Tiia Eikholm

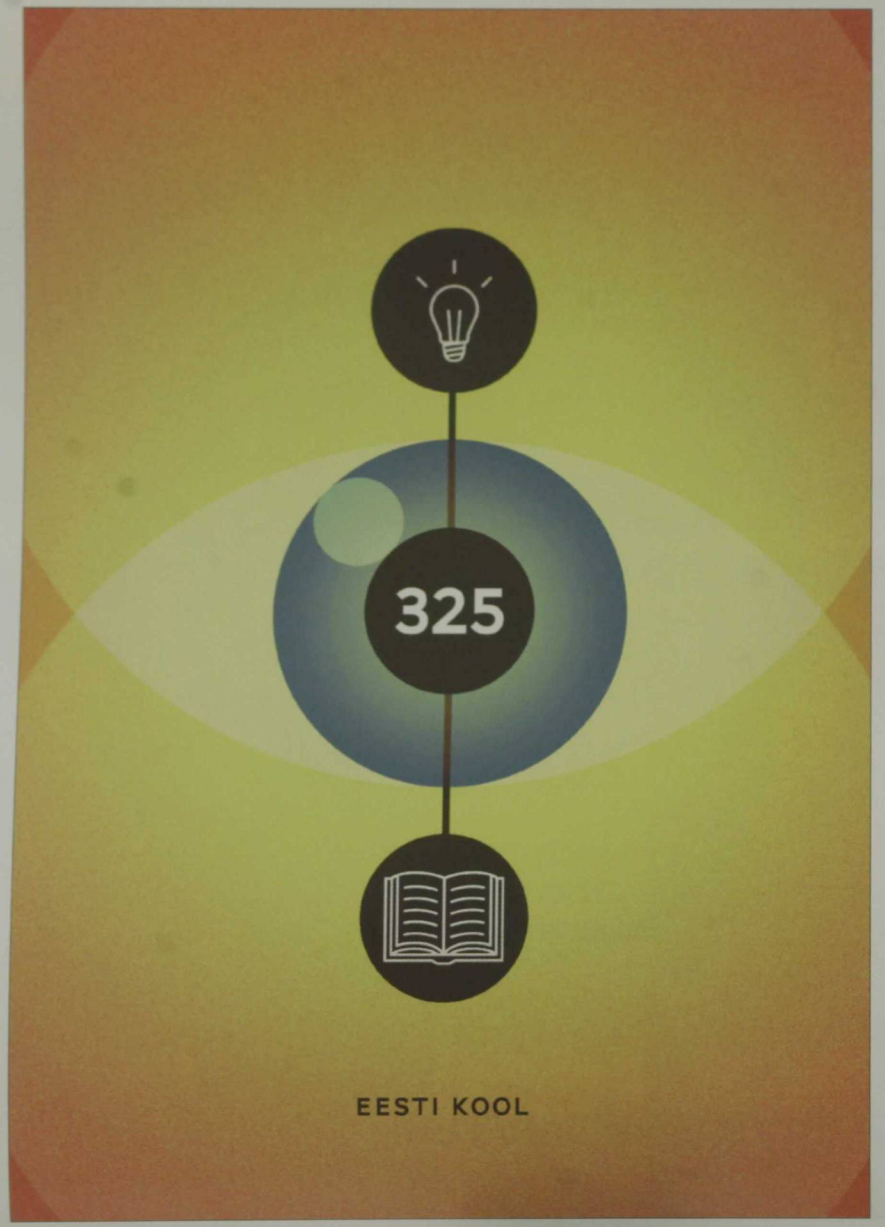

Ander Avila

Tauri Birken

B. G. FORSELIUSE SELTSI SEGAKOOR „CHORUS FORSELIANUS“ KRAKOVIS, 29.09.–04.10.10

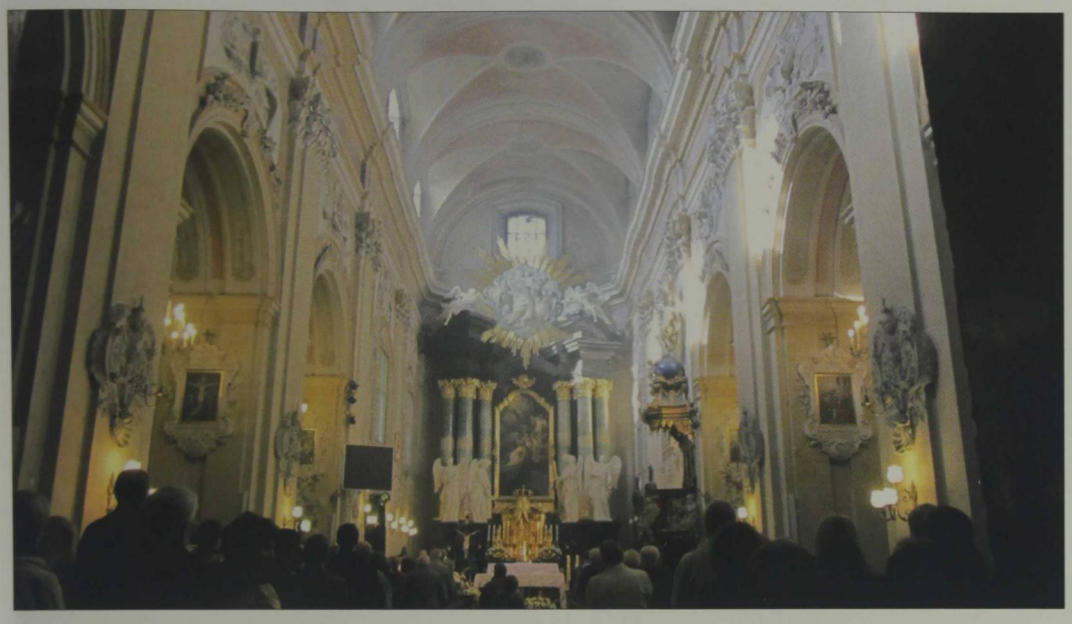

Koori esimene kontsert Krakovi koorifestivalil Pauliinide kloostri kirikus „Na Skałce” (Poola kirjanike ja kunstnike panteon), 01.10.10

Wieliczka soolakaevanduse Püha Kinga kabel (101 m maapinnast) innustas koori laulma

Tagasiteel Leedu toitlustuskohas „18. kilomeeter“, 04.10.10. Paremal: dirigent Tiiu Millistfer, koormeister Sven Aller

IISRAELIS WASTSE TESTAMENDI JÄLGEDEL JNE, 11.–17.03.2011

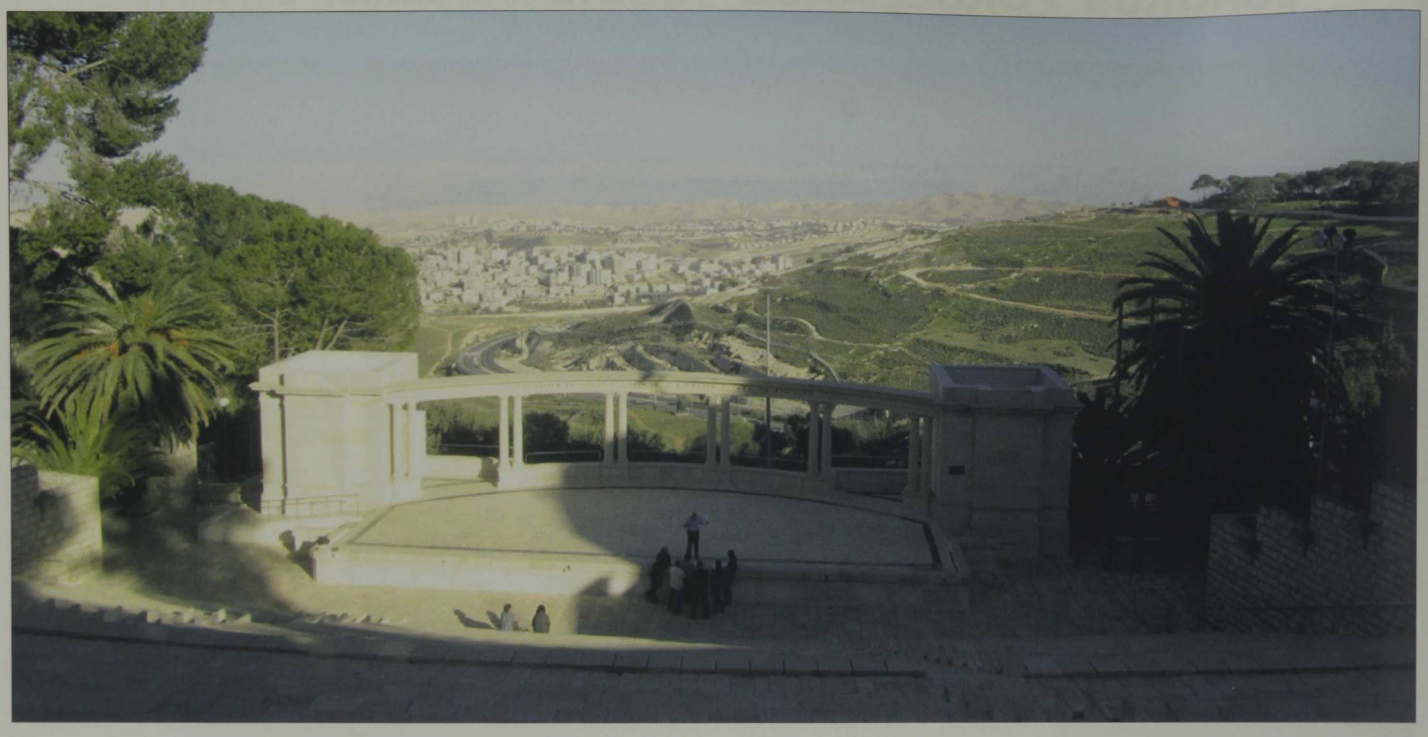

Heebrea Ülikoolil on neli *campus*'t, üks neist on Mt Scopus. Ülikooli amfiteater Jeruusalemma kohal, taamal Surnumeri ja Jordaania, 17.03.2011

Üliõpilaslinnakus

Juudi diasporaa majanduslikku toetust näitavaid viiteid on ülikoolis, muuseumis jne, jne

Nobeli preemia (ülikooli üks asutajaid Albert Einstein, füüsika 1921; Daniel Kahneman, majandus 2002; David Gross, füüsika 2004; Avram Hershko, keemia 200; Ada Yonath, keemia 2009; Robert Aumann, majandus 2005) jt laureaatide ees: esperantistid Kyle Baker, Adam Mesha, Valla Izrailevitch ja palverändur Sulev Sova Kursi pastoraadist

MASADA IIDNE KINDLUS 14. MÄRTSIL 2011

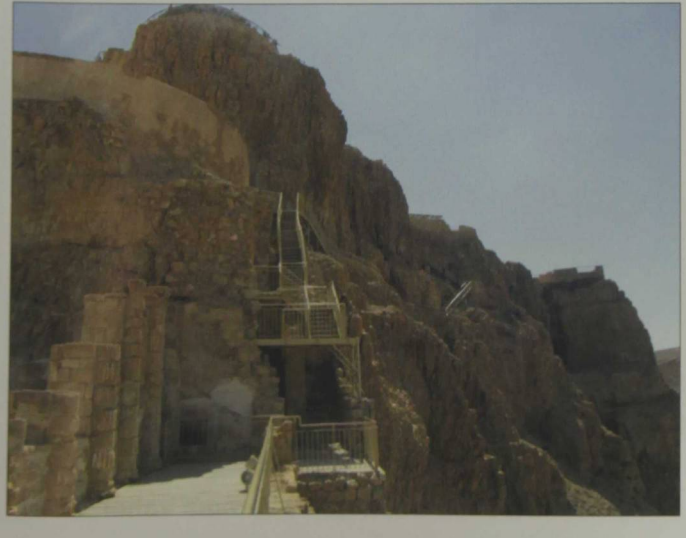

BETHLEHEM – JEESUSE SÜNNILINN, 13.03.2011

Jeesuse sünnikirik

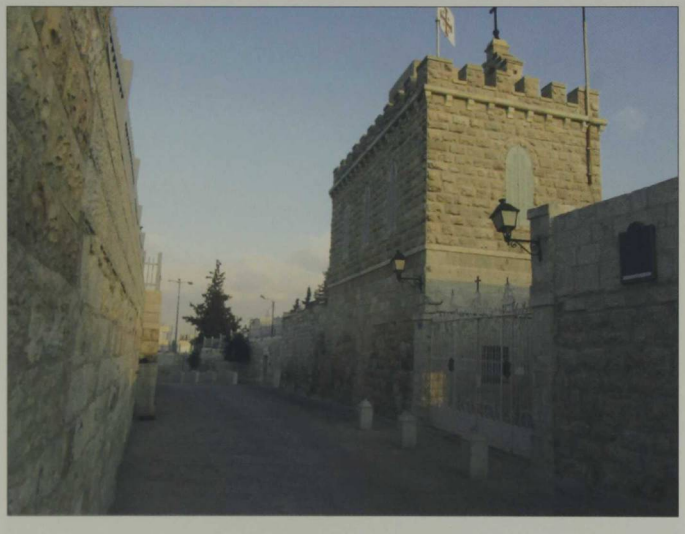

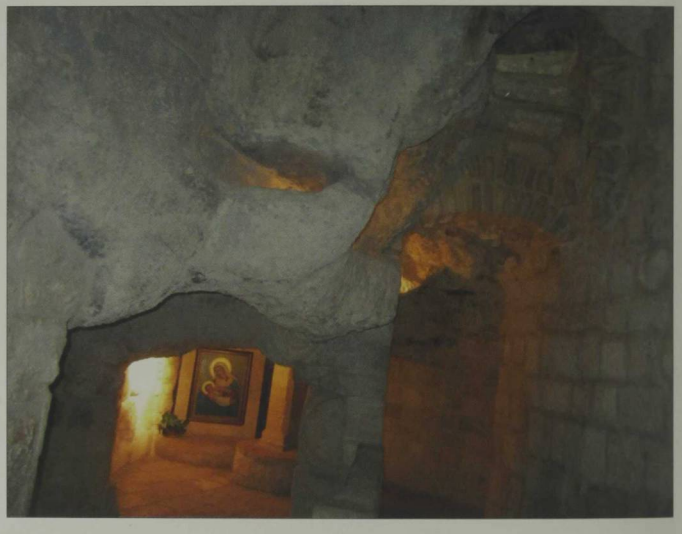

Neitsi Maarja piimagrott

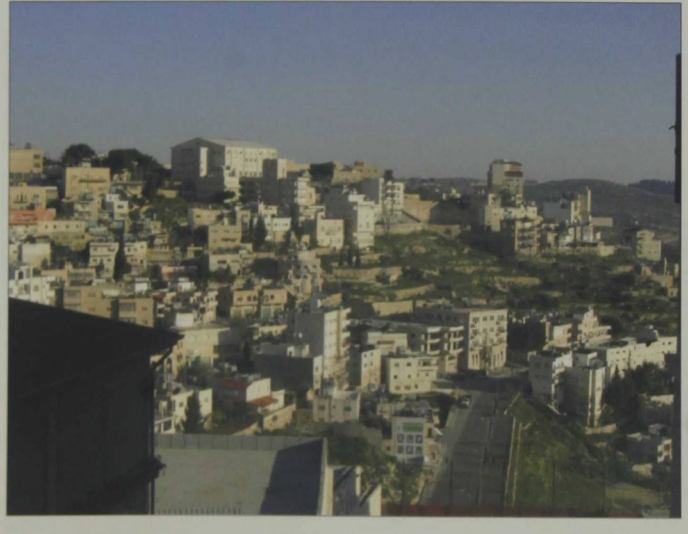

Linn kasvab mägedele

Piiripunkt Jeruusalemma ja Petlemma vahel

UURIMUS „TARTU TIIGI TÄNAV ENNE 1944. AASTAT“

ERM fk 1351:220, fk 359:97, fk 358:411

Autori suurendus ja töötlus võttes aluseks: TARTU LINNA PLAAN, Oskar Luik, 1937 (Tartu, Ilutrükk)

TUNNUSTUSSÜSTEEM „EESTIMAA ÕPIB JA TÄNAB“

HTG reaalainete osakonna loodusainete töörühm koos minister Tõnis Lukas'ega vasakul

Hugo Treffneri Gümnaasiumi direktor Ott Ojaveer auhinnaga

Kristi Ruusamäe, Hälis Rooste ja Kadri Jalonen, Ida-Virumaa Ettevõtluskeskuse projekt „Ettevõtlik kool“

Ilona Must ja Kauni Sillat, Pärnu Vabakooli Selts

PISA juht Andreas Schleicher

Euroopa vabatahtliku tegevuse aasta 2011

Enterprising SELF

norden
Põhjamaade Ministrite Nõukogu esindus Eestis

20 AASTAT

Eestikeelse kooli 325. aastal soovime hariduspoliitiliste meetmete jätkamist, mis kiirendavad üleminekut reproduktiivselt pedagoogikalt avastusõppele, võimaldavad kriitilise mõtlemise arengut

FORSELIUSE SÕNUMID, 19/2011

SISUKORD

B. G. FORSELIUSE SELTSI JA SÕPRADE FOTOKROONIKAT ..... I–XXII

HARIDUS- JA KULTUURILUGU 3

Harri Kübar. Forseliuse park ja „Estiko" 3
Madis Linnamägi. Wastne Testament ja eestikeelne kool 5
Silva Kärner. Meenutusi Järva-Jaani hariduselust 7
Heli Kirsi. Kuidas sündis mälestustahvel II maailmasõjas Soome vabaduse ja Eesti au eest võidelnud Rakvere Gümnaasiumi soomepoistele 11
Milvi Hirvlaane. Kaks õlgkübarat kingiks Venemaa keisrinnadele Kanepist 12
Tõnis Märtson. Tartu Tiigi tänav enne 1944. aastat 13
Ott Kurs. Heiki Vaibla 80. Eesti vabadusvõitleja ja pedagoogi lugu 21

HARIDUS- JA KULTUURIELU. NOORSOOTÖÖ 29

Tiiu Kuurme. PISA – kas hariduseks piisab? 29
Ülo Vooglaid. Eesti haridus: minevik, olevik, eeldused püsimiseks ja toimimiseks tulevikus 32
Tiiu Ojala. Koolidevaheline koostöökogemus projektitöö kaudu: vähemusrahvused ja nende integreerimine 43
Silja Kaur. Suunatud uurimusliku õppe avaldumine algklasside õpilastel 47
Ants Sild. I-inimene ja e-Eesti 51
Madis Linnamägi. Keelekaitse koostööna 52
Ulvi Urgard. Keskkonnalaager "RUDBECK-SAUE 2011" 53

TUTVUSTAME, MEENUTAME 54

Helmut Piirimäe. Raamat rahvaluulest ajaloolastele ja ka koolidele (Ingrid Rüütel. Muutudes endaks jäädes) 54
Teadlane: kümne aasta jooksul luuakse kunstlik inimaju 56
Inimaju evolutsioon jätkub 57

B. G. FORSELIUSE SELTSIS 58

Madis Linnamägi. Riigivisiit Rootsi 58
Forseliuse noorte XXI suvekool, 09.–11. august 2010 (Retro) 59
Maris Toomel. Meenutusi Forseliuse suvekoolist 2010 61
Jan Willemson, Madis Linnamägi. Tartu segakoor „Chorus Forselianus" esines Krakovis 61
B. G. Forseliuse seltsi teenetemärkide ja tunnustuskirjade laureate 62

***BIBLIOGRAFIA FORSELIANA* 67**

Võru Kesklinna Gümnaasiumi ja Narva Pähklimäe Gümnaasiumi õpilased Tartus Rahvusarhiivi ees, 01.10.2010

Projektikohtumine Võru Kesklinna Gümnaasiumis kodanikupäeval, 26.11.2009

FORSELIUSE PARK JA "ESTIKO"

Harri Kübar*

Esialgu ei saa neid kahte kuidagi ühildada, aga kui mainida, et kammivabrik (praegu "Estiko") on ehitatud Piiskopimõisa kohale, kus kunagi töötas Forseliuse koolmeistrite seminar, on lugu mõnevõrra selgem.

Piiskopimõis (saksa k. Bischofshof) asus umbes 3 kilomeetri kaugusel Tartu kesklinnast ja kuulus Nõo kihelkonna alla, kiriklikult aga Tartu-Maarja kihelkonda. Orduajal oli osa mõisast Tartu Püha Katariina kloostri valduses, see osa ühendati Rootsi ajal Tähtvere mõisaga. Teine osa, tuntud Papimõisa nime all, anti 1634. a Tartu soome kirikuõpetajale (Prediger) Heinrich Martin Kemnerile kirikumõisana kasutada. Piiskopimõisas alustas 1684. a tegevust meie haridusloos väga tähtis Bengt Gottfried Forseliuse (1660–1688) koolmeistrite seminar. Seminari asukoha valik polnud juhuslik. Kool asus kahe murdeala piirimail ning koolmeistreid võis ette valmistada mõlema põhimurde ala jaoks. Suhteliselt lühikese tegevusaja jooksul suutis see kool välja lasta hulga noormehi, kes asusid eesti talulapsi õpetama. Taoline seminar oli esimene kogu Rootsi riigis ja erakordne nähtus isegi Euroopas. B. G. Forselius kirjutas siin uue aabitsa.

Kahjuks on Piiskopimõisa (Papimõisa) kohta ajalooarhiivides säilinud väga vähe materjali, piltidest rääkimata. Puudub ettekujutus, milline mõis oli, kuidas härrastemaja ning majandushooned välja nägid. Ka mõisa juures tavaliselt olevast pargist ei ole mingeid andmeid või jälgi. Praegu Forseliuse pargis kasvavad puud on pärit 20. sajandist. B. G. Forseliuse tegutsemise ajal koostatud mõisa lähema ümbruse visandist on näha, et mõisamaade põhjapoolseks piiriks oli Emajõgi, lõunas Tammemõisa, idas Ropkamõisa ja läänes Tartu agulid.

Ajalooarhiivis on säilinud mõisa vakuraamat (Wakko Ramat) 1805. aastast ja "Wako Ramato Sädussa Selletamine"; samuti mõisamaade melioratsiooniprojektid 1917. aastast.

Omaette huvitav on sirvida mõisa rendilepingute kausta aastaist 1913–1914, mis näitab, et "Bischofshofi rentnik Baroni proua Margarethe von Grothuss rendib..... (eesnimi, isa- ja perekonnanimi) ... vakamaad. Rendile võtja võib seda renditud maad aija vilja all pruukida ja maksab iga vakamaa eest (25) kakskümmend viis rubla renti aastas. Temal on luba mõned marja põesad ja õunapuud istutada. Marjapõesa-puud ja õunapuud peavad aga kui rendilevõtja maad rendileandja kätte tagasi annab, kõige juurdega väljavõetud ja äraviidud saama, ja nende järele jäänud augud ilusaste täis aetud ja teise maaga tasaseks tehtud saama"

Väljamõõdetud maatükkide suurus oli 1–4 vakamaad ja peamised rentnikud Tartu, Viljandi ja Võru kreisi talupojad, kes tulid linna kergema elu peale. Toon mõned iseloomulikumad nimed: Kriisberg, Sukk, Toom, Rootsi, Utt, Wirro, Kenkmann, Wene jne, kokku üle viiekümne nime. Rendilepingu tegid ka mitu venda. Esialgne rendilepingu tähtaeg oli 10 aastat. Selle lõppemisel said rentnikud seoses vabariigi tekkimisega peremeesteks, ehitasid elumajad ja nii moodustuski Ropka linnaosa. Kunagiste rentnike järeltulijad elavad siin tänini. Ei ole andmeid, et mõni rentnik mõisaprouale ka maa tagastas, rendilepingu järgi kõik puud-põõsad juurtega välja võttis, järelejäänud augud ilusasti täis ajas ja tasaseks tegi.

Peale Vabadussõda elavnes Tartus majandustegevus. Ehituskruntidest oli terav puudus, linnavalitsus oli sunnitud taotlema Põllutööministeeriumilt linna ümbruse mõisate maid ja neid ehituskruntideks planeerima. 1923. a eraldati Ropka ja Piiskopimõisa maadest 126 krunti, neist 105 elamute ehitamiseks ja 21 tööstuslinnaosa alla.

Suuremaid maa-alasid omandasid hiljem mitmed peale 1940. aastat tuntuks saanud tööstused: kammivabrik, valumehaanikatehas, lihakombinaat, ehitusmaterjalide tehas, millest tänase päevani hingitsevad veel kaks esimest.

Juba 1933. aastal eraldas Põllutööministeerium kammivabrikule 2 ha põllumaad uute tööstushoonete rajamiseks. Kaks hoonet valmisid 1936. ja samal aastal hakati ka toodangut andma.

Forseliuse pargi rajamist Tartu Ropka linnaossa ajendas esimese õpetajate seminari 250. aastapäev 1934. aastal. Tollal oli linnapeaks kindral Aleksander Tõnisson (1875–1941), kes andis käsu teha korda endine seminari ase ja rajada tammepuiestee. Umbes hektarilisele alale istutatigi 65 tamme, kusjuures iga kool istutas 2 puud. Ühe puu istutas Rootsi suursaadik (kasvab praegu pargi keskel). Emajõe põhjast leiti 3-meetrise läbimõõduga suur rändrahn, kaal 6,5 tonni, mis veeti kohale talveteega. Tekst "Siin asus Eesti esimene õpetajate seminar, mille rajas B. G. Forselius aastal 1684." olevat kivvi raiutud 1937. a. Juba siis avaldati lootust, et kivi ja park saab tulevikus turistide meeliskohaks ning siia tuuakse linna saabunud külalisi.

Parki hooldasid kunagi kammivabriku töötajad ja Tartu 8. Keskkooli õpilased (praegu Tartu Forseliuse Gümnaasium). 1991. a läks pargi hooldamine linnavalitsusele.

Autor leidis pargi fotod aastaist 1934 ja 1941. Viimasel näeme ainult puuhakatisi ja põõsaid, mille tagant paistavad kammivabriku ladude katused ja madal kammipiide lõikamise tsehh (I tsehh). Tselluloidi tuleohtlikkuse tõttu oli keelatud tootmishooneid mitmekorruseliseks ehitada. Plastmassitööstus laiendas territooriumi ka Forseliuse pargi arvelt. Kõigepealt suleti B. G. Forseliuse tänav (jooksis kammivabriku plangu tagant) ja viidi üle 8. keskkooli taha. Siis eraldas linna täitevkomitee osa pargist täispuhutava laohoone-kilehalli püstitamiseks. Peale kilehalli amortiseerumist jäi selle alune asfalteeritud plats "Estiko" autode parklaks.

Kunagised tammeistikud on kasvanud 68 aasta jooksul tugevateks puudeks. Forseliuse parki kasvama pandud 65 tammeistikust on samuti saanud elujõulised suured puud, alles on 53 puud. Teistest suurematest puudest, mis praegu pargis veel kasvavad, tuleks nimetada vahtraid (8), kaski (6), pärni (8, on looduskaitse all), lehiseid (2), kastaneid (21), jalakaid (9), suuri papleid (4). Nooremad puud ja põõsad (saared, ebatsuugad, kuused, kased, pihlakad) on sinna ise kasvanud. Igatahes küllaltki piisav komplekt sissejuhatava dendroloogiatunni läbiviimiseks.

Tartu Kammivabrik (hiljem Tartu Plastmasstoodete Katsetehas, siis "Estiko", nüüd aktsiaselts "Estiko") oli aastaid tagasi tööstusettevõte, kuhu sooviti tootmiskogemusi omandama või niisama ekskursioonile tulla üle kogu Venemaa, rääkimata Eestist ja eriti koolidest. Nüüd on see Nõukogude Eesti kunagine suurettevõte muutunud aktsiaseltsiks, kus äritegevuse kõrval on mõneti säilinud ka tootmine. Ekskursioone ja külalisi võtab praegu vastu tehase muuseum.

"Estiko" on üks vanemaid ettevõtteid Tartus, mis aastail 1917–1932 kasvas kammivabrikuna tuntud tööstuseks. 1930–1944 kandis ta nime "Estonian Comb Factory" ehk lühendatult "Estico"

Ettevõtte tegevust ja ajalugu säilitati muuseumis, mis elas üle häid ja halbu aegu, seda koliti mitu korda ühest majast teise. Mõte tehasemuuseumi loomisest mõlkus ärksamate tootmisjuhtide peas juba viiekümnendail aastail, uuesti päevakorda kerkis see ettevõtte 50. aastapäeva tähistamise ettevalmistuste käigus 1972. Kammivabriku ajaloo uurijad olid leidnud, et kammivabriku asutaja ja omanik Albert Laretei maksis 1922. a Tartu linnale tulumaksu. Aasta 1922 võetigi seepärast aluseks, tegelikult oli Tartus käsitööndustikult toodetud sarvedest kamme juba 1917. aastast alates. Tehnikaosakonnas hakati vabriku toodangust üht-teist koguma juba 1960. aastal ja pandi kapipõhja tallele. Vesteldi vabriku tööveteranidega, kes pidasid juba pensionipõlve. Neilt saadi fotosid, tootenäidiseid, mõningaid dokumente. TRÜ ajaloo-osakonna tudeng Kalev Uustalu tegi Jüri Anti (praegu TÜ ajalooprofessor) juhendamisel suure töö ära, kogudes 1965. aastal arhiivi- ja ajakirjandusmaterjale. Hindamatu oli ka kammivabriku kauaaegse pearaamatupidaja Vella Truusi (töötas ettevõttes juba 1938. aastast peale) abi ja osa museaalide kogumisel. Ruumide puudumisel koguti materjalid esialgu kastidesse. Sinna jäid need veel paljudeks aastateks. Seoses ehitustegevuse laienemisega ja uue haldushoone projekteerimisega tekkis võimalus paigutada muuseum endise söökla pinnale Teguri t 26. 1981. a alates võeti tehasesse tööle endine ajakirjanik Georg Sepp, kellele tehti ülesandeks muuseumi loomine. Moodustati muuseumi nõukogu. Algas materjalide süstematiseerimine ja kataloogimine. Veel mitu aastat tuli ekspositsioonimaterjale hoida mitmel pool keldriruumides, kuni lõpuks avanes võimalus paigaldada vitriinid ja stendid endise söökla remonditud ruumidesse. Muuseum sai ekspositsioonipinda umbes 85 m^2 ja 1985. aasta suvel võeti vastu esimesed külalised.

Ettevõtte muuseumi kõrgperiood oli 1987–1994, kui juhatajana töötas Maire-Reet Kõlu, kes tegi ära suure töö, et eksponaatide ja dokumentide hoidlast saaks eeskujulik muuseum. See oli teisalt äärmiselt raske aeg, sest muuseumil tuli kaks korda kolida. 1991. aastaks anti muuseumile head

ruumid (üldpind 120 m^2) peahoones Tehase t. 16. Kahjuks tuli aga seoses äritegevuse laiendamisega kolida 1994. aasta sügisel tagasi Teguri tänavale, küll suhteliselt avaratesse ruumidesse, ekspositsioonipinnaga umbes 100 m^2. Muuseumi rajamisel oli küsimus, kas poleks otstarbekas võrdluseks näidata ka mõningaid teiste tehaste analoogilisi tooteid. 1950.–1960ndatel sõideti ringi mööda Nõukogude Liidu tehaseid, et saada kasulikku ka Tartu jaoks. Õnnestus käia ka välismaal, kust osteti näidiseid, mille järgi juurutati uusi tooteid. Neid on eksponeeritud vähe, sest pole lihtsalt ruumi. Vahetevahel korraldati muuseumis üksikute tooteliikide eriväljapanekuid (näiteks kilekotid, kammid, galanteriikaubad jne). *

Ka sõjaaastail hingitses vabrik edasi. Plaste – nii tselluloidi kui eboniiti – oli küll jäänud vabriku ladudesse, kuid see veeti sõjatööstuse tarbeks Saksamaale. Peamine kasutatav materjal oli puit, millest lõigati kamme, puulusikaid, kirvevarsi, puukottasid ... Pärast sõda hakkas puitu asendama peamiselt galaliit, veidi hiljem tselluloid. Viiekümnendate aastate tselluloidkamme on muuseumil juba sadakond. Galaliidist (nn kunstsarv) valmistatud kamme on jällegi vähe, sest kohupiimast valmistatud galaliit on materjal, mis aastatega muutub eriti hapraks ja killuneb iseendast.

Kammivabriku viiekümnendate aastate toodang oli juba üsna mitmekesine ja kirev, väljapanek värvirikas. Peale kammide on vitriinides ja stendidel seebikarpe ja -aluseid, päikesesirme, lauatennise palle, liivavorme, sulepäid, suitsupitse, mitmesuguseid tehnilisi tooteid.

Tehase üks peamisi tooteid aastail 1969–1991 olid kilekotid, mida tollal valmistati miljoneid, üle saja erineva pildiga aastas.

Kogu kammivabriku ja tema järglaste tegutsemise jooksul on siin valmistatud mitmesuguseid mänguasju. Sortiment on olnud lai, neid on toodetud igale eale. Lai oli kõristite valik imikutele. Kunagi (1961–68) kuulus kammivabriku juurde Narva mänguasjade osakond, kus pressiti tselluloidist jonnipunne ja nukke. Karksi-Nuia tsehh (1975–91) oli spetsialiseerunud peamiselt puidust mänguasjadele (autod, rongid, kangaspuud), kuid kasutati ka kombinatsioone metalli ja plastmassiga.

* Autor oli „Estiko" peainsener, hiljem ettevõtte muuseumi juhataja. Muuseum enam ei tegutse, säilikud on kastides.

KIRJANDUS:

Andresen, L. Kirjamees ja rahvavalgustaja B. G. Forselius. Tallinn, 1991
Eesti Ajalooarhiiv, f 2623, n 1, s 7397, 2577, 2035, 1959–1964
B. G. Forseliuse aabitsad. Vanimad eesti aabitsad – B. G. Forseliuse aabitsad. Tartu, 2000
Hagemeister, H. v. Materialien zu einer Geschichte der Landgüter Livlands. Riga, 1836
Stryck, L. v. Beiträge zur Geschichte der Rittergüter Livlands. Dorpat, 1877
Kübar, H., Sepp, G. Võidetakse võisteldes. Tallinn, 1987
Tartumaa. Tartu, 1925
Postimees, 07.02.1937
Uudisleht, 24.05.1935
Esmaspäev, 12.03.1938

WASTNE TESTAMENT JA EESTIKEELNE KOOL

Martin Luther (1483–1546) algatas katoliku kiriku reformimise ja seadis pühakirja ainsaks autoriteediks. M. Luther ja teised reformatsiooni vaimsed liidrid väärtustasid tööd ja lihtsaid eluviise. M. Luther tõlkis Piibli raamatud algkeeltest rahvapärasesse saksa keelde (Uus Testament 1522, kogu Piibel 1534). Protestantlik reformatsioon muutis kogu Põhja-Euroopa elukorraldust.

Protestantlikust maailmavaatest ja Jan Amos Comeniuse (*magister gentium,* 1592–1670) õpetusest juhindunud Rootsi Kuningriigi ja Balti kubermangude juhid pidasid samuti Piiblit peamiseks seaduste koguks. See kajastus kuningavalitsuse ja rüütelkondade seadusloomes. Protestantliku maailmavaate juurdumiseks hakati tõlkima Piiblit ka kohalike rahvaste keelde, et igaüks saaks ise pühakirja lugeda.

Liivimaal juhtisid Andreas ja Adrian Verginius (Vergin, Virginius, Virgin) Piibli evangeelse osa tõlkimist ja toimetamist. Lõunaeestikeelne Wastne Testament ilmus 1686. a Riias. Andreas Verginius (1640–1701) oli Kambja pastor 1660–1701, tema poeg Adrian Verginius (1663–1706) oli pärast Wastse Testamendi ilmumist hingekarjane Puhjas ja Otepääl, hukkus Põhjasõja märtrina Vene vallutajate käe läbi.

Baltisaksa ja eestirootsi haritlaste pikaajalise keele- ja tõlketöö tulemusena võis Wastse Testamendi keelt pidada küpseks (lõuna-)eesti kirjakeeleks – see on esimene läbinisti eestikeelne teos (1686. a – 500 eks., 1687. ja 1688. a – 300 eks., 1727. a – 10 000 eks, 1926. a-ni ilmus 20 lõunaeestikeelset trükki). Põhjaeestikeelne piibel ilmus krahv N. Zinzendorfi toetusel 1739. a. Pühakirja levik aitas oluliselt kaasa rahva kirjaoskuse tõusule ja eneseteadvuse kasvule.

Koolmeistrite ettevalmistus ajastati Wastse Testamendi trükis avaldamise ajale. Harjumaal Padise vallas koolmeistriristsed saanud Bengt Gottfried Forselius kutsuti 1684. a kirikuõpetaja Chilian Rauscherti ametimõisasse (praegu Forseliuse park Tartus) kihelkondades välja valitud poisse koolitama. Ta kasutas J. A. Comeniuse uuenduslikku metoodikat. Seminari kasvandikud siirdusid kodukihelkondadesse koolmeistritööle. Luterlik kirik andis lugemisoskusega kristliku õpetuse põhitõdede tundjatele leeriõnnistuse (konfirmatsioon), mis tähendas täiskasvanu staatust ja õigust naist võtta. Emakeelne kirjaoskus kasvas, ainuüksi köster-koolmeister Ignatsi Jaak (1670–1741) oli juba 1720. a 600 last lugema õpetanud – maarahvast sai RAAMATURAHVAS.

Eesti rahvus kujunes kultuuri, mitte oma riigi süles, eesti keel on rahvuse südamik. 300-aastaste koolide liikumine osales Laulvas Revolutsioonis, paljude ettevõtmiste kõrval püstitati 14.06.1987 Eesti Rahvakooli Memoriaal – „12 Kooli Klubi" esindajad süütasid Tartus Forseliuse pargis tuleraua ja taelaga 12 tõrvikut, viisid need hoburakendil Kambjasse ja süütasid memoriaali tulealtaril sümboolse haridusleegi.

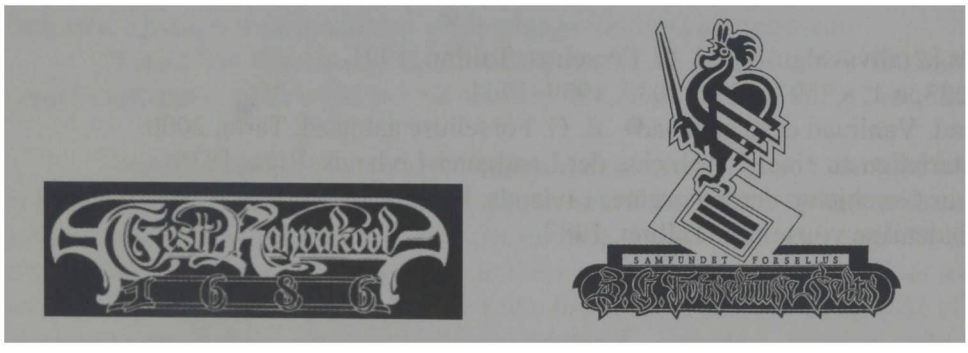

Tunnetades Wastse Testamendi rolli eesti keele ja kultuuri arenguloos ning nähes Wastses Testamendis (lõuna-)eesti kirjakeele mälestusmärki, asutasid B. G. Forseliuse Selts, Kambja Vallavalitsus ja Tartu Ülikooli Usuteaduskond Wastse Testamendi esimese eestikeelse tõlke ilmumise 310. aastapäeval medali. B. G. Forseliuse Selts jätkab 1997. aastast medali annetamist LAUREA FORSELIANA teenetemärgina. Laureaatide seas on kooli- ja kirikuõpetajad, folkloristid, kirjanikud ja luuletajad.

Eestikeelse kooli 325. aastapäevale pühendatud tegevustiku 2011–2013 avaüritusena tuleb 8. aprillil 2011 Haridus- ja Teadusministeeriumi saalis Tartus konverents „Haridus on valgus. Eesti kool vaatab tulevikku". Saatku vaimne valgus meid igavesti!

Madis Linnamägi, B. G. Forseliuse Selts
10.03.2011, ajalehe „Eesti Kirik" reisilt Piibli pühade paikade maale. Ilmus: Eesti Kirik, 23.03.11

P.S. Aivar Põldvee kaitses 23.09.2010 Tartu Ülikoolis doktoritöö "Bengt Gottfried Forselius ja rahvahariduse lätted Eesti- ja Liivimaal",
http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/10062/15267/4/poldvee_aivar.pdf

MEENUTUSI JÄRVA-JAANI HARIDUSELUST

Hariduselu 325. aastapäeva tähistati Järva-Jaanis 2010. aastal. Juba juunikuus toimusid Järva-Jaani kihelkonnapäevad, mille raames vaadati tagasi Christian Kelchi tegevusele hariduselu rajajana. On teada, et 1664. aastast oli pastoritel kohustus esitada aruandeid koguduses katekismuse tundmise kohta, tasapisi hakkas levima lugemisoskus ka talupoegade hulgas, eriti aastatel 1680–90, kui ettevõtlikumad pastorid alustasid talurahvale lugemis- ja kirjutamisoskuse õpetamist oma kirikute juures. Järva-Jaani pastori Ch. Kelchi aruannetest selgub, et tema alustas 1685. aastal talulaste (17 poissi) õpetamist algul vana kirjaviisi järgi, arvatavalt 1687 aastal võttis ta kasutusele uue kirjakeele, mille järgi alustasid õpetamist ka B. G. Forseliuse kasvandikud. 1687 aastal sai ta kooliõpetajaks ühe Forseliuse seminari kasvandiku, kuid kihelkond keeldus õpetajale palga maksmisest ja ka kroonupalgast öeldi ära ning 1688. aastal jätkas Kelch ise poiste õpetamist.

Christian Kelch oli Järva-Jaanis pastoriks aastatel 1682–1697. Ajavahemikul 1688–1691 pani ta kirja „Liivimaa ajaloo", millega sattus balti kroonikakirjutajate ridadesse. Aastatel 1690–1707 sai ta kroonika järje „Continuation" Mõlemad raamatud on tänaseks ilmunud ka eesti keeles ja pakuvad huvitavat ülevaadet eesti rahva ajaloost. 1697 aastal lahkus Kelch Viru-Jaagupisse pastoriks Eestimaad tabanud suure näljahäda tõttu. Põhjasõjaaegsed lahingud, pidev põgenemine ja perest eemalolek, oma kodu kaotus tule läbi muserdasid tema hinge ja muutsid elamise raskeks. 1710. aasta oktoobris kutsuti ta Tallinna Niguliste kiriku pastoriks, kuid enne ordineerimist suri ta kaks päeva enne esimest adventi katku ning on maetud suure pärna alla Niguliste kiriku ette.

Talurahvakooli asutamise märkimiseks on Järva-Jaani tänase kooli ees mälestuskivi, millel ka Christian Kelchi nimi ning kooli asutamisaeg 1685. Mälestuskivi avati 1. septembril 1995. aastal hariduselu 310. aastapäeva eel.

Järva-Jaani kooli auväärne ajalugu ulatub kolme sajandi taha ja selle tähistamiseks oli kooliperel võimalus osaleda hariduskonverentsil „Haridus läbi kolme sajandi", kus õpilased tegid ettekandeid kooliajaloost ja kogusid endiste õpilaste meenutusi kooliaegadest.

On teada, et katkematult on Järva-Jaanis kool töötanud alates 1850. aastast. Selle kooli ajalugu on uurinud mitmed kooli vilistlased, kelle materjali said kasutada tänased õpilased oma ettekande ettevalmistamisel. Nii selgus, et Orina mõisa juurde asutati vallakool aastal 1850, kuna sel ajal moodustasid mõisapiirid ka vallapiiri. Esimeseks õpetajaks koolis oli Lorenz Shwan. Lastel oli vaja omandada veerimine, peastarvutamine, tahvli peal rehkendamine, tunda katekismust ja laulda kirikulaulu. 1860. aastast kehtestati üldine koolikohustus kõigile lastele. Nüüd õpetati veel õigekirja aluseid ja sündinud asjade õpetust (ajalugu). 1868–1875 karistati koolist puudumise pärast vanemaid rahatrahviga, lapsi vitsanuhtlusega ja vanemaid ning lapsi puurishoidmisega. Õppetöö koolis kestis 10. novembrist (mardipäevast) kuni 10. märtsini, kusjuures sellele järgnesid kevadel koolikatsumised.

1861. aasta 1. aprillil oli koolikatsumine, kus kontrolliti laste lugemisoskust nn takti järgi (kooris), mis oli väga hea, rahul oldi ka kirjutamisega, väga hästi vastati katekismust ja piiblilugusid, kuid rehkendamises olid mõnel õpilasel puudulikud oskused.

Vanimas koolikroonikas on kirjas, et 1886. aastal revideerisid kooli Võhmuta mõisahärra von Manteuffel ja kirikhärra Gebhardt. Kool seisis sagedasti kütte puudusel, õpetajaks oli sügisest kevadeni olnud 22-aastane leerimata õpetaja Kippar. Revidentide poolt koostatud protokollist on lugeda: *Koolikatsumisele ilmus 21 õpilast, puudus 38. Kooliskäimine ei ole hea, sagedasti õpetust ei olnud, ei ole ime, et koolist vähe kasu oli, mis katsumise juures näha – kõigis teadmistes laste teadmised nõrgad.*

1901 aastal revideeris kooli inspektor hr Hauser: *Kooli ärarevideerimisel leidsin selle kõigis asjaoludes hääks: hoone on vana, aga korras, laste teadmised hääd. Selle*

revideerimise järel sai kooliõpetaja 25 rubla autasu toetust kasuliku pedagoogikaliku tegevuse eest. Inspektor oli üheks koolipäevaks 5. märtsil kutsunud Orina kooli õpetust pealt vaatama õpetajad Keravete, Ravaküla ja Orgmetsa koolidest. Tagajärgedest koostati protokoll, millest selgus, et Saar on eeskujuline praktikant, mille tõttu tehti otsus tema venekeele ja arvteaduse meetodit kasutusele võtta.

Alates 1893. aastast pidid kõik 10–13-aastased käima koolis vähemalt kolm talve ning koolipäev algas kell 9.00 ning kestis kella 16.00ni, laupäeval kella 12.00ni. Õpetaja töötas koolis kolme jao lastega ühes ruumis, kusjuures, kui üks luges, siis teine kirjutas ja kolmas arvutas.

Jüri Saare eestvõttel asutati 1902. aastal Järva-Jaani kihelkonna õpetajate jaoks kooli juurde raamatukogu, mida ta ka ise juhatas.

Koolijuhataja Jüri Saare kroonikast võib lugeda: 1919. aasta suvel toimus maakonna koolivalitsuse algatusel G. Männiku majas, nn vene koolis, mis revolutsiooni ajal ärkas, Võhmuta vallavalitsuse ja nõukogu liikmete ning Kuksema valla nendesamade liikmete ühine erakoosolek koolide üle arupidamiseks, kus valitsuse poolt ettepanek tehti Metstaguse kooliringkonna 3. ja 4. talve lapsed Orina kooli saata, niisama veel Pähu külast ja Kuksema mõisast 1. ja 2. talve lapsed, et need kohad Metstaga koolist kaugel on, mida ka koosolek vastu võttis. Pandi ka ette kooli nimeks Järva-Jaani algkool võtta. Viimast otsust mõlema valla nõukogul vastu ei võetud...

Nii viitavad kroonikaread asjaolule, et 20. sajandi algul koondati lapsed 2–4 km kaugusel asuvatest küladest kirikukeskusesse kokku ning lisaks veel asutati 1902. aastal Järva-Jaani õigeusu kihelkonnakool, mis sai töötada kuni 1919. aasta sügiseni.

Järva-Jaani Keskkooli esimene direktor ja endine algkooli õpilane Linda Altorg meenutab: *Töötasin eelnevalt Järvamaa Järva-Jaani piirkonna inspektorina, kui 1947 aastal määrati mind kooli direktoriks. Ülemustepoolne suhtumine oli lausa hämmastav. Laupäeval sõidutati mind Paide Rajooni Täitevkomitee esimehe autoga Järva-Jaani „direktorit mängima" et ma paneksin kooli esmaspäevaks käima. Koolimaja uks oli kinni, kõik ettevalmistused olid tegemata. Pühapäeva hommikul läksin rongijaama vastu, sest öeldi, et õppealajuhatajaks tuleb Öötla koolist Peeter Lenk. Kooli majahoidja sai korralduse koolimaja esmaspäeva hommikuks töökorda seada, majaümbrus puhtaks. Pühapäeva lõunapaiku kogunesid kõik õpetajad kohale, kellest mõnda nägin esimest korda ning nad ootasid tundide jagamist, nt Selve Rannu-Reispass. Ja nii algaski minu direktoriaeg.*

Linda Altorg oli Järva-Jaanis koolis käinud ja nüüd ringiga kodukohta tagasi tulnud. Tema ajal alustas tööd ka keskkooliosa, kuhu 1955. aastal oli plaanitud võtta ligi 80 õpilast (4 klassi). 1957. aastal aga avastati, et direktoril peab olema ülikooliharidus (L. Altorg oli lõpetanud Õpetajate Seminari) ja koolijuhiks tuli Aksel Annuk, kes suunas kooli tegemisi 1986. aastani.

Järva-Jaani Gümnaasiumi õppe-kasvatustöö rõhuasetus on täna eelkõige edasise sobiva haridustee leidmisel ning valmisolekul eri rollide täitmiseks, mis elus ette tulevad. Õppesuundadena võib märkida humanitaar-sotsiaalainete osatähtsust, kus enam tunde on inglise keelel. Loodusaineid (keemia, füüsika, bioloogia, geograafia, informaatika) ja kutseõppe valikkursust *Arvutid ja arvutivõrgud* koostöös Järvamaa Kutsehariduskeskusega. Täna on koolil olemas hea füüsiline keskkond, kvalifitseeritud õpetajad ja õpilastel võimalus teha valikuid üldhariduse saamiseks koos kutseõppega.

***

Meenutavad kooli vilistlased

[Meenutusi kooli vilistlastelt käisid korjamas 8. klassi õpilased ja neile olid abiks ka teised koolikaaslased].

Avo: Voldemar Jüris oli range õpetaja. Pasunakoorile oli 2x3 tundi nädalas proovid. Ta laulis niikaua ette kuni pillimäng sai selgeks. Kooli orkestriga käisime ka ülevaatusel Paides, Kurjamaa sõitis bussiga TA-6. Kogu tee kostis kuskilt tümm-tümm-tümm. Bussijuht pidas bussi kinni – ei midagi. Natukese aja pärast uuesti: tümm-tüma-tümm. Bussijuht jälle peatab bussi ja läheb vaatama... Jüris küsib: „ Mis lahti?" Kurjamaa: „ Miskit tümiseb kogu aeg!" Jüris: „ Ei noh, mina lõin suurt trummi, jäin siin oma mõtetesse..."
Herman: Aga kui Jüris vihaseks sai, siis ütles: „Istu, möki mees! Pähh!" Koolipoisina kartsime teda, aga täiskasvanuna oli väga tore mees.
Tuve: Meie klassis õppis Leo Pähn. Kui Jüris oli kellegi kohale saatnud ja nii nagu Herman ütles lõpus „Pähh!" tõusis Leo püsti ja läks tahvli juurde. Jüris küsis: „Miks sa siia tulid?" Leo vastu: „Te ju kutsusite – Pähn?!"
Ulve: Sageli tuli bioloogiaõpetaja August Kivisikk kooli rinnaesine eest lahti ja ilma sokkideta. Karvane rind paistis pluusi hõlmade vahelt, aga ilma sokkideta käis ta seetõttu, et see oli tema karastamise viis. Tundidesse tulles oli tal süle taimi täis ja hakkas neid meile näitama. Meie pidime kõik üles kirjutama ja teisel korral ära tundma. Tegelikult jäi päris palju meelde.
Anne-Mai: Õpetaja Irina Davõdova on meelde jäänud kui äärmiselt kena ja hoolisetud välimusega inimene. Tema vene keele tunnid olid vaoshoitud ja eksamiteks tegi kõik meile selgeks. Ilus inimene oli ka emakeeleõpetaja Aita Leedu. Ta oli tasase olekuga ja väga rahulik, aga õpetus oli hästi süsteemne, sest midagi saime ikka selgeks ka ...
Tõnu: Jüri Püvi tegi kogu aeg etteütlusi ja tavaliselt algas see lausega: Tõnu ja Astrid läksid kinno „Saluut" vaatama filmi „Briljandid proletariaadi diktatuurile." Ja meelde jäi see seetõttu, et Tõnu ja Astrid olid meie klassi õpilased ja Järva-Jaani kino nimi oli „Saluut"
Ants: Mulle meeldis õpetaja Heiki Gross. Ta oli väga hea kehalise kasvatuse õpetaja, nii et tänu temale suutsin teha laval esinedes topeltsaltot.
Tõnu: Heino Poska oli ka tugev õpetaja. Tema käe alt tulid mitmed jalgrattasõidu meistrid: Ojad, Treksler.
Avo: Matemaatikat õpetas vahepeal Robert Albre nii, et kaks tundi rääkis loodusest, oli ise kõva kalamees ja siis viis meid õue õppima. Silma järgi pidime hindama kauguse. Kui andmed käes, tuli arvutada. Näiteks üks punkt oli koolimaja nurk, teine elektripost ja kolmas puu. Nii oli vaja leida kolmnurga pindala. Igaühel võisid olla erinevad lähteandmed ja siit ka see, et tuli ise arvutada. Tüdrukud jäid sageli hätta...
Imbi meenutab: Koolitee kulges aastatel 1964–1975. Esimene klassijuhataja oli Maimu Kivisikk, II ja III klassis Aime Nurmela. Esimesed kolm klassi olid vanas koolimajas Pikal tänaval, kus hiljem oli teenindusmaja ja mis praegu seisab tühjana. Vahetundides sai mänge mängitud, sest jalutamiseks ei olnud ruumi. Kui 4. klassist läksime suurde koolimajja, siis seal jalutasime vahetundide ajal ringiratast koridoris, joosta ega lärmata ei tohtinud. I klassis saime oktoobrilasteks – rinda pandi Lenini pildiga märk. Riided olid kõigil ühesugused – kandsime koolivormi, milleks oli tumesinine kleit, poistel tumesinised viigipüksid. 10-aastaselt saime pioneeriks, keskkoolis kommunistlikeks noorteks. Üritusi tehti kõigile. Meelde on jäänud sõjalik-sportlikud mängud „Zarnitza" pioneeriajast ja „Kotkapoeg" Võistlusi korraldati suusatamises, jooksukrossis ja kergejõustikus. Igal nädalal oli lektoorium koos tuntud lektoritega, millele järgnes tants. Diskol pidime käima ka koolivormis. Kevadeti käisime metsa istutamas, sügiseti kolhoosipõllul kartuleid võtmas. Teenitud raha eest saime käia ekskursioonidel. Direktoriks oli Aksel Annuk, õpetajatest meenuvad vene keele õpetaja Anu Lomp, keemia- ja bioloogiaõpetaja Ruth Pagil, Vilma Annuk õpetas ajalugu.

***

Kooliajalukku mahuvad arvukad ja aktiivsed pioneeritöö aastad, millest saab teha lühikese kokkuvõtte õpilaste arvamusi kuulates. Pioneeridel oli koolis väga palju huvitavat

tegevust. Kommunistlik ideoloogia jäi sageli tahaplaanile. Kõik said tegutseda, kõrvalejääjaid ei olnud. Köitis võistlusmoment, eriti võistlused teiste koolidega, kokkutulekud. Järva-Jaani Keskkooli pioneerid olid Paide rajoonis võistlustel alati parimate hulgas. Kuna elati kehvemates tingimustes ja lihtsamalt, osati üritustest rohkem rõõmu tunda kui tänapäeval.

***

Ruth meenutab: Kooli läksin 1979. aastal. Meenub natuke aktusest, tüdrukust, kelle käest kinni hoidsin ja muidugi oma esimesest õpetajast. 1.–3. klassini oli Evi Adamson, praeguse nimega Evi Talkis, 4.–12. klassini oli klassijuhatajaks vene keele õpetaja Nadežda Tsvetkova. Muidugi olid algklassid kergemad, aga raskemad olid põhikooli lõpuklass ja keskkooli algus. Mulle meeldis koolis väga ajalugu, keemia ja muusika. Ühte lemmikainet nagu polegi. Tugevad olid ka bioloogia ja vene keel. Õpetajatest Helgi Veemaa ja Anu Mägi. Kui aus olla, oleks võinud rohkem õppida, lemmikaineid muidugi õppisin hea meelega. Tegelikult hinded ju ei olnudki halvad, enamasti ikkagi "neljad-viied", mõni "kolm" tuli ka sisse. Üldse ei meeldinud füüsika. Riietuse osas oli koolivorm kuni põhikooli lõpuni, pärast oli vaba. Algul oli teksaseelik, rohekas-sinakas pluus ja teksa vest, pärast oli ruuduline seelik, sinine pluus ja jakk. Mulle isiklikult meeldis ilma koolivormita käia rohkem. Mis praegu teisiti on? No nüüd on valikained, mida omal ajal ei olnud. Tavaliselt pidasime klassiõhtuid, naistepäeva, vana-aastapidu, aga palju traditsioone on säilinud praegugi. Minu ajal oli alguses klassis 32 õpilast, keskkooli jäi vist 15. Direktoriks oli algul Aksel Annuk, lõpuks Eduard Elbrecht. Kooli lõpetasin 1990 ja edasi läksin Eesti Põllumajanduse Ülikooli (praegu Maaülikool).

Taim: Aksel Annuk oli väga austatud ja lugupeetud inimene ning oskas väga hästi lastele matemaatikat õpetada.

Ines: Kehalise kasvatuse tundides pidid tüdrukud kandma lühikesi musti pükse ja kollaseid T- särke, kuna Piret Nigul oli nõudlik õpetaja. Kõige lahedam õpetaja, kes mõistis lapsi, oskas nendega koos nutta ja naerda, kui vaja, oli Marika Tamm.

Ilme: Minu kooliaeg mahub aastatesse 1985–1994. Esimene õpetaja oli Evi Adamson-Talkis, kes õpetas kuni 5. klassini. Minu kooliajal toimus nn haridusreform, kui 8-klassilised koolid muudeti 9-klassilisteks ja nii juhtus, et pärast III klassi läksin kohe V klassi. Uueks klassijuhatajaks tuli Helgi Veemaa, keskkoolis Nadežda Tsvetkova. Koolis tehti tihti õppehäireid, kus õpilased pidid võtma riided ja minema varjendisse. Varjend asus praeguste garderoobide kohal. Pidime seal pimedas ja külmas istuma ja ootama, millal välja lubatakse. Algklassides saime oktoobrilasteks ja V klassis pioneerideks, aga selles organisatsioonis saime vähe olla, kuna tuli taasiseseisvumise aeg ja pioneeridest said Eesti Lasteorganisatsiooni ELO liikmed. Vahetundide ajal jalutasime pikas koridoris, korrapidajateks olid õpilased, kes helistasid ka kella. Õpilased käisid ka köögis abiks laudade katmisel ja nõude pesemisel. Huvialadest meenuvad kabe- ja maleringid, suusatamine, kergejõustik. Kehalist kasvatust õpetas Piret Nigul ja Raivo Pellja, matemaatikat Velle Taraste ja Aivar Jakobson. Õppealajuhatajaks oli pikka aega Kirsti Hommik, kes andis ka kunstiõpetust ja käsitööd. Kui meil koolis peod olid, siis toimusid need sageli koos kutsekooli poistega. Jõulupidude ajal oli vaja teha kutsed neile poistele, keda koolipeole kutsuda. Kõiki ei lastud sisse. Diskod olid kultuurimajas igal neljapäeval ja seal olid õpetajad korda hoidmas. Kutsekooli ajal olid sealsete poiste ja keskkooliõpilaste vahel sõbralikud suhted.

Abiturient kirjutab: "Istun koolipingis ja mind valdavad paljud tunded ja mõtted, peas on sadu küsimusi: Mis minust saab? Kas suudan elus ise hakkama saada? Kuhu sisse saan? Mida ma üldse tegema hakkan? /Jne, jne./ Kool on koht, kus saan ennast välja elada. Õpetajad on toredad, vahel õnnestub neid ka tigedaks ajada, kuid miskit pole naljakam kui tige õpetaja ... Tegelikult on Järva-Jaani kool mulle nende aastatega kalliks saanud. Kui I klassi tulin, tundus maja nii suur. Kartsin, et eksin ära, kuid see oli vaid lapse fantaasia. Koolis on kõige ilusam

siis, kui talv uksele koputab /.../ Talvehommikud on alati pimedad, kuid koolis on valge, siin on palju tulesid. /.../ Mul on kõhe eesseisva lahkumise pärast, aga see on meie tee tulevikku."

Ülevaate koostas hariduskonverentsi ettekannete alusel
Silva Kärner, Järva-Jaani Gümnaasiumi õppealajuhataja

KUIDAS SÜNDIS MÄLESTUSTAHVEL II MAAILMASÕJAS SOOME VABADUSE JA EESTI AU EEST VÕIDELNUD RAKVERE GÜMNAASIUMI SOOMEPOISTELE

29. septembril 2008 avati Rakvere Gümnaasiumis rändnäitus „Üks soomepoiss", mis kajastas Vello Salo kui soomepoisi, aga ka kui õppejõu, ajaloouurija, ajakirjaniku ning usutegelase toimetamisi läbi aastakümnete välismaal ja Eestis.

Kooli direktoril Aivar Pardil tekkis umbes nädal enne näituse avamist idee, et võiks uurida, kas ka Rakvere Gümnaasiumist läksid II maailmasõja päevil noormehed Soome ja neist said nn soomepoisid. Siinkirjutaja pöörduski oma isa vanema õe Aino Neidra poole, kes oli lõpetanud Rakvere Gümnaasiumi 1943. aastal ja kelle abikaasa August Neidra on soomepoiss, küsimustega sõjapäevil Soome läinud klassivendade kohta. Selgus, et Rakvere 1. Keskkooli (praeguse Rakvere Gümnaasiumi) õpetajad Ado Pajo ja Lembit Roosma olid ka soomepoisid. Pikematele vestlustele, nädalasele uurimistööle ja soomepoiss Harald Võsu poolt koolile kingitud kirjalikele mälestustele tuginedes selgus, et vähemalt 38 Rakvere Gümnaasiumi vilistlast olid soomepoisid. Neist seni teadaolevalt 3 langesid Soomes ja on ka sinna maetud.

29. septembril 2008 tutvustasingi kooli aulas oma lühiuurimuse tulemusi ja esitasin ka idee, et Rakvere Gümnaasiumi soomepoistele võiks paigaldada hiljemalt kooli 100. juubelil 2012. aastal mälestustahvli. Tookordsest näituse avamisest ja minu ettepanekust on kirjutanud ka Virumaa Teatajas ajakirjanik Kristi Ehrlich 30. septembril 2008 artiklis „Näitus soomepoisist ärgitas uurimistööle"

2008. a novembrikuus pöördusid tookordse 12b klassi kaks õpilast, Joanna Innos ja Kertti Lehtmets oma klassijuhataja Tiiu Aventi poole küsimusega, et kas nende 90. lend võiks koolile juunis 2009 kinkida annetuse soomepoiste mälestustahvli tarvis. Õpetaja Tiiu Avent soovitas neil omakorda pöörduda minu poole. Olin ka muuhulgas 12c klassi juhatajaks. See mõte leidis kohe toetust. Üheskoos jõudsime järeldusele, et seda Joanna ja Kertti algatust tuleb tutvustada ka teistele abiturientidele ning hiljemalt varakevadel võtta vastu selge otsus koolile tehtava kingituse osas.

13. aprillil 2009 võeti 90. lennu abiturientide ja nende vanemate ühiskoosolekul vastu otsus kinkida Rakvere Gümnaasiumile 90. lennu poolt annetus Rakvere Gümnaasiumi soomepoistele mälestustahvli paigaldamiseks. Kooli lõpuaktuse päeval 20. juunil 2009 andiski 12a klassi õpilane Teesi Sepp kooli direktorile pidulikult kooli aulas üle annetuse koos vastavalt kujundatud suure ümbrikuga.

Novembris-detsembris 2009 ja jaanuaris 2010 konsulteerisin mitmete kooliga seotud asjatundjatega: muinsuskaitseinspektor Anne Kaldam, arhitekt Anu Kuningas (kooli vilistlane, 1976. a), Rakvere abilinnapea Ain Suurkaev, Soome Sõjaveteranide Eesti Ühenduse Lääne-Viru relvavendade esindaja Ants Leuska ja OÜ Kivix kiviraidur Joel Petrov

(kooli vilistlane, 1987. a), 90. lennu vilistlased Joanna Innos, Kertti Lehtmets, Teesi Sepp, Taavi Mängel, Herman Proosa, õpetajad Mare Muik, Kiira Tormilind jne.
Mälestustahvli teksti koostasin erinevatest allikmaterjalidest kogutud ideede alusel.

1. veebruaril 2010 algusega kell 11.00 toimus Rakvere Gümnaasiumi aulas konverents „Tartu rahu 90 ja soomepoisid" Peaettekande tegi ajaloolane Mart Laar. Rakvere Gümnaasiumi soomepoistest kõnelesin ise. Sõnavõttudega esinesid Soome Suursaatkonna esindaja, Rakvere Gümnaasiumi soomepoiste esindajana kooli vilistlane 1946. aastast Heinrich Schneider, 90. lennu vilistlane Joanna Innos, Rakvere linnapea Rannar Vassiljev ja Rakvere Gümnaasiumi direktor Aivar Part. Isamaalisi laule esitas Rakvere Gümnaasiumi segakoor dirigent Linda Gordejevi juhatamisel. Pärast konverentsi avati kell 12.00 kooli peaukse juures must marmortahvel Rakvere Gümnaasiumi soomepoistele, kes II maailmasõjas otsustasid eesti vabatahtlikena võidelda Soome vabaduse eest Talve- ja Jätkusõjas ning pidada ebavõrdseid lahinguid vihatud Punaarmee vastu 1944. aastal Eestimaa pinnal.

Rakvere Gümnaasiumi peaukse juures Vabadussõjas langenud ja punase terrori ohvritest gümnaasiumi õpilastele ja õpetajatele 1997. aastal paigaldatud mälestustahvli kõrval asub nüüd ka teine must marmortahvel, millel on muuhulgas kuldsete tähtedega soomepoiste moto:

EESTI AUKS
TULEVIKU PANDIKS

Heli Kirsi
Rakvere Gümnaasiumi ajalooõpetaja
Rakvere Gümnaasiumi vilistlane, 1976. a

Viide: Fotod on avaldatud Forseliuse Sõnumites 18 (värvitahvlid); vt ka Margot Sepa kaastööd "Konverents "Tartu rahu 90 ja soomepoisid""

Kaks õlgkübarat kingiks Venemaa keisrinnadele Kanepist

Milvi Hirvlaane, koduloolane

Ei ole teada teisi juhtumeid, kus kahesaja aasta eest ühe väikese kihelkonnakooli laste käsitöö oleks olnud nii heal tasemel, et seda sobis kinkida oma ajastu kõige kõrgematele – Venemaa keisrinnadele – ja seda veel kahel korral. Seni oleme ikka kirjutanud ja rääkinud Kanepi meeskvarteti esinemisest 1880. aasta suvel Venemaa troonipärijale Aleksander III-le Haapsalus ja tema abikaasale õlgkübara kinkimisest. Kahe silma vahele on jäänud aga esimese õlgkübara kinkimine keisrinnale Rothi kihelkonnakooli kasvandike kätetööna. See on Antsla pastori F. G. Moritza poolt kirja pandud mälestustes Rothist (1818. a saksakeelses Liivimaa pastorite ajakirjas).

Kes valitsesid toonast Venemaad, mille alla kuulus Põhjasõja järel ka meie kodupaik Liivimaal? Venemaa keiser oli aastatel 1801-1825 Aleksander I, Katariina II poja Paul I poeg, kelle kasvatuse ja ka abiellumise eest hoolitses vanaemast keisrinna Katariina isiklikult. Ta kutsus Venemaale 13aastase Badeni printsessi Louise Maria Augusta, kes lasi end ristida õigeusku ja võttis nimeks **Jelizaveta Aleksejevna**. Katariina II hoolitses mõlemate hariduse eest ja korraldas ka 1793. aastal 14aastase printsessi abiellumise oma 16aastase pojapoja Aleksandriga. Jelizaveta Aleksejevna oligi see keisrinna, kellele kinkis Kanepi kihelkonnakooli õpilaste käsitööna valminud õlgkübara praost Johann Philipp von Roth isiklikult. Aastat on raskem tuvastada, kuna seda sündmust ei ole kajastatud Rothi-Sonntagi kirjavahetuses. See võis sündida siis, kui koolilastel oli piisavalt oskusi sellist käsitööd heal tasemel teha. On teada, et Roth õppis õlepunumise kõigepealt ise Riias selgeks ja siis õpetas edasi eestlannast talutüdrukule, kes seda koolilastele hakkas õpetama. Arvatavasti toimus

see aastal 1809/1810. Teatavasti omistati praost Rothile ülikooli koolikomisjoni ettepanekul 1809. aastal konsistoriaalnõuniku auaste. See tähendas ka tihedamat sõitmist Peterburi vahet. Mälestustes on märgitud vaid, et keisrinna oli nii armastusväärne ja osutas Rothile seda au, et võttis vastu koolilaste valmistatud kingituse. Võib arvata, et selle valmistasid kihelkonnakooli poisid, kuna kool oli siis juba pikemat aega töötanud ja poiste vilumused välja kujunenud. On teada, et õlepunumist harrastati juba poiste kihelkonnakoolis, aga hiljem anti see ala üle tütarlaste käsitöökoolile. Seega võis õlgkübar valmida ka vaeste tütarlaste käsitöökoolis. Tütarlastekool saavutas üsna kiiresti pärast töölehakkamist **12. detsembril 1811** suure populaarsuse, kolme aasta pärast õppis seal juba 180 tüdrukut. Aleksander I oli Liivimaal hinnatud keiser, sest tema langetas Tartu Ülikooli taasavamise otsuse (1802) ja andis välja 1804. aasta talurahvaseaduse, mille tõlkis lõunaeesti keelde praost Roth.

Teise õlgkübara kinkimist 70–80 aastat hiljem inspireerisid ilmselt rahva seas säilinud head mälestused „vanast praavuskist" ja tema püüdlustest Kanepi nimi kuulsaks teha kuni Peterburi keisrikojani. Ka see õlgkübar valmis tolleaegse kihelkonnakooli tütarlaste käsitööna. Kanepi meeskvartett oli 1880. aasta suvel pikal ringreisil marsruudil Viljandi-Vändra-Pärnu-Haapsalu, siis Paldiski kaudu Tallinna ja sealt laevaga Helsingisse ja edasi Hämenliina. Tagasi tuldi Viiburi kaudu Narva ja edasi Rakvere-Tartu. Ikka esmalt kontserdid ja siis ajalehtede kiidusõnad järel. Venemaad valitses tollal küll Aleksander II, aga troonipärijaks sai pärast atentaati keisrile 2.03.1881 Aleksander III. Tulevane toonipärija abiellus (1866) Taani printsessi Dagmariga, kellest sai pärast õigeusu vastuvõtmist **Maria Feodorovna**, (pereringis Minniks kutsutud). Aleksander III suvitas koos abikaasaga 1880. aasta suvel Haapsalus. Seal esineski tulevasele troonipärijale Kanepi meeskvartett J. R. Erlemanni juhatusel. Tulevasele keisrinnale kingiti kontserdi lõppedes lauljate poolt kaunis õlgkübar. Sellegi olid valmistanud Kanepi kihelkonnakooli tüdrukud. Ka siis olid veel daamidel suvel moes õlgkübarad. Kuigi Aleksander III on ajalukku läinud venestajana, püstitati talle ometi Haapsallu Pullapääle mälestussammas pärast tema surma 1894.

Veel kolmandalgi korral kõlas Talvepalees Kanepi nimi. See oli Nikolai II kroonimisel 1894. Keisrile kingiti Peterburis ja ka keisrikojas tuntud kujuri, Kanepi kooli kasvandiku August Weizenbergi „Ema kuju" See anti üle Eesti seltside ühiskingina kui lihtsa talunaise – eesti ema – koondportree.

Kas selliste kingituste tegemine Venemaa valitsejatele oli „pugemine", tava või taheti väljendada väikese paiga tunnustust tsaariperele reformide eest. Üks on selge – meie esivanemad tegid kõik, et Kanepi nimi Vene tsaarikojas poleks tundmatu.

Tartus 11. veebruaril 2011

TARTU TIIGI TÄNAV ENNE 1944. AASTAT[1]

Tõnis Märtson

Käesolev, Tiigi tänava ajalugu käsitlev artikkel üritab anda võimalikult autentse pildi omaaegsest Tartu Teise linnajao ühest peamisest ja iseloomulikumast tänavast ning seeläbi iseloomustada kogu linnajagu, selle arengut ja toimimist. Artikkel rikastab Tartu mikroajaloo historiograafiat.[2]

Tartu ajaloo historiograafia on väga laiaulatuslik. Alljärgnevalt mõned autori arvates olulised teosed. Tartu tänavatele on pühendatud teeneka Tartu ajaloolase Niina Raidi elutööd kokkuvõttev põhjalik raamat – **Tartu tänavad aastani 1940** (Tartu, 1999). Raid, kes peamiselt on uurinud südalinna tänavaid, on põgusalt käsitlenud ka 2. ja 3. linnaosa kujunemist.[3] Tartu ehitisi populaarteaduslikul tasemel valgustavad näiteks **Jalutaja teejuht. Tartu I. Südalinn ja Toometagune** (Mart Siilivask ja Tõnis Kimmel. Tallinn, 2009) ning **Tartu vanemaid ehitisi** (Niina Raid. Tallinn: Eesti Raamat, 1980).

---

[1] Tiigi tänava ajalugu on algselt valminud seminaritööna 2004. aastal (juhendaja prof. **Tiit Rosenberg**) ja siis selle põhjal lühendatud ning täiendatud variant käesoleva väljaande jaoks.

[2] Tallinna ajaloo käsitlemises võib tuua mõneti sarnase artiklina – **Lühike tänav, pikk ajalugu** (Gustavson, Heino. Kodumaa 03.06.1987).

[3] **Niina Raid**. Tartu tänavad aastani 1940. Tartu, 1999, lk. 32–50

Ära võib märkida ka kolme mahukat koguteost erinevatest ajastutest – **Tartu** [koguteos] (Tartu linna-uurimise toimkonna korraldatud ja toimetatud. Tartu Linnavalitsus, 1927); **Tartu ajalugu** (Koostaja Raimo Pullat. Tallinn: kirjastus „Eesti Raamat", 1980); **Tartu: ajalugu ja kultuurilugu** (Koostaja Heivi Pullerits. Tartu Linnamuuseum. Tartu: Ilmamaa, 2005). Kõige paremini võtab süsteemselt Tartu linna ajaloo kokku 1927 aasta teos. Samas ka 1980. aasta teos on põhjalik ja Tartu linna uurijale vajalik lugemisvara vaatamata oma kallutatusele poliitilise ajaloo küsimustes. Viimasele, 2005. aasta teosele võib ette heita kohatist liigset laialivalguvust, aga samas peab aru saama koostaja soovist mahutada raamatu kaante vahele võimalikult palju infot Tartu kohta.

See kirjutis annab ülevaate Tiigi tänavast (nii majadest endist kui ka nende elanikest) kuni 1944. aastani. Nimetatud on majade omanikud ja tuntumad elanikud. Lühiinformatsioon on esitatud ka olulisemate ühiskondlike asutuste kohta. Pikemalt on valgustatud tänava kujunemist ja tähelepanuväärsemaid hooneid: Saksa Käsitööliste Seltsi, Jannseni ja Koidula maja, Senffi maja koos kuulsate Senffi treppidega ning Maarja kirikut (viimasel pole küll majanumbrit, aga et see asub Tiigi tänava ääres, tundus oluline seda mainida).

Tänava ajalugu ei saa olla vaid hoonete ajalugu. Tahes-tahtmata on see ka nende elanike ning asutuste ajalugu, mis on kujundanud selle tänava näo. Olulisimaid asutusi Tiigi tänaval on olnud Saksa Käsitööliste Selts ja iseloomuliku pildi omaaegsest Tiigi tänavast annab ka selle hümn, millest on siin esitatud esimene salm:[4]

Wo die Gassen dunkler werden,
Wo das Strassenpflaster fehlt,
Wo fo Mancher fällt zur Erden,
Sich der Fuhrmann fluchend quält,
Dahin treibt dich heut` die Menge
Bei dem trübsten Lampenschein
Fort in fluthendem Gedränge
In den ***Handwerkerverein.***[5]

Põhiliseks allikmaterjaliks Tiigi tänava elanike ja majaomanike ülevaate koostamisel on olnud Tartu aadressraamatud aastatest 1879–1939. Kasutatud on ka Tartu Ülikooli loengute kavasid/isiklikke koosseise (1902, 1923, 1926, 1929, 1933, 1935, 1940) õppeasutusega seotud inimeste/asutuste aadresside kindlaks tegemisel ning üht telefoniraamatut (1940).[6]

Uurimistööd raskendas asjaolu, et 19. sajandi lõpul muudeti Tiigi tänaval kaks korda majanumbreid (aastatel 1880 ja 1890), kusjuures viimase muudatusega said eraldi numbrid ka hoovimajad, mille tõttu numbrite arv kahekordistus. 1890. aastal muutusid linnaosade piirid, Tiigi tänav hakkas kuuluma kahte – I ja II – linnaossa.

Tiigi tänava kujunemisest

Tiigi tänav asus Teises linnaosas ehk Riia linnaosas. See kasvas Riia maantee suunal, samuti nagu Ülejõel asuvat kolmandat linnajagu kutsuti Peterburi eeslinnaks, kuna see kasvas Peterburi suunal.[7] Tiigi tänav sai oma nime tiigi järgi, mis asub praeguses Vanemuise pargis, endises Saksa Käsitööliste Seltsi pargis.[8] Teater, mida tunneme tänapäeval väikse „Vanemuisena", oli enne Teist maailmasõda Saksa teater. (Saksa okupatsiooni ajal 1942–1944 tegutses siin kino „Deutsche Lichtspiele" [9])

---

[4] Zur Geschichte des Dorpater Handwerkervereins. Gedruckt bei W Gläfer. Dorpat, 1868, lk. 22–23

[5] Kus tänavad pimedamaks muutuvad,
Kus puudub tänavasillutis,
Kus nii mõnigi kukub maha,
Ja voorimees sõimleb,
Sinna tungib täna rahvahulk
Kurbade tänavalaternate valgusel
Tunglusest põgenedes –
Käsitööliste Seltsi *(autori tõlge)*

[6] Vt **LISA A.**

N. Raid. Tartu tänavad aastani 1940, lk 32–36

[8] Kuidas tänavad said nime. – Edasi, 1963, 9 apr.

[9] **Linda Pootsi** kommentaar

1729. aastal kulges Tartu linna piir piki Tiigi tänavat. 1787. aastal kuulus üks pool siinsest tiigist linnale, teine pool Tartu kreisile. Aastail 1830–1870 formeerus siin uus eliitelurajoon, kus elanikeks olid peamiselt jõukamad sakslastest linnakodanikud. Seetõttu oli täiesti loogiline, et 1870. aastal asus Tiigi tänavale Saksa Käsitööliste Selts.[10]

1775. aasta 25. novembril kinnitas keisrinna Katariina II Tartu uue ehitusplaani. 1776 väljaantud ehitusmäärustiku §1 keelas Esimeses linnajaos puidust hoonete, kõrvalhoonete ja tarade ehitamise. Selle keelu kehtestamise ajendas suur tulekahju 1775. aasta juunis. Samal aastal kustutati Tartu ka kindluslinnade nimekirjast, mistõttu kadus eeslinnades kivikasutuse keeld, mis oli ajendatud muu hulgas ka kivide vajadusest Peterburi ehitamisel. Siiski jäid puithooned eeslinnades valdavaks. 1786. aastal jagati linn kolmeks linnajaoks.[11]

Tiigi tänava arengus on olnud oluline osa Tapa-Tartu raudteeharu valmimisel 1876. aastal, selle pikendamisel kuni Valgani 1887. aastal ja selle kaudu ühenduse loomisel Riiaga.[12] Raudteepoolne Tiigi tänavaga ristuv tänav nimetati Vaksali tänavaks (kuni raudtee ehitamiseni kandis see Kauba tänava nimetust). Linn laienes järk-järgult, vastavalt vajadusele. Näiteks 1882. aastal läks linna piir ühel pool tänavat majade nr. 32 ja nr. 34 vahelt ning teisel pool tänavat majade nr. 27 ja nr. 29 vahelt[13]

Et suurem osa Tiigi tänava hoonestusest oli puidust, siis enamus sellest hävis Teises maailmasõjas. Tänapäevani on säilinud (peale mõne erandi) Tiigi tänava need hooned, mis jäävad Kastani tänava ja raudtee (ehk Vaksali tänava) vahele. See on siis Tiigi tänava tagumine ots. Olulisimatest säilinud hoonetest võib nimetada endist Tartu Ülikooli ühiselamut (praegu Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskonna käsutuses olevat hoonet) ning endist Tiigi sauna (kus viimastel aastatel on asunud mööblipood ja kontorid), mis valmis 1940. aastal, üsna enne Teise maailmasõja rindejoone jõudmist Tartusse.

Südalinnapoolsetest hoonetest tuntuima hoonena võib nimetada osaliselt säilinud nn Oettingeni maja. 1880. aastal alustas Tartus arhitektina tööd Darmstadti Polütehnikumis ja Peterburi Kunstide Akadeemias arhitektiks õppinud Rudolf v. Engelhardt, kelle projekteerituna kerkis esimene neogooti stiilis elamu – dr. Alexander v. Oettingeni villa Tiigi t. 11a.[14] 1941. aasta lahingu ajal tegutses selle tornis punaarmeelane oma kuulipildujaga. Maja põles samas lahingus. Varsti pärast sõda (1940ndate lõpul ja 1950ndate algul) taastasid selle Tartu tervishoiutöötajad, kelle eestvedajaks oli ametiühing. Kuni Eesti taasiseseisvumiseni jäigi see Tartu Tervishoiutöötajate majaks, selles oli ka Tervishoiutöötajate Ametiühingu Tartu Linnakomitee. Alates 1999. aastast asub hoones Tartu Linnavalitsuse Kultuuriosakonna allasutus Tiigi Seltsimaja.[15]

Jalutuskäik vanal Tiigi tänaval[16]

Kujutletav jalutuskäik Tiigi tänaval (Teichstrasse, Prudovaja ulitsa) on piiritletud aastatega 1879–1940. Piiritluse aluseks on kasutatud allikate avaldamisaastaid. Sulgudes on tähtsamate inimeste puhul daatumid ja millal see isik elas/oma majas Tiigi tänaval.

Alustame mõttelist jalutuskäiku ajaloos Senffi treppide ja Struve tänava (omaaegne Tähe tänava algus) juurest Vaksali tänava suunas. Paremal pool tänavat paikneb hulk maju, mis on kuulunud Oettingenide suguvõsale: majad nr. 1 ja 3 muusikateoreetik Arthur von Oettingenile (1836–1920; 1879–1892), majad nr 5 ja 7 (enne 1890. aastaid 5) linnapea, kuberner ja poliitik Georg von Oettingenile (1823–1908; 1880–1907) ja Rudolph von Oettingenile (1908–1914) ning majad 9 ja 11

---

[10] **N. Raid**. Tartu tänavad aastani 1940, lk. 32

[11] **Ago Lüüs**. Linnaehitamine läbi aegade. – Eesti Loodus. 1971, 7, lk. 428-429

[12] Samas, lk. 429-430

[13] Strassen und Häuser Dorpats. Druck von G. Laktmann's Buche und Steinbruberei. Dorpat. 1882. nr. 24. II Statdheil

[14] **Mart Siilivask**. Tartu arhitektuur 1830–1918. Historitsism ja juugend. Tartu, 2006, lk 112

[15] **L. Pootsi** kommentaar

[16] Järgneva lühikirjelduse materjalidena on aluseks olnud kasutatud **LISA A.**-s märgitud aadressraamatud (1879–1940), Tartu Ülikooli loengute kavad/isiklikud koosseisud (1902, 1923, 1926, 1929, 1933, 1935, 1940), üks telefoniraamat (1940), Deutschbaltisches Biographisches Lexikon 1710-1960 (1970), Eesti Entsüklopeedia kd 14 („Eesti elulood") (2000), „Eesti Entsüklopeedia" kd 1-8 (1932–1937)

(enne 1890. aastaid 7) Olga ja Erich Oettingenile (1924–1939). Hoones Tiigi tänav 1 asus kirjastus „Kool" (1940) ja Marta Haasi lasteaed (1936–1940).

Vasakul pool tänavat on majas nr. 2 resideerinud günekoloog dr B. Ottow (1924) ja sisehaiguste arst dr Jürman Verner (1936–1940). Tänavat pidi edasi minnes majades 4 ja 6 (enne 1890. aastaid 4) elasid TÜ Eesti ja Põhjamaade ajaloo korraline professor Arno Rafael Cederberg (1885–1948; 1926) ja TÜ keemiaprofessor Aleksandr Dmitrijevitš Bogojavlenski (1868–1941; 1909) ning aastal 1936 asusid sellel aadressil korporatsioon Concordia ning Akadeemiline Skautide Selts. Hoonetes nr 8 ja 10 (enne 1890. aastaid 6) elasid sisehaiguste arst dr Alex Hartage (1909–1918), kooliõpetaja E. K. Bach (1909) ja tervishoiutegelane dr Viktor Hion (1902–1969; 1940). Veel asusid sellel aadressil 1936 J. Priksi mööblitööstus ja 1940 EÜS „Veljesto" Majad nr 12 ja 14 (enne 1890. aastaid 8 ja 10) on kuulunud Guido von Numersile (1879–1914), Pauline von Numersile (1914–1924) ja Elsbet/Bertram von Numersile (1936–1939).

Pöörates pilgu taas paremale, näeme maja nr 13 (enne 1890. aastaid 9), mis kuulus aastail 1879–1923 Emma Kappile ja hiljem (kuni aastani 1939) tema pärijaile. Maja nr 15 on kuulunud taas Oettingenidele (1882–1939). Lisaks on sellel aadressil olnud ülikooli meteroloogia observatoorium (1909–1918) ja resideerinud vandeadvokaadi abi Moritz Wrangell (1936). Edasi tulevad majad 17 ja 19 (enne 1890. aastaid 13 ja 15 ning enne 1880. aastaid 13), kus on elanud AS A. Le Coq direktor Alex Hartmann (1914), filosoofia professor dr W Schemied-Kowarzik (1923), eraviiuliõpetaja R. Kerchbaumer (1924), sanitaararst dr P. Põdder (1924) ja arhitekt Artur Kirsipuu (1936). Lisaks on majas nr 19 olnud üliõpilasselts „Raimla" (1936), Eesti Rahvusliku Jõukomitee Tartu kontor (1940) ja Eesti Emadekaitse Ühingu Tartu kontor (1940).

Vasakul pool tänavat asuvad majad 16 ja 18 (enne 1890. aastaid 12 ja enne 1880. aastaid 10), mis on kuulunud perekond Oessole (1879–1939). Majade nr 20 ja 22 (enne 1890. aastaid 14 ja enne 1880. aastaid 12) omanikeringi on kuulunud Mathilda Holst (1879–1899), Ida Grossvald (1901–1924) ja tema pärijad (kuni 1939). Hoonetekompleksis 24, 26 ja 28 (enne 1890. aastaid 16 ja 18 ning enne 1880. aastaid 14 ja 16) on elanud paruness pr Krüdner (1913), kaupmees Johannes Arens (1914), TÜ selgroogsete zooloogia professor Johannes Piiper (1882–1973; 1933–1935) ja silmahaiguste arst dr Ernst Blessing (1933–1936). Graafik ja maalikunstnik (tol ajal joonistamisõpetaja) Kristjan Raud (1865–1943) on elanud Tiigi 28 (1909–1918). Edasi tulevad majad nr 30, 32 ja 34 (enne 1890. aastaid 20, 22 ja enne 1880. aastaid 18, 20), mille omanikeringi on kuulunud koolmeister ja rahvusliku liikumise juhte Johann Woldemar Jannsen (1819–1890; 1868–1890) ning kus on resideerinud kaupmees Joh. Thomberg (1913–1914), silmaarst dr Th. Lackschewitz (1909–1914), TÜ anorgaanilise keemia professor August Paris (1888–1944; 1933–1935), TÜ poola keele lektor Jerzy Kaplinski (1901–1943; 1936) ja TÜ õigusteaduskonna professor David Grimm (1864–1941; 1940).

Paremal pool tänavat asuvates majades nr 21 ja 23 (enne 1890. aastaid 17 ja enne 1880. aastaid 15) on elanud kingsepp J. Kull (1898–1899), TÜ ajaloolise usuteaduse professor Olaf Hermann Sild (1880–1944; 1923) ja kaupmees Gustav Hendrikson (1936–1940), aga hoones nr 25 (enne 1890. aastaid 19 ja enne 1880. aastaid 17) on 1936. aasta seisuga olnud jalanõudetööstus „Mars", rätsepatööstus ja J. Raua pagariäri. Hoonete nr 23 ja 25 vahele jääb Maarja kirik, mis kuulub loomuliku osana Tiigi tänavale, aga ei oma Tiigi tänava numbrit. Majade nr 27 ja 29 (enne 1890. aastaid 21 ja enne 1880. aastaid 19) omanikena on märgitud maalikunstnik Rudolph v. zur Mühlen (1845–1913; 1892–1907), Leonhard v. Roth (1908–1909) ja parun R. Engelhardt (1911–1914). Majades 31 ja 33 (enne 1890. aastaid 23 ja enne 1880. aastaid 19a) on elanud rahvaluuleteadlane ja diplomaat Oskar Kallas (1868–1946; 1909), vabrikudirektor J. Wagner (1913–1914), paruness N. Koskull (1914) ja linnavolinik ning õpetaja G. Kiwa (1914). Maja nr 35 (enne 1890. aastaid 25 ja enne 1880. aastaid 21) on kuulunud perekonnale Stahl (1882–1914) ning maja nr 37 (enne 1890. aastaid 27, enne 1880. aastaid 23) Irina Grünbergile (1906–1914).

Vasakut kätt möödume hoonest nr 36 (enne 1890. aastaid 24 ja enne 1880. aastaid 22), kus asus 1936. aasta seisuga Ch. Meyeri galanteriikauplus. Ühelt poolt majade nr 36 ja 38 ning teiselt poolt majade nr 23 ja 25 (nende vahele jääb veel mainitud Maarja kirik) vahelt ristub Tiigi tänavaga tänapäevane Pepleri tänav (esimese Eesti Vabariigi lõpuaastail Kindral Põdra tänav). Edasi tulevad majad nr 38 ja 40 (enne 1890. aastaid 26 ning enne 1890. aastaid 24), kus on elanud kudumisõpetaja V Braun (1898–1914) ja prantsuse keele õpetaja Martha Vuillot (1913–1914). Majades 42, 44 ja 46 (enne 1880. aastaid 28 ja enne 1890. aastaid 26) on elanud TÜ süstemaatilise teoloogia professor Karl

Girgensohn (1875–1925; 1909), metsaülem Werner Meyer (1914) ja TÜ ladina filoloogia professor Wilhelm Süss (1882–1969; 1933).

Edasi liikudes vaatame jällegi vasakule poole teed. Eelnevas ja selles lõigus on käesolevas artiklis ka teatavad probleemsed kohad seoses tänavanumbrite muutumisega kahel korral. Kui mujal on suudetud edukalt välja selgitada numbrite muutuse, siis vasakul pool tänavat, Pepleri ja Õpetaja tänavate vahel, on teatavad erinevused elanike ja numbrite kokkulangevuses (Õpetaja tänav suubub vasakult poolt Tiigi tänavasse majade nr 54 ja 56 vahelt). Majades nr 48, 50 ja 52 (enne 1890. aastaid 30 ja enne 1880. aastaid 24a) on elanud pangaametnik Marg. Mickwitz (1914), pastor Eugene Mickwitz (1898–1914), õpetaja Adele von Mickwitz (1909–1914), slaavi keelte eradotsent S. Stein (1926), massöör Ilse Jalakas (1936) ja raamatukoguhoidja Karl Veltmann (1936). Majades nr 54 ja 54a (enne 1890. aastaid 32) on elanud aastal 1924 tantsu- ja võimlemisõpetaja L. Wittlich, ämmaemand M. Kotkas ning laste- ja sisehaiguste arst dr J. Tolmoff.

Vasakul järgnevad hooned numbritega 56, 58, 58a, 60, 62, 64, 66, 68. Need kõik on kuulunud Saksa Käsitööliste Seltsile. Majas nr 56 on elanud TÜ eesti ja üldise kirjandusloo professor ning luuletaja Gustav Suits (1883–1956; 1940) ja TÜ keemilise tehnoloogia korraline professor Michael Wittlich (1866–1933; 1926–1929) ning majas nr 58 TÜ prantsuse keele, kirjanduse ja kultuuri professor Lucien Rudrauf (1890–1968; 1929–1935) Majas nr 70 (enne 1890. aastaid 40) elas Tartu ringkonnakohtu liige Paul Klein. Majades nr 72 (72a) ja 74 (74a) (enne 1890. aastaid 42 ja 44) ning 61 (enne1890. aastaid 41) on asunud Liivimaa Põllumajanduse Tarbimis- ja Tootmisühistu (1911–1924) ning Noorsoo Kasvatusseltsi Eesti Tütarlastekool I (1913–1918).

Tiigi tänava paremale küljele vaadates näeme maju nr 39, 41 ja 43 (enne 1890. aastaid 29, 31 ja 33), kus elas keemia eradotsent Leonhard Tiganik (1900–1974; 1935–1940) ja paiknes Liivimaa Põllumajanduse ja Käsitöö Edendamise Ühing koos oma näitusevälјaku ja -hoonetega (1882–1902).[17] Edasi tulevad majad nr 45, 47 ja 49 (enne 1890. aastaid 35), mille omanik oli 1914. aasta seisuga R. Pohlmann, kellele kuulusid tegelikult ka majad 51, 51a, 53 ja 55 (enne 1890. aastaid 37).[18] Need majad tunduvad olevat täis üürikortereid, nagu enamus tolleaegseid Tiigi tänava hooneid. Majades nr 57 ja 59 (enne 1890. aastaid 39) asus E. Beyeri alkohoolsete jookide kauplus (1893). Paremalt poolt hoonete nr 59 ja 61 ning vasakult poolt majade nr 74 ja 76 vahelt ristub Tiigi tänavaga Kastani tänav.

Kuna vasakul pool tänavat on krundid ja ka majad väiksemad, siis peame taas sinna pilgu heitma, et oma jalutuskäigul mõnda hoonet tähelepanuta ei jätaks. Majas nr 76 (76a, 76b) (enne 1890. aastaid 46) oli 1936. aastal Jaan Ratniku põllutööriistade ja -masinate vabrik ja 1940. aastal avas uksed sellele krundile ehitatud tuliuues hoones Tiigi saun. Majades nr. 78 (enne 1890. aastaid 48) ja 80 (80a, 80b) on asunud muuhulgas ministeeriumikool poistele ja tüdrukutele (1909), ajalehe „Olevik" toimetus (1914), Tartumaa telegraafi ja telefonivõrgu kantselei (1936), J. Sultsoni pumbatööstus ja masinaehitus (1936–1940) ja AS Kauba Pank (1940). Majades nr 82 ja 84 on olnud aastal 1936 Alice-Julie Leppiku segakauplus. Sama aasta seisuga on kuulunud majad nr 86 ja 88 Rässa pärijatele. Päris tänava lõpus, majas nr 90, on olnud K. Koppeli küttepuude müük (1936).

Hoonetes nr 63, 65 ja 65a (enne 1890. aastaid 43) on aastatel 1898–1899 resideerinud rätsep A. Stöhr, kardavoi S. Raig ja ehitusmeister C. Bescht. Majas nr 67 on olnud AS Rottermanni tehaste Tartu ladu (1936–1940) ja majas nr 69 M. ja K. Puri kütte- ja ehitusmaterjalide ladu ning müük (1940).

Saksa Käsitööliste Selts (Handwerkverein)

Üheks olulisemaks asutuseks Tiigi tänaval võib pidada Saksa Käsitööliste Seltsi, mis loodi Tartus 1860. aastal. 1868 ostis Saksa Käsitööliste Selts Tiigi tänava krundi ja sellel asunud maja C. v. Wahlilt. Selts tegutses edasi ka Eesti esimesel iseseisvusajal ning lõpetas tegevuse alles 1940. aastal.[19]

Saksa Käsitööliste Seltsi suveteatri hoone avati 21. juunil 1870, kolm päeva enne "Saaremaa onupoja" etendust "Vanemuise" seltsis Jaama tänaval. Suveteatri projekteeris Berliini Ehitusakadeemia kasvandik Maximilian Roetscher, kes oli alates 1864 Tartu ehitusmeister. Hoone

---

[17] Vt selle kohta: **T. Rosenberg**. Esimene Tartu näitus 1857. Linnamuuseumi aastaraamat I. Tartu, 1995, lk 25–33; Tartu „saksa" näitused 1860–1913. Tartu Linnamuuseumi aastaraamat III. Tartu, 1997. lk 45–65

[18] R. Pohlmann projekteeris kõik enda omaduses olevad hooned ise (**M. Siilivask**. Tartu arhitektuur 1830–1918, lk 268–269, 276)

[19] **Jüri Linnus** jt. Tartu ja kultuur (artiklite kogumik). ETA kodu-uurimise komisjon. Tallinn 1990, lk 53

ehitas Reinhold Umblia ja see mahutas 800 vaatajat. Suveteater tegutses lepingute alusel, mis sõlmiti seltsi ja teatri antreprenööride vahel. Saksa Suveteatri juhiks kutsuti Tallinna Saksa Teatri direktor Eduard Ferdinand Berent, kes tegutses Tartus kuni aastani 1892. Teatri hooaeg kestis maist septembrini, hooaja jooksul anti 50–100 etendust. Esialgu oli etenduste külastamine vaid seltsi liikmete privileeg, hiljem oli kõigil soovijail võimalus teatris käia. Teatrihoone hävis tulekahjus 27. aprillil 1904, päev enne järjekordse hooaja algust.[20]

1918. aastal ehitati selle asemele aga kivihoone (arhitekt A. Eichhorn), mida praegusel ajal tuntakse väikse „Vanemuisena" Käsitööliste Seltsi park säilis vanal kujul 1983. aastani, mil see vaatamata linnakodanike pahameelele lagedaks raiuti.

Ülalmainitud teatris valitses vilgas elu suveperioodil, sest koos kevade saabumisega tuli siia ka Tallinna Saksa teatri seltskond, mille liikmetest suurem osa oli pärit Saksamaalt. Ette kanti nii operette ja sõnalavastusi kui ka oopereid. Üsna arvestataval tasemel esitati näiteks Verdi, Wagneri, Glinka ja Tšaikovski oopereid.[21]

Publikust moodustasid tubli osa ka eestlased. Alaliseks külaliseks oli August Wiera, kes õppis siin teatritegemist ja haris end muusikaliselt. "Vanemuise" seltsi näitleja ja lavastaja Hugo Techner oli 1884–1885 Saksa Käsitööliste Seltsi suveteatri ja Tallinna Saksa Linnateatri koori liige. Ka esimene eesti soost päevapiltnik ja "Vanemuise" seltsi aktiivne tegelane Reinhold Sachker alustas oma lavakarjääri Saksa Käsitööliste Seltsi laulukooris. Siit õppis näidendite kirjutamist Oskar Luts. Selle teatri etendusi arvustades arenes nõudlikuks teatrikriitikuks Karl Menning. Esimesed teadmised lavastajatööst sai siit Karl Jungholz, kes täiendas end Saksamaal ja asus rakendama kunstiteatri ideed "Taara" seltsis. Hiljem sai kutseline teater "Vanemuine" sellest seltsist endale mitu näitlejat.[22]

J. W. Jannseni maja ja L. Koidula tamm

Enne kui Jannsen soetas maja Tiigi tänavale, elas perekond Pärnust Tartusse kolimise järel üüripindadel: näiteks Söögiturg 1 teisel korrusel kullasepp Hermanni majas ja Jaani tänav 12 (raekoja taga) von Krüdneri majas. 9. aprillil 1868 kirjutab Jannsen Jaan Adamsonile oma soovist osta maja: "see seisab Tiigi uulitsas, eesti kiriku lähedal, on mulle paras suur, väike viljapuuaed juures, hea kaev hoovi peal ning alles kümnekonna aasta eest ehitatud, maksab 3800 rubla." Selle maja, mille ostuks Jannsen saab Hendrik Ainsonilt laenuks 1200 rubla, omandab Jannsen 25. mail 1868.[23] Jannseni kodu sai ärkamisaja tegelaste kooskäimiskohaks, siin võõrustas Jannsen üldlaulupeo külalisi Soomest ja Ungarist[24] See ühekordne ärklikorrusega puuehitis oli ka L. Koidula neiupõlvekodu. Ärklikorrusel oli kaks tuba – Koidula ja tema õe omad. Maja juurde kuulus suur aed. Selles majas elas Jannsen surmani (1890. a) ja Koidula kuni abiellumiseni (1873. a).[25]

7. detsembril 1878. aastal tehti Jannsenile selles majas ka atentaadikatse. Jannseni kirjutuslaud asus vasakult vaadatuna teise tänavapoolse akna all. Et akendel olid luugid ees, siis tundmatu tulistas 7. detsembril 1878 läbi luukide kaks revolvrikuuli, mis aga ei tabanud, kuna õnneks oli tuba tühi.[26]

Teises maailmasõjas maja hävis, kuid selle endisel õuel on senini säilinud Koidula tamm, mis on tänapäevaks juba päris suureks kasvanud ja looduskaitse all. Tamme istutas omal ajal papa Jannsen oma tütre auks.[27]

Karl August Senff ja Senffi trepid

Karl August Senff kutsuti 1802. aastal taasavatud Tartu Ülikooli juurde loodud joonistuskooli õppejõuks. Joonistuskool rajati Saksa ülikoolide eeskujul, kus alates 18. sajandi teisest poolest oli

---

[20] **Lilian Kirepe**. Kui päikest sõelaga tehti. Tallinn, 1974, lk. 32

[21] **August Hanko**. Oli kord... Mälestusi II. Hugo Treffneri esimesejärgu kool. E.K-Ü "Postimehe" kirjastus Tartus, 1941, lk 50–52

[22] **L. Kirepe**. Kui päikest sõelaga tehti, lk. 32

[23] **Karl Mihkla**. Lydia Koidula elu ja looming. Tallinn: Eesti Raamat, 1965, lk 127

[24] Soome arheoloog J. R. Aspelin ja ajakirjanik C. G. Swan ning ungari keeleteadlane Hunfalvy (**K. Mihkla**. Lydia Koidula elu ja looming, lk 153)

[25] **Juhan Lang** jt. Tartu juht koolidele ja huvireisijale. Tartu Linnavalitsuse kirjastus, 1931, lk 42–43

[26] Samas, lk 43

[27] **Richard Blomerius**. Kus kasvab Koidula tamm? - Edasi, 1985, 24. jan.

joonistus- ja maalimisõpetus üldlevinud. Vaatamata sugulaste ja sõprade vastuseisule tuli Senff 1803. aastal koos naise ja kahe väikese lapsega Dresdenist Tartusse.[28]

Senffi elukoht oli Tiigi tänava alguses, umbes praeguse Tiigi 1 korterelamu kohal. Ümber maja rajas Senff suure aia, kuhu siinmail haruldaste lillede seemneid saatsid talle Saksamaalt ema ja vend. Just tänu haruldustele sai aed laialdaselt tuntuks.[29]

Et hõlbustada juurdepääsu oma majale kesklinna poolt, lasi Senff mäele, mis ühendab Vallikraavi tänavat Tiigi tänava algusega, ehitada trepid. Rahvasuus tuntakse neid treppe nüüd *Senffi treppidena* ja mäge *Senffi mäena.*[30] Vaatamata sellele, et praegused trepid ei ole enam autentsed, vaid pärit märksa hilisemast ajast, nimetatakse neid ikkagi Senffi järgi.

1820.–1830. aastatel kogunesid Senffi juurde tihti ta sõbrad ja tuttavad – tolleaegse Tartu kultuurieliit. Nende seas oli nii ülikooli õppejõude kui teisi kunsti- ja kirjandushuvilisi inimesi, kusjuures paljudel oli otseseid kokkupuuteid tolleaegsete saksa kunsti ja kirjanduse suurkujudega.[31] Fr. R. Faehlmann meenutas oma kõnes Õpetatud Eesti Seltsi kümnendal aastapäeval, kuidas Senffi aias oli arstiteadlasel, publitsistil ja harrastusajaloolasel A. F Hueckil, Tartu Ülikooli eesti keele lektoril ja elementaarkooliõpetajate seminari juhatajal H. D. Jürgensonil ning temal endal tekkinud idee luua Õpetatud Eesti Selts.[32]

Maarja kirik (St. Marienkirche)

Tartu esimene spetsiaalselt Eesti koguduse jaoks ehitatud pühakoda – Maarja kirik, pärast Teist maailmasõda EPA võimlaks ümber ehitatud hoone, asub Pepleri ja Tiigi tänava nurgal. Just selle kiriku tornist (mida enam alles pole) juhatasid esimesed Eesti pasunakoorid 18. juunil 1869 sisse esimese üldlaulupeo.[33] Seda torni võime loodetavasti mõne aasta pärast uuesti näha, sest hoone on tagastatud Tartu Maarja kogudusele ja üsna pea algavad seal renoveerimistööd.

1836. aastal valmisid uue kiriku projekti konkursitööd. Välja valiti linnaarhitekt G. F. W. Geisti hilisklassitsistlikus stiilis kirikuhoone projekt. Kirik ehitati aastatel 1837–1841, tegevusse õnnistati 11.01.1842 (vkj). Maarja kirik pühitseti esimesel pühapäeval pärast ilmumispüha kindralsuperintendent Reinhold von Klodi poolt. Ehitus läks maksma kokku 22 000 hõberubla. Ehitusmaterjalid vedasid talupojad kohale tasuta.[34]

Taganevad punaarmee üksused pommitasid Tartut ja süütasid ka Maarja kiriku (12.07.1941), millest jäid alles vaid müürid. Jumalateenistusi hakati pidama Jaani kirikus.[35]

LISA A.

- Adolf Richters Baltische Verkehrs- und Adressbücher, Band 1, Livland, Riga, 1909
- Alphabetisches Verzeichniss (Tähestikuline loend) der Hauswirthe in Dorpat Nebst Stadttheil, Strasse und Nummer des Hauses, Dorpat, Druck von Schnakenburg's litho und typographischer Anstalt 1879
- Deutschbaltisches Biographisches Lexikon 1710-1960, Köln, Wien, 1970
- Dorpater Familien-Kalender für das Jahr 1885, Dorpat, Druck und Verlag von Wilhelm Just's Buchdruckerei, 1884
- Dorpater Kalender 1913, Dorpat, Druck und Verlag von Ed. Bergmann, 1913
- Dorpater Kalender 1914, Dorpat, Druck und Verlag von Ed. Bergmann, 1914
- Dorpater KALENDER für das Jahr 1918, Dorpat, Druck und Verlag von Ed. Bergmann, 1918
- Eesti Entsüklopeedia kd. 14 („Eesti elulood"), Tallinn, Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2000
- Eesti Entsüklopeedia kd 1–8, Tartu, kirjastus „Loodus", 1932–1937

[28] **Hillar Palamets**. Lugusid toonasest Tartust. Kleio, 2003, lk 90

[29] **Elsa Kudu**. Senffi treppidest. – Edasi, 1985 30. mai

[30] **Ingrid Abram**. Kus on Senffi trepid? – Postimees, 1997 7. mai

[31] Samas

[32] **E. Kudu**. Senffi treppidest

[33] Laulupeo idee algataja, peamine elluviija ja üldjuht oli Johann Voldemar Jannsen. Laulupeol esines 46 koori ja 5 orkestrit.

[34] **Ene Puusemp**. Maarja kirikus elati läbi oluline tõehetk. – 2009 21. jaan.

[35] Samas

- Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1923. aasta II poolaastal, Tartus 1923
- Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1926. aasta I poolaastal, Tartus 1926
- Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli isiklik koosseis 1. detsembril 1936, Tartu 1936
- Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli loengute ja praktiliste tööde kava 1933. aasta II poolaastal, Tartus 1933
- Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli loengute ja praktiliste tööde kava 1940. aasta I poolaastal, Tartus 1940
- Eesti Vabariigi, Tartu Ülikooli loengute ja praktiliste tööde kava 1929. aasta II poolaastal, Tartus 1929
- Estländisch–deutscher kalender, 1924, Druck und Verlag von G. Laakmann, Alphabetisches Verzeichnis der Strassen und Häuser Dorpats, Revidiert und etgänzt am 30. September 1923
- Imperaatorliku Jurjevi Ülikooli isiklik koosseis, 15. oktoobriks 1902, 1902, Jurjev, Šnakenburgi trükikoda, 1902
- Livländisches Verkehrs- und Adressbuch für 1892/1893, Band II, Riga 1892
- Livländisches Verkehrs- und Adressbuch, II Theil, des Verkehrs- und Adressbuches der baltischen Gouvernments, Ergänzungen zur Ausgabe 1892-1893, Riga 1893
- Neuer Dorpater Kalender für das Schuljahr, 1880, Dorpat, Schnakenburgs Druck und Verlag, 1882
- Nordlivländischer Kalender 1902, Juriew (Dorpat), Druck und Verlag von G. Laakmann, 1901
- Nordlivländischer KALENDER 1909, Dorpat, Druck und Verlag von G. Laakmann, 1908
- Nordlivländischer KALENDER 1912, Dorpat, Druck und Verlag von G. Laakmann, 1911
- Schnakenburg's Kalender für das Jahr 1899, Juriew, Schnakenburg's Druck und Verlag, 1898
- Schnakenburg's Kalender für das Jahr 1907, Juriew, Schnakenburg's Druck und Verlag, 1906
- Strassen und Häuser Dorpats, Dorpat, Druck und V Laakmann's Buch- und Steindruckerei, 1882
- Tartu Majaomanikkude Selts, KALENDER KÄSIRAAMAT 1936, I aastakäik, Tartu Majaomanikkude Seltsi kirjastus, 1936. a
- Tartu Majaomanikkude Selts, KALENDER KÄSIRAAMAT 1939, IV aastakäik, Tartu Majaomanikkude Seltsi kirjastus 1939. a
- Telefoniabonementide nimekiri, andmed 1. veebruariks 1940, Tallinn 1940

SUMMARY
Tiigi Street in Tartu before 1944

This article focuses on the history of Tiigi Street in Tartu before 1944. There are used address books of different periods (1879–1940) as the main source materials.

The article discusses the formation of Tiigi Street together with the history of German Handicraft Society (Handwerkverein) and St Mary's Church. St Mary's Church did not have a house number but as it was situated by Tiigi Street, it was natural to deal with it as part of the street. The article turns more attention to the house of Jannsen/Koidula and to the house and stairs of Karl August Senff.

As the history of the street is first and foremost the history of people who lived there and the institutions that were situated there, then the main part of the article is structured as a imaginary walking tour along Tiigi Street before 1944. The walking tour starts from Senff stairs and ends in Vaksali Street. All the numbered houses, their owners, significant people and institutions have been dealt with.

The two changes in house numeration made it a little complicated to bring together the buildings with their owners, dwellers and institutions.

HEIKI VAIBLA 80. EESTI VABADUSVÕITLEJA JA PEDAGOOGI LUGU

Tavaliselt õpitakse elukutse noores eas ja töötatakse valitud alal pensionile minekuni. Heiki Vaiblast sai pedagoog aga alles 45. eluaastal ning ta töötas sellena ligi 34 aastat. Just noorte õpetamises leidis ta oma kutsumuse, sest koolis õpetajana töötades sai ta rakendada kõige edukamalt oma tehnikaalaseid huvisid ja leidlikkust. Tema uuendused kooli töö- ja kutseõpetuses on leidnud rakendust ja järgimist ning talle on avaldatud tunnustust enam kui paarikümnel korral. Nii on Heikil kogunenud rohkesti tänu- ja aukirju ning muidki tunnustusi. 16. novembril 2010 saab Heiki Vaibla 80aastaseks. Tema kunagise klassivennana püüan järgnevas anda lühiülevaate sünnipäevalapse elust ja tegevusest.

Lapsepõlv ja kooliaastad

Heiki Vaibla sündis 1930. aastal Tartus, kus tema isa Aleksander Vaibla (kuni 1936. a Laurson, 1893–1977) juhtis väikest, kuid rahvusvaheliste sidemetega pitsi- ja kummipaelavabrikut Aira. Ettevõtte juhtimisel abistas teda pereema Meeta Vaibla (neiuna Sakarias, 1907–1984), kes oskas hästi saksa keelt. Aleksander Vaibla ise tuli toime vene, inglise, saksa, rootsi ja soome keelega. Naabermaade, Saksamaa ja Austria kõrval suheldi veel Itaaliaga, kust saadi toorainet (siidi). 1930. aastate lõpus oligi perekonnal kavas minna mõneks ajaks elama Itaaliasse. Laevaga sõideti tollasesse Danzigi (nüüd Gdańsk) vabalinna, kus tutvuti ajaloolise vanalinnaga, sealhulgas ka keskaegse vanglaga. Danzigist edasi lõuna poole sõites konfiskeeriti kas Saksa–Poola või Tšehhoslovakkia piiril raadio. Jõuti välja Bulgaariani, siis tuli koju pöörduda, sest Euroopas valitses juba ärev olukord.

Isa tööalaste rännakute tõttu läks Heiki esmakordselt kooli hoopis Soomes – 1938. a Leppävaaral, mis on praegu Espoo linna osa. Juba enne kooliminekut oli Heiki saanud aasta jooksul Soomes tunda poisile põnevaid elamusi – kalastada ja ronida kaljudel nii Ahvenamaa peasaarel kui ka Helsingi lähedal Pukinmäel. Et perekonna Soomes elamise aeg jäi lühikeseks, ei jõudnud Heiki Leppävaaral esimest kooliaastat lõpetada ning tal tuli järgmisel sügisel minna Tartu Karlova linnaosas uuesti esimesse klassi. Aastail 1940–1942 õppis Heiki Tartu Näituse tänava algkoolis. Pärast vanemate abielulahutust 1941. a ja ema abiellumist uuesti 1942. a asuti elama Peedule ja Heiki lõpetas 4. klassi Elvas. Järgnes koolitee Hugo Treffneri progümnaasiumis ja gümnaasiumis, mis pärast Nõukogude anneksiooni hakkas kandma Tartu 1. keskkooli nime. Sealt tuli ta 1948. a Näituse tänaval asunud Tartu 6. keskkooli, praeguse Tamme gümnaasiumi eelkäijasse.

Õppetöö kõrvalt tegeles Heiki paljude huvialadega – kogus postmarke ja liblikaid, pildistas, käis õnge ja spinninguna kalal. Suurt huvi pakkus kehakultuur ja sport, kust tulid päris head tulemused suusatamises, jooksmises ja laskmises. Loodusesõbrana oli ta juba 12aastase poisina onuga koos jahiretkedel. Noorte spordikoolis käies sai temast spordiseltsi Kalev liige. Aastail 1946–1947 pakkus suurt huvi teater, kus ta oli juba lapsena isaga päris sageli käinud. Ta astus Ida Urbeli balletikooli ja mängis paaril aastal Vanemuise teatris väiksemaid osi etendusis „Kahe isanda teener" ja „Aida" Koolivaheajad 1946–1950 möödusid Otepääl, kus suvel olid suurepärased võimalused ujumiseks ja kalastamiseks Pühajärvel ning talvel suusatamiseks. Eesti iseseisvuse jätkudes olnuksid need väga ilusad noorusaastad, kuid paraku oli tollal sünge võõrvõimu aeg, kus ükski inimene polnud kindel oma elu ja vabaduse säilimises, sest pidevalt toimusid vahistamised, küüditamised ja mahalaskmised.

Vastupanuliikumises

Tollastel Tartu koolinoortel mõlkusid juba aastail 1946–1947 mõtted asuda tegutsema Nõukogude okupantide vastu. 1948. a rajasidki 6. keskkooli poisid organisatsiooni Sini-Must-Valge (SMV), mille eesmärk oli otsida uusi ustavaid liikmeid, et siis ühiselt sisendada rahvasse usku, muretseda relvi ja laskemoona ning teha peavalu okupantidele. Kuulati

välisraadiot ja loodeti eelseisvas iseseisvusvõitluses sinisilmselt ka demokraatlike lääneriikide abile.
Heiki Vaibla astus oma koolikaaslase Tõnis Jõgiaasa kutsel SMV liikmeks kevadel 1949, pärast jõhkrat märtsiküüditamist. Otsust teha polnud raske, sest Heikit olid okupandid ülekuulamisele viinud juba varem – 16. mail 1946 ja 16. mail 1947 Esimesel korral süüdistati teda ühelt teiselt noormehelt saadud püstolkuulipilduja edasitoimetamises metsavendadele. Teisel korral võeti ta äkki nelja täägi vahele ja talutati planguga ümbritsetud majja Veski ja Näituse tänava nurgal ning hakati süüdistama spionaažis, sest teda oli nähtud läheduses edasi-tagasi jalutamas. Tegelikult ootas Heiki siis Kastani tänaval üht tütarlast. Süütõendite puudumisel lasti ta mõlemal korral vabaks.
SMV noored asusid tegevusse. Tähtvere metsas tehti poksi- ja karateetreeninguid. Liikmeiks võeti ka esimesed eestimeelsed tütarlapsed, TRÜ üliõpilased Riita Vint, Ellen Randar ja Miia Saviauk. Ühel SMV liikmete kokkusaamisel sügisel 1949 käis Heiki Vaibla välja mõtte, et kättemaksuks Eesti mälestusmärkide hävitamise eest tuleks just enne nn oktoobripühi lasta õhku Raadi pargis kõrgel graniitalusel automaadiga seisev okupandi kuju. Õhkimine toimuks otse Vene militaarlennuvälja ja sõjaväeosa külje all. Ettepanek leidis toetust ning 5. novembri hilisõhtul 1949 läksid Jõgiaas, Vaibla ja kolm eelnimetatud naistudengit Raadile, kaasas lõhkeainepakid ja süütenöör kapsliga. Tütarlapsed jäid eemale valvesse, Vaibla aga relvade ja lõhkeainete iseõppinud asjatundjana paigaldas laengu ja pani Jõgiaasa kaasabil tule süütenööri otsa. Pärast seda kuulsid Raadi kalmistule jooksnud noormehed ja tütatrlapsed varsti tugevat plahvatust ja nägid üle puulatvade ulatuvat tulesammast. Siis läksid nad südalinna jälgi kaotama. Kahjuks ei jäänud ära pärjapanekurongkäik Raadile, kuigi seda, millele pärg oli mõeldud, enam polnud...

Vanglatee algus

Varsti pärast samba õhkimist hakkasid NKVD tegelased koeraga jälgi ajama. Lendlehtede pärast võeti Tartu koolides käekirjaproove ning Raadi linnaosas elavaid inimesi kuulati üle. Kuid lendlehtede levitajateni ja õhkijateni jõudmiseks kulus neil siiski terve aasta. Vahistamised algasid novembri alguses. Heiki Vaiblale tuldi järele 10. novembril 1950, nii et 20. sünnipäev tuli tal vastu võtta üksikkongis. Teda ja teisi hoiti kinni ning kuulati korduvalt üle Tartu kurikuulsa halli maja keldris, kus nüüd on KGB kongide muuseum.
Ülekuulamised kestsid mitu kuud. Märtsi lõpus 1951 tehti kokkuvõte SMV „kodanlik-natsionalistlikust nõukogudevastasest" tegevusest ja igaühe tegevusest eraldi. Kokku on selles toimikus oma 1500 lehekülge. Kõiki süüdistati Eestit okupeerinud võõrriigi, Vene NFSV 1926. a kriminaalkoodeksi paragrahvide järgi. Enamus vahistatuid viidi edasi Ülikooli tänava linnavanglasse. 20. juunil 1951 jõudis sinna ka Heiki Vaibla. 15. augustil 1951 loeti kinnipeetuile vangla kontoris vene keeles ette nn erinõupidamise otsus 9. juunist 1951 karistuse kohta. Heiki Vaiblale määrati 10 aastat paranduslikke töid range režiimiga laagris. Pärast otsuse teatamist koondati süüdimõistetud vangla kartsa, kust hakkasid kostma täiel häälel lauldud isamaalised laulud. Veel samal päeval viidi nad mustade „ronkadega" Veski tänava naistevanglasse, kus olid SMV tütarlapsed. Järgmise päeva õhtul pimedas sõidutati kõik Tartu vaksali perroonile. Et rahvas kuuleks ja teaks, laulsid nad kogu tee. Saatma tulnud sõpru ja vanemaid aga nende juurde ei lastud. Tartu vaksalis pandi nad põlvili perroonile rongi ootama ja viidi siis nn Stolõpini vagunis Tallinna, kus nad paiguati Lasnamäe tapivanglasse. Selle pisikeses kambris oli nii kitsas, et Heiki ja kolm kaasvangi mahtusid põrandal vaevu kõrvuti lamama.
Edasi viidi nad kuulsasse Krestõ vanglasse Peterburis (tollal muidugi Leningrad), kus kambrid kubisesid lutikaist ning põliselanikeks olid kriminaalvangid. Septembri lõpus 1951 pandi nad jälle rongi trellitatud vagunisse. Vologda, Uhta ja Inta kaudu jõuti nelja ööpäevaga Vorkutasse. Linna servas Rudnikus jaotati vangid kui tööloomad söekaevanduste ning

uusehituste vahel ära. Iga kaevanduse juures oli vangilaager. Eestist pärit poliitvangidelt röövisid „krimkad" (kriminaalvangid) kohe riietusesemed ja niigi napi toiduvaru. 5. oktoobril 1951 pärast keskpäeva jõudis Heiki mööda lumiseid radu konvoi saatel uusima, 40. kaevanduse juures asuva Retšlaagri 5. osakonda. See oli range režiimiga poliitvangide laager keset soist ja ühegi puuta tundrat.

Vorkuta vangilaagris

Algas raske orjaelu. Tööpäeva pikkus maa peal oli 10–12, maa all 8 tundi. Esialgu tuli Heiki Vaiblal töötada väljas lageda taeva all. Vangi mõtted ja unistused olid seotud vaid söögi ja sooja ruumiga. Alles 1952. a lõpus määrati Heiki Petšora söebasseini suurimasse, 40. kaevandusse. See üle 400 meetri sügav kaevandus oli suure metaangaasi sisalduse tõttu eriti plahvatusohtlik, nii et kiivri ja lambi kõrval kuulus liikumiseks kohustuslike vahendite hulka ka gaasimask. Alguses töötas ta maa-aluses transpordis, seejärel õnnestus pääseda mõneks ajaks ventilatsioonibrigaadi laudsepaks. Pärast vastavate kursuste läbimist oli ta lühikest aega gaasimõõtja. Suvel 1953 määrati Heiki uuesti maapealseile töödele. Hea juhuse tõttu sai ta kütjaks laagri katlamajas. Tööd oli palju, sest tuli kütta veel suurt sauna, pesumaja ja kuivatit. Selleks kulus talvel kuni viis tonni sütt vahetuses. Esmalt tuli külmunud süsi väljas lahti raiuda, seejärel katlamajja kühveldada ning alles siis ahjudes põletada. Ahjudest kiirgav valgus pimestas silmi ja kuumus ähvardas küpsetada näonaha. Samas oli väljas talvel –25 kuni –45 kraadi pakast ja valitsesid lumetormid. Vahetus kestis 12 tundi, kas hommikul kella poole seitsmest õhtul poole seitsmeni või siis samadel tundidel õhtust hommikuni. Et töötas kolm kütjat, sai igaüks vaba aega 24 tundi.

Katlamajas töötas ka eesti keelt valdav Partick von Glasenapp (1926–1992). Nende pere oli pärit vanast Lõuna-Eesti aadlisuguvõsast. Enne ümberasumist sügisel 1939 elas ta koos vanematega Põlvas, kus isa Werner von Glasenapp töötas naistearstina. Patrick oli Venemaal vangis juba teist korda, esimene kord sõjavangina, mil tal pärast jalgade külmumist olid amputeeritud kõik varbad. 1950. aastal vahistati ta Ida-Saksamaal ja toodi poliitvangina Vorkutasse. 1954. a viidi ta vangina uuesti Ida-Saksamaale. Heiki Vaibla vanglasõprade hulka kuulus ka hiljem tõlkijana, luuletajana ja filosoofina tuntuks saanud Rein Sepp (1921–1995), kelle abil Heiki omandas inglise keele.

Pärast Stalini surma 5. märtsil 1953 tekkis vangidel väike lootus olukorra paranemiseks. Muutused tulidki, aga mitte kohe ja mitte ilma vangide osaluseta. Kokku oli laagris vange umbes kolm tuhat, kõige rohkem ukrainlasi ja leedulasi. Eestlasi ja lätlasi oli kumbagi üle kahesaja, sakslasi saja kahekümne ringis. Oli veel kaukaaslasi, korealasi, kõikvõimalike muude rahvaste esindajaid ja välisriikide kodanikke, sealhulgas Ameerika eestlane Voldemar Pärli (Perli). Suvel 1953 hakkas terve laager streikima, nõudes juhtkonna ja valvurite omavoli lõpetamist, inimlikumaid elu- ja töötingimusi ning töö eest tasu maksmist. Vastuseks seati vahitornidesse üles kuulipildujad ja lasti hoiatusvalanguid, toodi välja sõjavägi, valjuhäälditega jagati ähvardusi, võeti ära vesi. Et olid parajasti väga soojad ilmad, tekkis janusse jäämise oht. Enne veemagistraali sulgemist õnnestus Heiki Vaiblal täita mahutid kuue kuupmeetri puhta veega, niisiis kaks liitrit vangi kohta. Streik kestis viis päeva. Siis tuli kohale umbes kümneliikmeline kõrge komisjon. Kolm tuhat vangi pidid barakkidevahelisel tühermaal põlvili olles nende manitsusi kuulama. Kuid ka vangid said sõna ja ütlesid välja, et nad on vabaduse nimel valmis isegi surema. Komisjon lubas midagi teha, kuid tingimusel, et kaevurid läheksid kohe tööle. Streigile järgnes kümne öö jooksul aktiivsemate vangide äraviimine. Mis neist sai, pole teada.

Uusi tuuli vangilaagris

Muudatused algasid 1954. aastal. Välismaalased saadeti ära kodumaale ning vangid võisid vammustelt vanginumbrid maha võtta. Samal suvel hakati esmakordselt ka palka maksma.

Heiki Vaibla sai koguni 17 rubla! Aasta lõpul hakati andma linnalubasid. Hiljem eraldati laagrist osa barakke nn vabakäiguvangidele. Heiki sai vabakäiku 23. veebruaril 1956. Vabamaks läks ka kirjavahetus omastega. Seni võidi koju kirjutada vaid kaks korda aastas, korraga viisteist sõna lahtisel postkaardil.

Kevadel 1955 jättis Heiki Vaibla töö katlamajas ning läks vabatahtlikult uuesti kaevandusse. Kuni vabanemiseni töötas ta kaevanduses telefoniside montöörina. Paksust terasest plahvatuskindlates korpustes telefonid kaalusid 53 kilo. Sageli tuli tal selle ja mõnekümne meetri kaabliga mööda madalat käiku roomates liikuda paari kilomeetri kaugusele, kuhugi käigu lõppu. Lisaks pidi ta kandma kiivrit koos lambi ja vööakuga, gaasimaski, tööriistakotti ja mõnikord ka välitelefoni. Kui maa all oli kõik korras, töötas ta maapealses sidetöökojas, uuendades maapealset sidet või parandades rikkeid. Sügisest 1955 kuni aprillini 1956 ehitasid nad kuuekesi endale soome-tüüpi maja, kus oli igale mehele tuba.

Kevadel 1956 saabus Vorkutasse umbes kümneliikmeline NL ülemnõukogu presiidiumi komisjon. Koos prokuröriga vaadati vangi juuresolekul iga süüdistus uuesti läbi. Prokurör suhtus Heiki Vaiblasse kui kodanlikust natsionalistist riigikukutajasse vaenulikult, nii et tal kadus lootus vabanemiseks. Kuid ühel ilusal juulikuu õhtul kaevandusse minnes leidis ta seinale riputatud vabastatute nimekirjast ka oma nime. Augusti alguses sai ta vabastustõendi. Veidi raha taskus, sõitis ta ühe teise vabanenuga kaevanduse antud veoautoga Vorkuta raudteejaama. Kaasa võttis ta vaid laagris valmistatud plekknurkadega vineerkohvri, Jack Londoni ingliskeelse teose „Martin Eden", oma kirjavahetuse, ühe eestlase valmistatud põhjapõtrade ja virmalistega portsigari ning mõned isiklikud asjad. Oma toa jättis ta Rein Sepale, kes jäi veel Vorkutasse.

Taas vabaduses. Abiellumine. Õpingud Tartu ülikoolis

Heiki Vaibla jõudis Tartu vaksali 2. augustil 1956. Vastu olid tulnud juba vabaks saanud SMV noormehed ja tütarlapsed. Emakodus (Väike kaar 28) oli kõik nagu varem, ainult 1946. a sündinud õde Kersti oli kasvanud suureks.

Pärast vabanemist jätkas Heiki Vaibla sügisel 1956 koos seitsme saatusekaaslasega omal ajal pooleli jäänud õpinguid koolis, mis vahepeal oli nimetatud Tartu 5. keskkooliks. Tollane direktor Erich Luht (1926–2010) oli endised koolipoisid sinna vastu võtnud. Teiste keskkoolide juhid nii julget otsust ei söandanud teha. 5. keskkoolis sai Heiki õppida vaid kaks veerandit, siis tuli hakata endale mitmesuguste juhutöödega elatist teenima. Töö kõrvalt lõpetas ta kevadel 1957 õhtukeskkooli. Suvel 1957 oli ta Tartus arheoloogilistel väljakaevamistel, kus Baeri tänava kandis toodi maa seest päevavalgele vana linnamüür ja kohe selle taga olnud matmispaik. Olnud seejärel kuni veebruarini 1958 vormijana tööl põllutöömasinate tehases Võit, tegi ta pärast seda jälle mitmesuguseid juhutöid.

Järgnes abiellumine meditsiinitöötaja Helju Steinbergiga (1932), kellega Heiki oli tutvunud põllumajanduse akadeemias toimunud peol, kus ta koos oma SMV saatusekaaslastega käis. 9. juulil 1958 aset leidnud abielu registreerimisele järgnes 13. juulil Tartu Maarja koguduses (Peetri kirikus) leeriskäimine ja laulatus, mis toimus just abikaasa Helju sünnipäeval.

Suvel 1960 sooritas Heiki Vaibla edukalt sisseastumiseksamid Tartu ülikooli kaugõppeosakonda. Kirjandi kirjutas ta teemal „Ilu inimeses ja looduses" Tema kui „kahtlase" minevikuga mees vormistati üliõpilaseks mitte otsekohe, vaid alles pärast rektor Feodor Klementi juures käimist. Elatist teenis ta tollal maaparandus- ja ehitustöödel, restorani Volga administraatorina (1961–1962), naha- ja jalatsikombinaadi komplekteerijana ja nahatundjana (1962–1964) ning seejärel pikemat aega (1964–1975) ETKVLi kaubandusinventari tehases, kus ta oli lõpuks vaneminsener ja osakonnajuhataja. Selles asutuses leidis tema tegevus igakülgset tunnustamist ning nutika mehena kuulus ta ka uue tehnika juurutamise komisjoni.

Helju ja Heiki Vaibla jaanipäeval 1967

Kevadel 1967 lõpetas Heiki Vaibla Tartu ülikooli kaubandusökonoomika alal. Edukalt kaitstud ja kõrgeima hinde pävinud diplomitöö ETKVLi kaubandusinventari tehase toodangu vastavusest ostjaskonna nõuetele äratas huvi ning talle tehti ettepanek kandideerida kaubanduse organiseerimise ja tehnika õppejõu kohale. Tingimuseks oli aga sel alal edasiõppimine mittestatsionaarses aspirantuuris. Heiki võttis ettepaneku vastu, sest tundis endas jõudu ja tahtmist selliseks tööks. Saanud õppida vaevalt aasta aspirantuuris ning asunud ajakohastama valitud õppeainete programmi, eriti kaubandustehnika alal, segasid vahele komparteilastest juhid Tartu linnas ja ülikoolis ning tegid võimatuks Heiki Vaibla kui poliitiliselt „musta" minevikuga inimese valimise majandusteaduskonna õppejõuks, sest nende arvates selline tegelane ei olnud sobiv nõukogude noorsoo kasvatamiseks. Et puudusid väljavaated akadeemiliseks tööks, katkesid ka lootusrikkalt alustatud õpingud aspirantuuris. Õppejõud Vambola Türk ja Valner Krinal soovitasid küll tal ära oodata uue rektori ametisse määramine, et siis jätkata, sest rektor Klementi saamatus ülikooli väljaarendamises oli ilmne ning oodati nooremat ja energilisemat juhti.

Otepää suvemaja ning õpetajatöö Tartu ja Tallinna koolides

Heiki Vaiblal olid juba ammu välja kujunenud tehnilised huvid ning ta tundis, et suudab neid edasi anda ka noortele. Selle kõrval huvitasid teda ka keeled. Et ta oskas juba varem saksa keelt ning oli vangilaagris aluse pannud inglise keele tundmisele, hakkas ta uuesti vabaduses olles õppima hispaania keelt. Kui seda kuulis Ain Kaalep, tegi ta ettepaneku ühiseks tõlketööks, millest Heiki aga ajapuudusel loobus, sest oli hakanud tegelema maja ehitamisega.

Heiki ja Helju Vaibla elasid Tartus Heiki ema majas. Rohkem omaette elama ja looduse rüppe pääsemiseks oli Heiki hakanud mõtlema suvemajale. Eriti tõmbas teda noorpõlvest hästi tuntud Lõuna-Eesti maastik. Nii hankiski ta 1971. a krundi Otepää aedlinna ning hakkas oma kätega ehitama maja, mis sai katuse alla 1975. a. Majja sissekolimisel 1978. aastal olid sündmust tähistamas ka lähemad sõbrad ja kaaskannatajad sovetliku vangilaagri päevilt. Suvekoduna kasutatav maamaja kulus marjaks ära, sest eelmisel aastal oli perekond suurenenud kaksikute tütarde Kati ja Kärti võrra. Heiki ja Helju Vaibla kujundasid oma Otepää koduümbruse viljapuude ja rohkete lilledega ilusaks aiaks, kus on mitut sorti elulõngu, Heiki lemmiklilli.

2. jaanuaril 1975 vahetas Heiki Vaibla elukutset ja asus õpetajana tööle Tartu 3. keskkooli, kuhu jäi kuni augustini 1982. Põhiliselt oli ta seal töö- ja tootmisõpetuse õpetaja, kuid ühe aasta jooksul ka füüsikaõpetaja. See oli eriti karm kogemus, sest enne füüsika kallale asumist pidi ta õpilastele selgeks tegema matemaatika alused, sest füüsika üleanded polnud alguses kõigile õpilastele jõukohased. Õpetada tuli kolmes paralleelklassis, kusjuures igaühes oli umbes 40 õpilast. Tartus oli ta kaheksa aastat ka õpilastuletõrjujate juhendaja. 8.

keskkooli juures toimunud võistlustel tulid 3. keskkooli poisid pidevalt linna paremate hulka; nad ei jäänud kunagi 2. või 3. kohast madalamale.

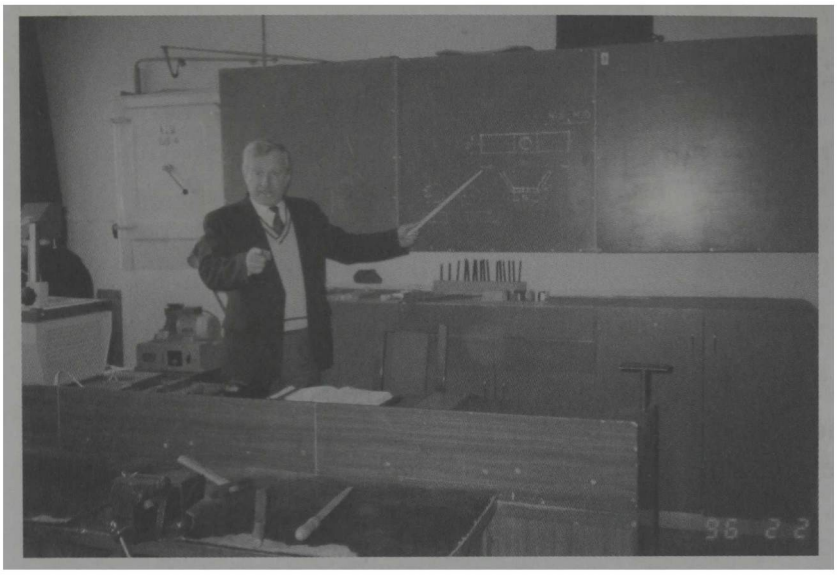

Vanemõpetaja Heiki Vaibla koolitunnis 2. veebruaril 1996

Sügisel 1982 siirdus perekond Vaibla Tartust Tallinna, kus oli lootust saada suurenenud perekonnale avaram korter. Andnud augustis 1983 sisse taotluse korteri saamiseks, eraldatigi see nende neljaliikmelisele perekonnale jaanuaris 1985. Töökohaks sai Tallinna 55. keskkool, praegune Järveotsa gümnaasium. Põhiliseks õppeaineks oli tal poiste tööõpetus, kuid vahepeal tuli õpetada ka saksa keelt. See kool tuli kabinettide ülevaatusel õppevahendite kasutamise ja näitlikustamise alal Tallinna koolidest 32. keskkooli järel teisele kohale. Sama ajal oli Heiki Vaibla Tallinna Kalinini rajooni tööõpetuse ainekomisjoni esimees ning osales Tallinna õpetajate täiendusinstituudi töös. Varem (1965–1975) rahvakunstimeistrite koondises Uku saadud metalliehistöö kogemusi kasutas ta nüüd oma koolis metalli- ja metalliehistöö töö tundides. Teades tema kogemusi, võttis juhtkond metalliehistöö ka õppekavasse. 1990. a sai Heiki vanemõpetaja nimetuse.

Heiki Vaibla on hooldanud kahte – puidu- ja metallitöökoda. Ta on käinud mitmesugustel täienduskursustel ja näitustel nii kodu- kui ka välismaal (Venemaal, Soomes, Saksamaal) ning kirjutanud ise kaks metoodilist laadi tööd: „Sälklõige. Metoodiline juhend kuuendate klasside poeglastele iseseisvaks tööks" (1986) ja „Individualiseeritud ja grupiviisiline õpetamine poeglaste tööõpetuse tundides" (1989). Õpetajate täiendusinstituudis on ta õpetajate tööde näitusel esinenud kolme originaalse teosega. Lisaks on ta juhendanud oma paarkümmend aastat poiste tööõpetuse ringe ja olnud ainesektsiooni juhataja. Kõike seda on ta teinud oma suurest entusiasmist ning tasuta.

Veebruaris 1996 kutsuti Heiki Vaibla tööle Astangu kutserehabilitatsiooni keskusse. Alguses oli ta seal kutseõpetaja puidutöötlemise tehnoloogia ja tehnilise joonestamise alal, hiljem õpetas rohkem teoreetilisi aineid (tehnika ajalugu, mööbli ajalugu ja stiilid jm). Viimased kümme aastat kandis ta ka selles koolis vanemõpetaja tiitlit. Keskus kinkis talle 75. sünnipäeva puhul kena albumi, mille lehekülgedel on Heiki Vaibla jäädvustatud nii töises kui ka pidulikus miljöös.

Heiki Vaibla hakkas osalema Eesti Töö- ja Tehnikaõpetajate Seltsis ning ta valiti Eesti Tööõpetajate Liidu auliikmeks (2005). Koolmeistri ametit pidas ta kuni juunini 2008.

Heiki Vaibla (paremal) ja Tõnu Kull 19. juulil 2010 Tartu Werneri kohvikus

Muid tegevusi

Oma laagriaja sõprade Rein Sepa ja Patrick von Glasenapiga oli Heiki Vaibla kontaktis kuni nende surmani. Glasenapiga vahepeal kirjavahetus küll katkes üsna mitmeks aastaks, sest ta oli Münchenist siirdunud Allingisse, kuid 1988. a õnnestus see taastada. 1988. ja 1989. a oli perekond Vaibla Glasenappide külaliseks Saksamaal. Kui Eesti vabaks sai, käis vana sõber mitu korda Vaiblate pool Eestis.

Kõigi endiste SMV liikmete vahel kestavad sõbralikud ja seltsimehelikud suhted edasi. Sageli kohtutakse Endiste Õpilasvabadusvõitlejate Liidu (EÕVL) või Endiste Poliitvangide Liidu (EPL) kokkutulekuil. Heiki Vaibla on EÕVLi aseesimees ning ta on osalenud ka EPLi volikogus. Ühiselt tähistatakse juubeleid ja riiklikke tähtpäevi ning kohtutakse mitmesuguste argielusündmuste ja ürituste puhul.

Eesti Vabariigi taassünni eel võttis Heiki Vaibla osa Eesti Kodanike Komiteede liikumisest ning oli kogu perega Balti ketis. Kevadest 1992 on ta tegev Eesti Kaitseliidu Tallinna malevas. Paaril viimasel aastakümnel ongi ta oma aega ja energiat jaganud Kaitseliidu, Otepää jahiseltsi ja suvekodu vahel. Ta on saanud Kaitseliidu Tallinna maleva ida kompanii teeneteristi (1995) ning mitu aukirja ja diplomit.

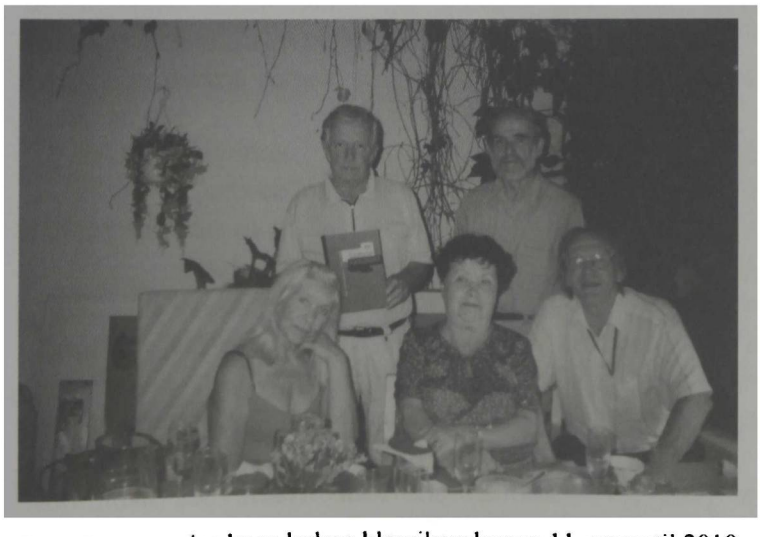

Otepää suvemajas koos kolme klassikaaslasega 11. augustil 2010

Helju ja Heiki Vaibla veedavad Otepääl suvepoolaasta, mis mõnikord lõpeb alles talvekuul, seega siis novembris. Abikaasa Helju tegeleb aias lilledega, loeb ja lahendab ristsõnu. Kuni tervis lubas, käis ta suvi läbi vees ning talvel koos mehega suusamatkadel. Heiki teeb traditsioonilisi meeste töid, toimetab oma iluaias ning edukalt ka köögis. Vabal ajal ta ujub päris palju, talvel tegeleb suusatamisega. Ta on taastanud ühe uunikauto ning teda on kutsutud vanade autode paraadile.
Tütred elavad Tallinnas, kuid käivad sageli vanemate juures Otepääl. Tütar Kati perekonnas kasvavad lapsed Karolin ja Kristjan, 2005. a annetas Vabariigi President Heiki Vaiblale Punase Risti 4. klassi teenetemärgi.

Heiki Vaiblale head tervist ning jõudu meelepäraseks tegevuseks soovides,
klassikaaslaste nimel
Ott Kurs

PISA – kas hariduseks piisab?

Tiiu Kuurme, Tallinna Ülikool

Meie koolilapsed on eesti rahva taas suurele pildile toonud. Heas mõttes, sest loevad, arvutavad ja tunnevad looduse loogilisi seoseid paremini brittidest ja teistestki eeskujumaade noortest. See pilt öeldakse näitavat erinevate riikide rahvaste haridustaset. Nii suur pilt nagu PISA tekitab vaatajas aukartust, kinnitab usku ja lubab enesest hästi mõelda. Sealjuures ei jäeta meil mainimata mõningaid siin-seal veel harvaesinevaid puudujääke. Sündis ju lausa ime oludes, kus emakeele õpetajateks õppida tahtjaid kõrgkoolides on vahel olnud vaid ühe käe sõrmede jagu ning füüsika õpetajate keskmine vanus kisub pensioni ligi. Või on nende sugu kohati täiesti otsa saanud. Ent kas see, mida me teada saime, on ikka see, milleks ta arvame. Sest nad on nimetanud selle hariduseks.

Kui PISA-ga on hästi, kas on siis ka haridusega hästi? Korrektselt teostatud rahvusvaheline ja kindlasti kallis uurimus andis üht-teist teada 15-aastaste sooritusvõimest mitmete kultuuritehnikate ning vaimsete operatsioonide vallas. Teame taaskord, et meie noorte akadeemiline suutlikkus lugemises, arvutamises, loogilises mõtlemises, seoste loomises, nähtuste selgitamises jm on hea. Ent on ilmne liialdus nimetada see kõik kokku hariduseks. Tõmmates sedakaudu endale tähelepanu, jätab ta paljud asjad väljapoole tähelepanu. PISA tulemuste nimetamine meedia hõisete saatel maa haridustaseme näitajaks aitab teisalt kaasa hämaroleku jätkumisele selles küsimuses, mis on haridus ja kes on haritu. Ning vormib sellega ühiskondade mentaalsust veelgi enam pinnaliseks ja lapsemeelseks. Lihtsustava maailmapildi konstrueerimine ajastuomaste tähendamissõnadega on ideoloogilise töötluse viis globaalsete tehnoloogiate ajastul.

Niisuguseks ajastuomaseks peaaegu religiooni väärtuses tähendamissõnaks on saanud konkurentsivõime, mille väliseks märgiks on küllap ka rahvaste palav armastus spordi (vaatamise) vastu, kus konkurents on tõesti õigustatud. Millist mentaalsust loob selletaoline sihiseade ning käsusõna ühiskonnas ning inimeses eneses, kui ta on pandud hõlmama kõike? Kas mahub siia ka koostöötahe, kodanikutunne, ühise asja nimel toimimine? Kas tohib siis veel ollagi kaastundlik, abivalmis, leebe ja hooliv, kuivõrd sedalaadi mentaalsus ise eeldab ju kaotajaid? Kuhu liigub maailm, milles peamine suunda näitav tähendamissõna kutsub jääma ükskõikseks selles osas, mis teistest saab, mis maailmast saab ja mis enesest saab. Sest teistega kutsutakse konkureerima, mitte aga otsima ühendust. Enesele suunatuna sunnib see käsulause olema teisest parem, mitte aga mõtlema oma ainukordsuse ning mõtete ja tegude väärtuse üle.

Eestlaste kasvatus- ning haridusfilosoofiline traditsioon on õhuke ja katkendlik. „Konkurentsivõime" nimel polegi mõtet seda oma maa keeles viljelema hakata, siis pole sellel teadlasel ju midagi (mõeldud on nõutud näitajaid), ning teadlase-õppejõu ametikohale konkureerimiseks ei anta isegi luba. Teadlasele-õppejõule ei too konkureerimiseks vajalikke punkte ka kasvatus- ning haridusfilosoofilise traditsiooni vahendamine kodumaalastele. Nii püsitakse siinmail endise eduga suhtelises teadmatuses selles osas, milline on olnud Õhtumaine mõttelugu kasvatusele ja haridusele vaimseid aluseid luues. Ning on läbi analüüsimata omaenese pindmised ja sügavamad arusaamad, mis ka teadvustamata viisidel ometi hinnanguid ning valikuid suunavad.

Soomlaste kasvatusfilosoofiline traditsioon on rammus, kuulsaid nimesid palju ning õppiva ja õpetava inimese mõtet harivaid algupäraseid olemusraamatuid ilmub pidevalt. PISA head

tulemused on soomlaste haridusloo kõrvalmotiiv, mis pole neile nii tähtis, ent mille puhul pole vähetähtis selle mõtteloolise traditsiooni mõju. Soomlaste haridusdokumentides leiab kirjapanekuid inimkäsituse, teadmiskäsituse ja õppimiskäsituse kohta, sest nii või teisiti on just need määrajaks, mis hariduses juhtuma hakkab. Sellele eelnes teoreetikute ja filosoofide suurem eeltöö.

Imepärane üksmeel külastas üht meiegi kodumaist töörühma. See oli riiklikku haridusstrateegiat koostav meeskond, kes on võtnud professionaalidena ülesande sõnastada juhupoliitikate ülesed hariduse suundumusi määravad tõed. Tekkis silmapilkne konsensus selles, et haridus ei tohi olla majanduse ripats, et kool on lapse tervikarengu koht ning inimene eesmärk iseeneses, et orientatsioon ainekesksusele on kitsas, et õppeprotsess peaks olema huvitav ja sisuliselt motiveeriv, et suhted koolis peaksid põhinema demokraatial ning õppija olgu aktiivseks osapooleks. Ent küsimine, miks see nii ometi ei ole, kui viimased 20 aastat muust polegi räägitud, viiks juba uute küsimuseni, kes olemasoleva on kehtestanud. Siin ei pruugi leida nimesid, küll aga on üheks osapooleks lihtsustuste rada läinud kollektiivne mentaalsus. Haridusstrateegia valmimise hilisemas protsessis leiame tekstist juba, et tuleb olla teistest maadest parem, tuleb olla vähemalt esimese viie seas. Ning kindlasti ei sündinud see mõte töörühmades. Millises mõttes teistest parem?

PISA mõju ei saa alahinnata. PISA kui pilt ning tema teenindatav konkurentsivõime kui tähendamissõna on mitmete taustajõudude toel nii võimas, et on suutnud seljatada Õhtumaise mõtteloo peamised argumendid isegi taolistes maades nagu Saksamaa ja Šveits, mis on olnud moodsa kasvatusteaduse hälliks. Sealsetes ajalehtedes kohtab tihti pikki dialooge, kus teadlased ja haritlastest arvamusliidrid püüavad otsustajatele selgitada aabitsatõdesid. Vahest polegi asi teadmatuses ega mõistmatuses, vaid neis reaalsetes asjaoludes, mis konstrueerivad peavoolu suunda, toetudes nii kollektiivsele kui individuaalsele egoismile. Ning mõõtmise ja parem-olla-tahtmise ihaluse vastu ei saa enam mingisugused aristotellikud ja kantiaanlikud tõed. Veelgi enam, nende ees kahvatub ka igasuguste õpitavate ainesisude väärtus, sest väärtuseks pole enam, mis on ja miks on, vaid asjaosaliste koht universumi top-listis.

Mis siis ikkagi see haridus on? Rohkete klassikute mõtteid koondades ei muud, kui inimese teekond inimeseks saamisel. Või siis kultuuri subjektiivne olemisviis, nagu on öelnud kasvatusteaduse klassik Hermann Nohl. Inimene olla saab erisugustel viisidel, ent inimeseks sündimise läbi on (vähemalt meie kultuuriruumis) enesele võetud kohustus ka inimesena vääristuda: õppida, täiustuda, areneda. Seda teed käies luuakse suhe olevasse ja olemisse, välisilma tõsiasjadesse ning iseenesesse. Just need loodud suhted määravad, kes sa inimesena oled, sest suhetes olemise kaudu kujuneb olemise oskamine. Pelgalt välisilma tundmine, sellega oskuslik ringi käimine ning nende oskuste müümise oskus on kõndimine ühel teepeenral. Siseelu, eetos ja vaimsus võivad nii umbrohtuda ning viia inimese seisu, kus ta ei tea, miks tal on halb ja ta külvab seetõttu ise halba. Ning viia ühiskonnad seisu, mis paneb tõeks võtma Mika Waltari ja teiste elutarkade resignatsiooni: inimloomus ei muutu. Kes Pisa linnas on käinud, teab, et torn on ju viltu.

Haridus on see, mille osaks võiks olla oma loomuse täiustumine, sest haridusel on tihedalt pistmist inimese ise-ga. Siin luuakse personaalne ja sotsiaalne identiteet ning enese leidmine toimub käsikäes enese loomise ja ületamisega. Nii hõlmab Bildung kogumi mitmesuguseid indiviidiga toimuvaid protsesse nagu emantsipatsioon, identiteedi loomine, sotsialiseerumine, individualiseerumine, kultuuri tähendussisude omandamine, traditsiooni siirdamine, kriitilise mõtlemise võimekus, refleksioon, minasuse konstitutsioon jm.

Millist laadi kaasabi suudavad sel teekonnal pakkuda meie haridusinstitutsioonid ja kas see ongi tähtis, kui riigieksamid ning PISA seda ei mõõda? Oleme õnnega koos, et meie haridusinstitutsioonid ikka veel tegelevad ka sellega, mida keegi ei mõõda, pakkudes häid kogemusi, millest igasugune haridus alguse saab.

Konkurentsivõime satelliitmõisted on kvaliteet ning tulemus. Lihtsustamise teed kulgenud kollektiivne mentaalsus on tänaseks kukkunud sellesse kraavi, et loeb tulemuseks koolihinnet, vahetades ära sümboli ja tegelikkuse. Olles nii teinud iseendale pisuhänna, kes sind tagant kihutab üha enam kokku kandma. Hindamise piits on kujundanud hindamise-ühiskonna ning lisaks veel olukorra, kus „kvaliteedimeetmete" tegelikuks tulemuseks on mure kõrghariduse allakäigu pärast ning inimese ja hariduse instrumentaliseerumine. Haridusprotsesside tõeline tulemus on inimene ja tema suutmised – vabaduseks, suheteks, loomiseks, õppimiseks, tegutsemiseks, enesepeegelduseks, eetiliseks toimimiseks. Kui ta seda suudab, siis õitseb ka majandus. Millise hinde me kellelegi siin paneksime? Kellest saab hindaja?

Ja siinjuures tahaks siiski õnnitleda neid, kellele tänu õnnestus Eesti PISA-uuringuis nii hästi. Meie lapsed on kirjeldatud akadeemilistes sooritustes tublid, nad suudavad teadmisele lisaks ka arutleda, tõlgendada, hinnata, tuletada, üldistada, selgitada, tõestada. Sest need testid mõõtsid lisaks teadmistele ka mitmesuguseid vaimseid protsesse. Ent tõid muuhulgas päevavalgele, et eesti lastest loeb ilukirjandust naudinguga vaid 24%, lugemist ei naudi 38,6% ning 44% loeb vaid siis, kui peab. Mida suudab haridus, kui temaga ei käi kaasas rõõm ja innustus? Maailma meediast on lugeda, et Kagu-Aasia laste vaimne tervis on konkurentsi nimel katkemas, koormus ületab inimlikke suutmisi ja laste enesetappude näitaja on kõrge. Sellise hinna loomulikuks lugemine näitab Bildung-mõtlemise jõuetut võimu domineerimistahte ja teiste alla heitmise soovi ees. Ent PISA on tegelikult toonud ka õnnistust, ja just nimelt Soomes. Loovuspsühholoogi Kari Uusikylä sõnul tuli PISA lausa viimasel hetkel, sest ametkonnad olid soome humaanset põhikooli laiali lammutamas kui midagi iganenut ja viletsat üleilmse efektiivsuskampaania ideoloogia väärtuste taustal. Ja siis tuli PISA kui päästja ja tema järel delegatsioonid kogu maailmast, et näha soome imet – tema üldinimlikel väärtustel toimivat põhikooli. Ent PISA puhul oli tegu aga siiski vaid akadeemilist suutlikkust väljendavate sooritustega, ei enamat.

EESTI HARIDUS: MINEVIK, OLEVIK, EELDUSED PÜSIMISEKS JA TOIMIMISEKS TULEVIKUKS

Ülo Vooglaid

Üldharidus on Eestis ja ka Hiinas, Soomes, Saksamaal enamvähem ühesuguse otstarbega. Selles kiiresti muutuvas maailmas, kus me elame, on vaja kõikjal saavutada, et ei katkeks põlvkondade järjepidevus, et tugevneks identiteetide süsteem, et toimuks rahvuse ja riigi taastootmine, et säiliksid eeldused püsida väärikana teiste rahvaste hulgas ning luua ja hoida väärtusi, mida vajatakse selleks, et inimesed käituksid kooskõlas ühiskonnas ja kultuuris kehtivate normidega, oleksid suutelised olema iseseisvad ja vabad, tunneksid end hästi ja oleksid õnnelikud. Selle kõige üheks eelduseks on haridus. Hariduse keskne komponent on üldharidus. Allpool selle kohta mõned teesid.

1. Haridust ei saa eksportida ega importida. Haridust ei saa asendada mingi surrogaadiga. Hariduse esmaseks eelduseks on haritud inimesed, kes suudavad haridust väärtuseks pidada ja seda väärtustada kasvavale põlvkonnale. Hariduse eelduseks on vaimsus, kultuuriside ajalistes ja ajatutes, olevikulistes, minevikulistes ja igavikulistes mõõdetes.

2. Kui ühiskonnas katkeb kultuurist johtuv järjepidevus, kui keel saab raskelt viga, kui meel muutub liialt mõruks, kui inimsuhted muutuvad mingite majanduslike, õiguslike, poliitiliste, ideoloogiliste või muude vägivallategude, pettuse, ahnitsemise jms tõttu talumatuks, peegeldub see ka kasvava põlvkonna hoiakutes ja suhtumistes, mõtlemises ja käitumises. Ei kodu ega kool suuda teha imet ning kompenseerida kõike seda, mis ühiskonnas tervikuna toimub. Haritud inimeseks ja ühiskonnaks kujunemise ja selles kvaliteedis püsimise eelduseks on usk ja usaldus, ausus, õiglus, inimlik heldus, kord ja korraaustus. Hariduse eelduseks on vajadus olla haritud.

3. Kui võtta arutluse objektiks üldharidus, ilmneb paraku rida esmapilgul tüütuid paradokse. Selguse saamiseks üldhariduse kohta peame suutma avastada ja korrastada haridussüsteemi, mille süsteemikujundavaks teguriks on üldharidus. Peame suutma avastada, korrastada ja mõtestada hariduse (sh üldhariduse) kui terviku ja ka kõik hariduse olulised tegurid ning kõik, mis sõltub haridusest - töö produktiivsusest riigi kaitsevõimeni. Meie ülesanne on näha nii üldist, erilist kui ka üksikut, nii seda, mis on hästi ja mida oleks vaja hoida kui ka seda, mis on halvasti või koguni kriitilisel teel. Üha enam sõltub ühiskonna areng intellektuaalsest potentsiaalist ja selle rakendumise eeldustest. Need rahvad, kes ei suuda globaalseks muutuvas maailmas lülituda võrdväärsete partneritena rahvusvahelisse tööjaotusse ja end kaitsta, hukkuvad. Valikut ei ole.

Üldharidus on inimese eneseleidmise vahend, subjektiks kujunemise tee, inimpotentsiaali korrastamise ja kujundamise mehhanism, sotsialiseerumise süsteem jpm. Väärtuslik on vaid kvaliteetne üldharidus. Maailm muutub ja muutuvad ka kriteeriumid inimeste hindamiseks. Vastavalt on muutunud ja muutuvad ühiskonnas nii avalikud kui ka latentsed eesmärgid, tegutsemise printsiibid ja kriteeriumid. Haridus ei ole see, mida õppekava ette näeb. Haridus ei ole õppekavaga ette nähtud teadmiste, oskuste ja vilumuste kogum, nagu seisab haridusseaduses. Haridus on paljude tegurite koostoimes kujunev subjekti (iseseisvalt toimiva aktiivse alge) olek, inimese või inimeste mingite ühenduste üks karakteristik, mis ilmneb informeerituse, arukuse, adekvaatsuse, tasakaalukuse jms foonil.

4. Haridus on teadmiste ja oskuste ühtsus, oleku ja käitumise ühtsus, arusaamise ja mõistmise ühtsus, mineviku tundmise ja tuleviku aimamise ühtsus... Igas subjektis on oluline tasakaal, mis kujuneb ratsionaalse ja emotsionaalse ühtsuses, füüsilise ja vaimse ühtsuses, kõlbelise ja sotsiaalse ühtsuses, ühiskonnaseose ja kultuuriseose ühtsuses ... Haridus on igaühe õigus ja kohustus. Haridus on eesmärk ja vahend, ressurss ja tingimus. Haridus on ime. Keegi ei saa mitte kunagi öelda, et mina tegin kedagi haritud inimeseks. Võimalik on luua haritud inimeseks kujunemise, haritud inimesena säilimise ja haritud inimesena rakendumise eeldusi, ei muud. Haridussüsteemi on üpris raske luua ja täiustada.

Algoritmi selleks ei ole võimalik koostada. Haritud inimeseks kujunemise teed võivad väga suurel määral varieeruda. Inimesed avanevad eri eas ja eri viisil, eri asjaolude toimel.

5. Seda, mis soodustab ja mis raskendab inimese kujunemist haritud inimeseks, oleks vaja tunda mitte ainult nn haridusametnikel ja iga liiki pedagoogidel, pedagoogikateadlastel ja -tegelastel, vaid kogu rahval, elualast ja ametikohast sõltumata. Eneseteostuseks ja produktiivseks rakendumiseks vajaliku spetsiifilise erialase, kutsealase, ametialase, loomealase, kaitsealase jm ettevalmistuse omandab inimene tänu üldharidusele, milles on teljeks emakeel ja teised keeled, mille eelduseks on enesetunnetus ja adekvaatne eneseteadvus, grupitunnetus ja adekvaatne grupiteadvus, kultuuritunnetus ja kultuuriteadvus, ühiskonnatunnetus ja ühiskonnateadvus. Üldhariduse sisse käib keskkonnatunnetus ja keskkonnateadvus, lugemisoskus, arvutamisoskus, kuulamisoskus, vaatamisoskus, kõnelemisoskus, analüüsi- ja sünteesoskus, mis kujunevad paljude institutsioonide koostoimes. Arusaam haridusest ja haridussüsteemi mudelid peaksid olema nii Haridusministeeriumis kui ka Toompeal ja Kadriorus, igas koolis ja kodus, igas ametkonnas ja maakonnas, linna- ja vallavalitsuses. Haridust ei saa anda ega võtta, arendada ega täiustada, rahastada, vahetada ega üle kanda... Haridus on kultuuri, ühiskonna ja tervise funktsioon (objektiivne kaassõltuvus), subjekti (üks) karakteristik.

Haridus on väärtus iseeneses, ent instrumentaalseks väärtuseks kujuneb haridus koos informeerituse ja kogemusega (Seda kooslust kutsutakse kvalifikatsiooniks.).

Haridusel ei ole eesmärke. Eesmärgid on inimestel, kes loovad haritud inimeseks kujunemise eeldusi ja korraldavad haridussüsteemi funktsioneerimise, muutumise ja arengu eeldusi (õiguslikke, majanduslikke, administratiivseid, teaduslik-teoreetilisi, metodoloogilisi, metoodilisi ja organisatsioonilisi jt aluseid) ja küllap ka nendel inimestel, kes tahaksid kujuneda haritud inimeseks ja säilida haritud inimestena hoolimata sellest, et kõik ümberringi üha kiiremini muutub. Seega tuleks tõesti ükskord ometi tõdeda, et täiskasvanute õpe on vähemalt sama tähtis kui laste õpe. Praegu on Eestis täiskasvanute õppe korraldus ja sellele osutatav tähelepanu pehmelt öeldes naeruväärne. Veneaegse paradigma, (üli-)koolikeskse mõtlemisviisi ja samade võtmeisikute võimu jätkumise korral on olukorra normaliseerumist raske uskuda. Elukestev õpe (NB! mitte haridus!) on ühiskonna- ja kultuurifilosoofiline kontseptsioon, mille tähendust ei ole võimalik ülehinnata. Inimeste elukestva õppe problemaatika ei alga pärast igaliiki koolide lõpetamist vaid ammu enne kooliikka jõudmist ja kestab elupäevade lõpuni.

6. Eestis on "juurdunud" kujutlus, et haridusproblemaatika on pedagoogide pärusmaa, kuhu üldjuhul teistel asja ei tohiks olla. Küllap oleks vaja ükskord jõuda aru saama, et pedagoogid ja andragoogid peaksid olema asjatundjad selles, KUIDAS korraldada õpet ja õppeprotsessi tervikuna tasakaalustada iga poisi ja tüdruku individuaalseid iseärasusi. Pedagoogidelt ei saa (ei tohi) nõuda, et nad teaksid, mida oleks vaja inimestel teada ja osata praegu ega siis, kui nad peaksid ükskord iseseisvalt tegutsema ühiskonna eri valdkondades ja eri tasanditel. Pedagoogid ei saa koostada ega järjekestvalt täiustada õppekavasid.

Eestis on levinud kujutlus, et andekaks võib pidada vaid intellektuaalsete ja/või vaimsete erivõimetega inimesi, probleemseteks aga neid, kes ei mahu õpetajate kujutluste kohaselt loodud raamidesse. Selleks, et Eestis toimiks otstarbekas, efektiivne ja küllalt intensiivne haridussüsteem, peaksid seda toetama kõik institutsioonid ja selle loomisel ning täiustamisel peaks osalema kogu haritlaskond.

7. Koolides ei toimu õppetöö. Koolid on rajatud õppeasutustena. Koolides õpitakse ja õpetatakse, uuritakse ja luuakse, mängitakse ja mediteeritakse. Koolis suheldakse üksteisega või koheldakse üksteist. Koolis katsetatakse, matkitakse, harjutatakse, vaieldakse, mõeldakse, kaheldakse, veendutakse, armastatakse ja vihatakse, usutakse ja usaldatakse, unistatakse ja eksitakse... Selleks kõigeks peaks koolis olema aega ja ruumi, arusaamist, teadmist, oskust, õigust, tahet jpm.

8. Haridust kui nähtust, kui seisundit, kui fenomeni ei saa juhtida; juhtimise objektiks on protsessid. Selleks, et miski tegelikult muutuks (et tänu askeldamisele ja kulutustele õnnestuks kokkuvõttes ka ootuspärasesse olukorda ja situatsiooni jõuda), on vaja vähemalt kolme juba antiikajast teada eeldust ja siis on vaja muuta vähemalt viit "asja", mida ka tunti juba Vanas Roomas.

* Inimesed, kes on mingi süsteemi umbe ajanud või lasknud vananeda ja kõduks kuivada, ei ole tavaliselt mitte need, kes selle uues kvaliteedis õitsema panevad. (Kui nad põlevad soovist end näidata senisest tunduvalt paremateena, siis peaksid nad seda üritama kuskil mujal.);

* Eesmärgid (eesmärkide taksonoomia koos nende saavutamiseks vajalike vahenditega st ressursside ja nende kasutamiseks vajalike tingimustega) on vaja muuta kooskõlla ühiskonnas ja kultuuris kujunenud vajaduste ja võimalustega (NB! Vajadused on inimestel, mitte asjadel, süsteemidel vms.);

* Printsiibid (printsiipide süsteem tegutsemiseks sotsiaalse regulatsiooni kõigil tasanditel) on vaja muuta;

* Kriteeriumid (kriteeriumite süsteem tegijate, tegevuse, tulemuste-tagajärgede, keskkonna ja arengupotentsiaali hindamiseks) on vaja muuta vastavusse arusaamaga kaasaajal otstarbekaks ja efektiivseks ning sobival määral intensiivseks peetava süsteemiga (NB! Mittesüsteemsed ja madala komplekssusega analüüsid viivad väärate järelduste juurde. Niisugustele järeldustele tuginevad otsused on a priori kõik väärad ja enam-vähem mõttetud või ohtlikud);

* Struktuur (koos metastruktuuri või infrastruktuuriga) tuleb muuta vastavusse uuenenud organisatsioonis aktuaalsete ülesannete ja kohustustega, eesmärkide saavutamiseks vajaliku vabaduse ja korraga ning iseregulatiivseks tegutsemiseks vajalike garantiidega.

Kolm eeldust, tänu millele institutsiooni muutumine võiks üleüldse võimalikuks osutuda, on tarkus, oskus ja julgus.

* TARKUS, mis võimaldab avastada ebakohtade PÕHJUSED (otsesed ja kaudsed, avalikud ja varjatud siin ja mujal ilmnevad seosed ja sõltuvused);

* OSKUS, mis võimaldab need põhjused küllalt selgelt sõnastada (formuleerida), süsteemi seada, oleviku-mineviku ja tulevikuseostes, ühiskonna- ja kultuuriseostes, olude, olukorra ja situatsiooniseostes jne esitada;

* JULGUS, mis võimaldab need põhjused avalikustada, sõnaselgelt välja öelda ja must-valgel kirja panna.

Kogemus näitab, et kui kasvõi üht nendest eeldustest ei ole, siis arutlused mitte kuhugi välja ei vii. Arutlused, olenemata osalejate arvust ja kestvusest kujunevad järjekordseteks jututubadeks, mida on hiljem piinlik meenutada.

9. Üldharidus jaotub alushariduseks, põhihariduseks, keskhariduseks ja kõrghariduseks. Koolis käidud aastate arv ei pruugi korreleeruda haridusega.

Kui ankeetides seisab küsimus "Teie haridus?", siis tegelikult huvitab küsijaid, millise kooli on respondent lõpetanud ja haridusest ei ole juttugi. Kogu käsitlus on seetõttu mittevaliidne, st kõlbmatu. Alatihti võib kohata kooliproblemaatika ja haridusproblemaatika segiajamist. Vääratusi esineb eesmärgi kasutamises. Eesmärgid saavad olla vaid subjektil. Asjadel, üritustel, tekstidel, nõupidamistel, õppekaval, haridusel, tunnil, koolil jne ei ole (ei saa olla!) eesmärke; eesmärgid on (kui on?) inimestel, kes seda kõike korraldavad ja teevad. Ka hindamisel ei saa olla eesmärke. Eesmärgid võivad olla ja peaksid olema inimestel, kes korraldavad hindamist ja hindavad.

10. Nagu Eestis justkui peab, on siingi tõeliselt tunnustust väärivaks eesmärgiks nimetatud edasiõppimist kõrgkoolis ja kõik ülejäänu on rohkem kõrvalprodukt, mille üle sobib nalja heita. Sellised eesmärgid, nagu saavutada valmisolek
* iseseisvaks orienteerumiseks ühiskonna- ja kultuurielus,
* elamiseks ühiskonna liikmena ja kultuuri esindajana nii kodu- kui välismaal,
* osalemiseks otsustustegevuses, sh valimistes,
* oma kodu ja perekonna loomiseks,
* oma tegevuse edasi- ja tagasisidestamiseks,
* töötamiseks,
* loomiseks,
* elu ja elukeskkonna hoidmiseks ja kui vaja, ka
* kodu ja kodumaa, emakeele ja teiste väärtuste ning müütide kaitsmiseks.

11. Kriteeriumiks koolide hindamisel on viimasel ajal kasvanud riigieksamitel saadud hinded ja keskmine hinne. Samas teame kõik, et need hinded ja "keskmised" on üksainus suur bluff. Enamik õpilasi saab sellest aru ja tunneb kaasa nendele õpetajatele, keda nad tahaksid hoida ja kaitsta vägivalla eest. Suures osas Eesti koolidest valitseb stabiilselt ekstreemne ja mänguline absurdisituatsioon, seda nii õpilaste kui ka õpetajate osas.

Vaadakem korrakski, kas õpetajatel on ette nähtud hinnata ja kas õpetajad oskavad hinnata õpilase teadmisi, oskusi või teadmiste ja oskuste ühtsust antud konkreetse poisi või tüdruku arengutaseme ja varem olnud taseme suhtes. Vaadake, mida ja kuidas, milliste kriteeriumite alusel eri liiki koolides tegelikult hindeid pannakse! Ei tea öelda, kas haridustegelaste, haridusteadlaste ja muude haridushuviliste hulgast oleks võimalik leida kaks-kolm inimest, kelle kujutlus eesmärkidest ja vahenditest, printsiipidest ja kriteeriumitest riiklike ja muude eksamite tähendusest ja toimest on ligilähedaseltki sarnane.

12. Kes ei tea, et Inglise Kolledž esimesse klassi üldse õpilasi ei võta ja heidab pikema jututa välja igaühe, kelle puhul ilmneb kahtlusi, et koormus käib üle võimete? Teatakse ka seda, et vabanenud kohad täidetakse teiste koolide priimustega. Lõpuks ei ole kellelgi häbi võrrelda selle kooli (ja mitte ainult selle kooli) "õppetulemusi" teistes, nö tavakoolides saavutatud tulemustega ja antakse kvaliteediauhindu. Teada on ju seegi, et juba X kassi lõpus või XI klassi hakul on õpilastel vaja otsustada, millised riigieksamid nad valivad. Edasi juba toimub just nende õppeainete drillimine. Sellele vastavalt läheb õpilaste areng tasakaalust välja, haridus jääb kesiseks. See-eest on varsti rõõmu kõigil: inimene, kes kuhugi mujale ja kellekski rohkem ei kõlba, pääseb just nii kõrgkooli või koguni ülikooli "tasuta" kohale.

13. Lapsed, kui nad on siia ilma sündinud, kasvavad igal juhul. Meie kohustus on kanda hoolt selle eest, et nad kasvaksid haritud inimesteks, kes on arukad, tasakaalukad, terved nii füüsilises vaimses kui ka sotsiaalses mõttes, kes tahavad olla väärikad, viisakad, tähelepanelikud ja töökad, kes suudavad ja tahavad hoida ennast ja teisi, kodu ja kodumaad.

Laste laulu- ja tantsupidu kulges rõõmu allikaks osalejatele ja kogu rahvale vihmast ja muudest takistustest hoolimata. Maarjamaa on õnnistatud andekate, energiast pakatavate inimestega. Ehk saab kuidagi kokku leppida, et haridus on rahvusliku eksistentsi eeldus ja igaühe kohustus on osaleda hariduse eelduste hoidmisel ja haridussüsteemi täiustamisel ühiskonna igas valdkonnas, piirkonnas ning regulatsioonitasandil. Haridusministeeriumi kohustus on seda protsessi koordineerida ja luua eeldusi produktiivseks asjaajamiseks. Vaja on vabadust ja õigust olla iseseisev.

14. Võttes arutluse objektiks üldhariduse, kuuleme ja näeme, et puudusi on päris palju. Veel suurem segadus on nendes valdkondades, mida nimetatakse kutsehariduseks, rakenduslikuks kõrghariduseks ja kõrghariduseks. Täiesti ebarahuldav on olukord õpetajate ettevalmistamisel. Tartus 11. jaanuaril 2002 toimunud konverentsil oli "töötuba" oskusainete õpetajate ettevalmistamiseks. Küsisin tookord,

kas selle loogika kohaselt jagunevad kõik õppeained teadmisaineteks, oskusaineteks ja arusaamisaineteks? Vastuse asemel kujunes piinlik vaikus.

Kes on jälginud Õpetajate Lehe juures olevas elektroonilises lisas OPLEHT peetud väitlusi, teab, milline olukord on teooria, metodoloogia ja metoodika valdamisega. Mõnikord võetakse aega argiaskeldustest vabaks selleks, et pead kokku panna üldhariduse oleviku, mineviku ja tuleviku üle mõtlemiseks. Minule tegi ministri nõunik ülesandeks avardada vaatenurka ja esitada arusaam HARIDUSE kui PROBLEEMI kohta. Söandan arvata, et just metatasandil tegemata jäänud mõttetöö on takistanud selguse saamist nii mineviku hindamiseks kui ka oleviku analüüsiks ja tuleviku kavandamiseks.

15. Kahjuks tuleb tõdeda, et haridusalased arutlused on üksteise järel liiva jooksnud. Neli aastat tagasi arutas Riigikogu kaks päeva järjest haridusprobleeme ja lõpetas lõhkise küna ees. Eelmise presidendi ümarlaud, haridusfoorum ja minister Lukase loodud täiskasvanute haridustoimkond on kõik jõudnud sama tulemuseni. Seetõttu on ülim aeg küsida: "MIKS ARUTLUSED HARIDUSE ÜLE LIIVA JOOKSEVAD?" Kui sellele küsimusele oleks lihtne vastata, siis oleks seda ka ammu tehtud. Raske on vastata mitte ainult seetõttu, et probleem ise on ülimalt keeruline ja uuringuid ei ole, vaid ka seetõttu, et meil ei ole kombeks eristada akadeemilisi väitlusi argiarutlustest, ei ole sellist traditsiooni, mis välistaks arvamuste, uskumuste ja teadmiste segiajamise ning vähendaks solvumise ja tigetsemise ohtu.

16. Kontrollimist vajava hüpoteesina võib nimetada vähemalt seitset liiki piiranguid, mille teadvustamine ja ületamine on edasiliikumise vajalik eeldus:
* Esimene rühm võiks olla ühe sõnaga nimetatud - INIMESED, kes kas ei suuda või ei taha seda teha.
* Teise rühma tõkkeid moodustavad SEADUSED ja muud normatiivsed dokumendid, mis ei lase seda teha. Haridusseadus on täiesti ajast ja arust ja katse rajada haridusseadustik koolitüüpide kaudu on samuti ammu umbe jooksnud.
* Kolmas grupp piiranguid on tingitud väärast strateegiast ja mängulise iseloomuga tegevusest strateegiliste kontseptsioonide rajamisel ("Õppiv Eesti", Õpi, Eesti" jms).
* Neljas grupp raskusi on tingitud teoreetilistest tühimikest või eksitustest. Neil, kelle kohustuseks peaks olema haridusproblematika käsitlemine lootuses seda korrastada, ei ole haridusteooriat, kooliteooriat, juhtimisteooriat, valitsemisteooriat, keskkonnateooriat, subjekti teooriat, eesmärgistatud tegevuste teooriat jpm.
* Viies grupp raskusi on tingitud metodoloogia ignoreerimisest. Ilma metodoloogiata on rahuldavate tulemuste saavutamine uuringutes kui ka muus analüütilises ja otsustustegevuses täiesti lootusetu üritus. Metodoloogiata ei saa rahuldavaks kujuneda ei edasi- ega tagasisidestus.
* Kuues grupp raskusi tuleneb ressursside nappusest, eeskätt rahaliste ressursside vähesusest, mille puhul tõuseb eriti teravalt esile nendegi pillav kasutamine (enam- vähem korras koolihoone renoveerimine kõige kallima pakkumise alusel - 80-90 miljonit krooni; koolijuhtide koolitus luksuslaevade pardal jne). Omavalitsused on Eestis väga erineva tulubaasiga ja sellest tulenevalt ka erineva suutlikkusega edendada koole ning koolieelseid lasteasutusi, kunsti- muusika, spordi jms koolidest rääkimata. Kõik peaksid raskusteta aru saama, et õppe mahu määgab õppekava, mitte koolis käivate laste arv. Ometi toimub koolide rahastamine pelgalt "pearaha" järgi.
* Piiranguks tuleks nimetada ka mingi osa ametnike upsakust ja üleolevat suhtumist ning saadikute (seadusandjate) võhiklust ühiskonna, perekonna, kultuuri, hariduse, teaduse, tervishoiu jms.
Piiranguks on ka maniakaalne suhtumine hindamisse ja õppeprotsessi teistesse formaalsetesse teguritesse.

17. Hämmastavalt palju segadust on suutnud tekitada mitmesugused oma alal ahtraks jäänud isikud, kes ühtäkki otsustasid end realiseerida haridustegelastena. Kui keegi loeb sellest märkusest välja solvamise katse, siis olgu kohe öeldud, et sellist soovi siin kirjutajal ei ole, küll aga oleks piinlik, kui me lihtviisil sellistest asjadest väljagi ei tee või teeksime variseridena näo, et me ei saa sellest aru, mida tehakse. Haridusest sõltub rahva ja riigi tulevik ning nalja tegemine ja käe proovimine selles sfääris ei ole mingil viisil lubatav. Samas tuleb tõdeda, et teaduslikud uuringud on praktiliselt lakanud.

Riigikogu kultuurikomisjonil aga ka valitsusel (Haridusministeeriumi juhtkonnal) ei ole võimalik kasvõi ainult seetõttu välja selgitada probleemide tekkepõhjuseid ega prognoosida erinevate lahendusvariantide võimalikke tulemusi ja tagajärgi. Uuringuteta ei ole võimalik ka tagasisidestada seadusandlust ega muud tegevust. Järelikult ei ole võimalik juhtida ja vastutada selle eest, mida tehakse ja mis kokkuvõttes välja kukub ning avardub diletantide tegevusväli.

18. Sellist olukorda ei ole võimalik rahuldavaks pidada. Kosmeetiliste vahenditega paraku midagi olulist siin muuta ei saa, kardinaalseid muutusi aga ei ole võimalik korraldada ühe-kaheaastases ajaintervallis. Paraku ei püsi ükski valitsus kauem.

Seetõttu tundub olevat hädavajalik vastava rahvusliku kokkuleppe sõlmimine, mille aluseks on kõigi poliitiliste jõudude ja haritlaskonna konsensus. Selle loomisel ja realiseerimisel peaks olema oma osa nii valitsusel kui ka omavalitsusel, tööandjate ja töövõtjate organisatsioonidel. Haridusministeerium ei saa parimagi tahtmise juures haridusreformi riigis korraldada, tal oleks võimalik korraldada ringi koolivõrku ja igasuguseid tegureid koolis toimuvate tegevuste muutmiseks alates õppekavast ja õpikutest ning lõpetades hindamise ja akrediteerimisega. Õpikute ettevalmistamine, kirjastamine ja hindamine on ilmselt libisenud mingite pehmelt öeldes kahtlase iseloomuga "struktuuride" kätte.

19. Tahes-tahtmata tuleb tõdeda, et selliseid lõpetajaid, nagu Eesti kõrgkoolid, eriti aga ülikoolid praegu välja lasevad, ei ole kellelgi kuskil tarvis. Ülikoolide kujutlus ühiskondlikust vajadusest on väär. Võimalik, et seda ei olegi. Vaja oleks aru saada, et ERIALA ei lähe tööle ega kuhugile mujale. Lõpetajad kui ISIKSUSED kutsutakse (valitakse, määratakse, nimetatakse) mingile AMETIKOHALE, kus eeldatakse võimet iseseisvalt orienteeruda, otsustada ja vastutada nii oma tegevuse kui ka tulemuste eest. Selleks kõigeks Eesti ülikoolide lõpetajatel ettevalmistust napib. Liialdust ei ole, kui öelda, et häbiväärselt madal on ülikoolide lõpetajate ettevalmistus osalemiseks teaduslikus uurimises, loomingus, keskkonna käsitlemises (tehiskeskkonna, sotsiaalse keskkonna, vaimse keskkonna, sotsiaalse keskkonna, looduskeskkonna jm keskkonna kaitses). Kuidagi on tekkinud kujutlus, et koolijuhtide 240 tunnise kursusega omandatakse rahuldav kujutlus koolist kui süsteemist ühiskonnas ja nendest protsessidest, mille juhtimine või iseregulatiivse kulgemise tagamine on koolijuhi ülesandeks. Kahjuks ei vasta see tõele ja tuleks võtta kiiresti tähelepaneliku vaatluse alla oluliselt uuendatud ekspertgrupi abil.

20. Eesti, nagu iga riigi, organisatsiooni, perekonna jm subjekti edenemise eelduseks on üksmeel. Paraku on selle saavutamiseks vaja lisaks heale tahtele ka usku ja usaldust, mis omakorda sõltub:
* meie haritusest, informeeritusest, soovist ja kogemusest, mille koostoimes kujuneb kvalifikatsioon;
* meie võimest olla adekvaatne;
* meie kannatlikkusest;
* refleksioonivõimest;
* väärtuste ja normide, müütide ja tabude süsteemist, milles peegeldub meie maailmavaade ja maailmapilt;
* meie suhtlemisest ja suhetest;
* meie poolt tunnetatud vajadusest vastutada jpm.

21. ÜKSMEEL võib kujuneda paljude tegurite koostoimes. Need tegurid oleks vaja avastada ja kindlustada. Ühtlasi tuleks meenutada ka Vanast Roomast pärit tõdemust, et kui kuuled ühehäälset otsust, siis otsi despooti või petist.
Saar-Polli uurimusest saime teada, et valdav osa Eesti elanikest on sügavalt frustreeritud seisundis. Ammu on teada, et:
* sündimus on Eestis väga madal,
* kuritegevus väga kõrge,
* tööhõive väga madal,
* alkoholi ja teiste meelemürkide tarbimine väga kõrge,
* palk väga madal,
* enesetappude protsent väga kõrge...

22. Eesti ajakirjanduse kontentanalüüsi tulemusi meil täna kasutada ei ole, aga tunde järgi võib vist öelda, et hariduse üle on arutletud tunduvalt rohkem, kui millegi muu üle. Haridussüsteemi seisund ja eri eas inimeste haridus (ettevalmistus või valmisolek edukalt tegutseda ja tulemusi saavutada) on endiselt sellised, millega ei ole võimalik rahul olla. Erinevatest vaatepunktidest piidlejad ja ka asjatundjad on hakanud juba käega lööma. Tahaks loota, et mundriau, erakondlik kuuluvus, töö- ja elukogemuse pikkus ega nappus ei takista ebarahuldava olukorra "kaardistamist", nagu nüüd räägitakse ja ebakohtade põhjuste avastamist sõnastamist ja kirjapanemist. Seejärel osutub võimalikuks nende põhjuste vaagimine teiste rahvaste tarkuse, tuleviku modelleerimise ja ekstrapoleerimise tarbeks. Kujunenud ja kujunevates oludes toimetuleku ning arengu eelduste süsteemi loomine on muutunud aina aktuaalsemaks.

23. Milline on eesti meeste ja naiste elukaar? Kahtlen, kas elukaarte mudelid on olemas meie ülikoolideski. Päris kindlasti ei ole elukaart modelleeritud lasteaedades ja koolides. Seetõttu ei ole mõeldav, et meil oleks selge kujutlus elu eri faasides vajaliku ettevalmistuse kohta praegu ning lähemas ja kaugemas tulevikus, nii Eestis kui ka EL teistes riikides ning mujal maailmas.

24. Miks on vaja HARIDUST?

Haridus on demokraatliku ühiskonnakorra kujunemise eeldus. Valdav osa praegu Eestis elavatest eestlastest ja veel suurem osa inimestest, kes on teistest rahvustest, ei saa oma põhiseaduslikke õigusi tegelikult kasutada, sest nad ei ole ei haritud ega informeeritud nii palju, et saada aru ühiskonnas ja kultuuris toimuvate protsesside ning nähtuste, sh kujunenud olude, olukorra ja situatsiooni põhjustest ega seostest ja sõltuvustest. Seetõttu on ka valimised enamasti sisuliselt fiktiivsed ning süveneb rahva võõrdumine ning jõuetu pahameel.

25. Isikud, keda meil kutsutakse HARIDUSTEADLASTEKS, on üpris keerulises olukorras.

* Mida neil oleks vaja ja võimalik teha, kui ümberringi tegutsetakse ilma kohustuseta VASTUTADA oma tegevuse ja tegevusetuse eest, rääkimata vastutamisest tulemuste ja tagajärgede eest? Seetõttu ei ole kellelgi ikka veel TEADUSLIKE uuringutega tuvastatud fakte vaja ja uurimisasutused lagunevad. Seetõttu ei eraldata uuringuteks nii palju raha, et oleks võimalik kindlustada tänapäeval rahuldavaks peetavat süsteemsust ja komplekssust, algandmete valiidsust, reliaablust, esinduslikkust ja täpsust ... Uuringute puudumise tõttu omakorda ei ole õppejõude. Õppejõudude puudumise tõttu ei ole tegelikult kõik need koolid ülikoolid, kes ennast nii nimetavad. Õppejõuks kujunemise asendamatuks eelduseks on teaduslik uuring. Ülikool aga on TEADUSASUTUS, kus toimub ka õpe, mitte õppeasutus, kus tegeldakse ka teaduslike uuringutega. Kõrgkoolides ja ülikoolides on üldharidusele pööratav tähelepanu väga kõikuv ja ebaühtlane.

* Keelehoid ja keeleloome on võimalik oma ala heade tundjate s.o. teadlaste osavõtul. Kui uuringuid ei ole, siis ei kujune teadlasi, kes suudaksid eesti keelt järjekestvalt täiendada ja hoida kultuurkeelte hulgas. Seetõttu on mõned rektorid teinud Põhiseadusega vastuolus olevaid avaldusi emakeelse õppe asendamiseks võõrkeelsega...

* Teiste rahvaste tarkust saavad eesti rahvale vahendada vaid asjatundjad, kes on suutelised eristama üldist, erilist ja üksikut, nii funktsioneerimise, muutumise kui ka arengu tegureid, keskkonda ja selle toimet kiiresti muutuvas ajas ja ruumis. Teadlastega saavad suhelda vaid teadlased. Teadus edeneb vaid isiklike suhete tasandil. Raamatutest on võimalik tutvuda teaduse ajalooga.

* Eesti arengu esmaseks eelduseks on HARITUD JA PÜHENDUNUD INIMESED, kes suudavad aru saada, et rahvusvahelises tööjaotuses ja konkurentsis püsimiseks on vaja KULTUURI, MILLEST JOHTUB ISEREGULATSIOON ja SÜSTEEME, mis kindlustaks vajaduse olla asjatundlik, tasakaalukas, tähelepanelik, terve, aktiivne, järjekindel, nõudlik ...eeskätt ise enda suhtes.

26. Haridustegelased, sh Haridus- ja Teadusministeeriumi ametnikud, on püüdnud tegelda, tegelevad ja arvatavasti tahaksid ka edaspidi tegelda

* KOOLIKÜSIMUSTEGA (Räägitakse küll haridusest, aga mõeldakse ikkagi kooli.);

* OLEVIKUGA, hädapärasel määral ka MINEVIKUGA, aga mitte tulevikuga, milles praegused õpilased elavad siis, kui nad jõuavad täisikka;

* ÕPETAMISE ja õppetulemuste kontrollimisega, mitte õpilaste arenguga;

* ÕPPE-KASVATUSTÖÖ ja selle eeldustega, mitte inimeste arengu ja arengueeldustega;

* ÕPPEKAVAGA, mis on üpris nõrk, elukauge ja auklik. Paljude juba ammu kõlbmatuks vananenud arusaamade ja "PÄDEVUSTEGA" õppekava on järjekordselt "remonti" antud, aga arusaamad, mille kohaselt peaks "remont" toimuma on samad, mis kehtisid eelmise õppekva kokku seadmisel.

Vääralt tõlgendatakse põhiseaduses sätestatud õigust haridusele. See on taandatud õiguseks käia põhikoolis ning omandada õppekavaga ette nähtud teadmised, oskused ja vilumused.

27. Eesti kui riigi funktsioneerimine, muutumine ja areng on nii vaevaline peamiselt seetõttu, et:
* OTSUSTE kvaliteet on madal;
* RIIK ja selle alasüsteemid on eesmärgistamata, sidustamata ja tagasisidestamata;
* rahvaharidus on korraldamata;
* kommunikatsioonisüsteem ei toimi;
* vastutusmehhanism ei toimi;
* sotsiaalne problemaatika ei ole üldse kõne all (sõna "sotsiaalne" on pandud tähendama midagi muud!);
* eelarved on eesmärgistamata ja lühiajalised;
* infrastruktuur on korrastamata ja väärtustamata...

28.Üha rohkem on inimesi, kes on veendunud, et Eestis ei ole võimalik ausa tööga ära elada, oma laste ja vanemate eest hoolt kanda, õppida, puhata, end inimväärselt tunda. Seetõttu rändavad tuhanded välja tööd ja teenistust otsima teistes maades. Elanikkonna osalemine ühiskonna- ja kultuurielu, hariduselu, majanduselu jm korraldamises on mängulise iseloomuga.

VAJA OLEKS AVASTADA, MIKS ON NII LÄINUD. MIKS ON EESTI JÕUDNUD SINNA, KUHU KEEGI EI OLE SOOVINUD MINNA?

KAS VÕIB ÖELDA, ET PEAMINE TEELT EKSIMISE PÕHJUS ON ELANIKKONNA JA JUHTKONNA KEHV HARIDUS (mitte vähene koolis käimine!)

29. Õpetajad õpivad eriala ja selle mingite fragmentide õpetamise tehnikaid. Nad ei tunne ühiskonda kui institutsionaalset süsteemi ega kultuuri kui holograafilist süsteemi, ei inimest kui kultuuri esindajat ja ühiskonna liiget, subjekti, kes peaks saavutama võime tegutsemiseks aktiivse algena ja vastutama oma tegevuse ning selle tulemuste-tagajärgede eest. Pedagoogid ei taha kuuldagi oma tegevuse sidumisest vastutusega.

Üldhariduskooli õpetajatest on väga suur osa pensionieelses eas või juba pensionieas. Paljudel on kujunenud autokraatses pedagoogilises süsteemis, mille abil oli ette nähtud saavutada kuulekus isiksuse eneseteadvuse ja enesekindluse allasurumise kaudu.

Paljudel õpetajatel on liiga suuri raskusi reproduktiivse õppe traditsioonist välja pääsemisega.
Paljudel üpris ähmane kujutlus
* inimesest, sh endast,

* soolistest iseärasustest,
* vanuselistest iseärasustest,
* elukaarest ja üleminekuetappidest,
* elukeskkonnast,
* probleemidest,
* vastutustunde kujunemisest,
* kommunikatsiooni- ja interaktsioonisüsteemist,
* haridusest,
* haridussüsteemist,
* teadmistest,
* oskustest,
* kogemustest.

Enamikul (väga paljudel) on väga kindel kujutlus, et
* haridus on see, mida antakse koolis,
* õppetund on õpetaja "töö" mõõtmiseks sobiv ühik,
* nad õpetavad ainet (mitte õpilasi),
* üldharidus ongi kogu haridus,
* hinded iseloomustavad õpilast või tema mingeid omadusi.

Suurel osal on tõsised psüühikahäired (neuroos, psühhoos, paranoia, apaatia).

30. Vaja oleks avastada ja kõrvaldada kõrgkoolides, eriti ülikoolides normiks kujunenud eriti suure sahkerdamise ja valetamise põhjused. Üks selline põhjus on näiteks "riiklik tellimus" Võibolla tuleks tellida mitte õpet, vaid lõpetajaid, kes peaksid isiksustena vastama teatud nõuetele, olema ühiskonna- ja kultuuritunnetuse ja -teadvusega subjektid, kes on suutelised tulemuslikult tegutsema ja vastutama oma tegevuse tulemuste ja võimalike tagajärgede eest.

Kui õppeasutusele maksta, nagu igas teises eluvaldkonnas, mitte ette, olenemata sellest, milleks tellimuse täitmine kujuneb, vaid nö produkti eest, siis kujuneks ka mingi vastutus nii riigi kui ka üliõpilaste ees. Tõsi, sellest ei piisaks. Ülikooliseaduste toime on äraspidine.

31. Pedagoogikas on rohkesti ja sageli rõhutatud vajadust võimaldada õpilastel tunnetada ennast ja end ümbritsevat maailma. Muidu omandab meie tegevus mängulise iseloomu ning muutub mõttetuks. Haapsalu Pedagoogilises Koolis, kus mul oli õnn õppida keskkoolis käimise asemel, rõhutati iga nädal, et me ei räägiks lastele seda, mida nad võiksid avastada ise.

32. Eesti nendes koolides, kus õpetajaid ette valmistatakse, on teaduslikud uuringud üpris raskes olukorras. Selle järelduse tegin vaatluse, eksperimendi ja kahe küsitluse põhjal. Selgus, et üliõpilased
* ei osanud määratleda uurimise objekti (nimetasid uurimise objektiks teema või valdkonna);
* ei tunne teooriaid, nende koosseisu ja struktuuri, tähendust ja rakendusala;
* ei kujuta ette, mis on metodoloogia;
* ei tea, kuidas tagada algandemete usaldatavus, ja ei käsitle faktide usaldatavuse küsimust.

33. Iga kohtumine võib kujuneda sündmuseks, aga võib osutuda ka tühjaks ajaraiskamiseks. Kõik sõltub kogunenud inimestest, kes nagu teada, ei ole varem kunagi ühes toas ühe laua taga istunud. Kui ministeeriumi juhtkond ise tegelikult ei mõtle kaasa ja edasi, kui ametnikud võivad vanaviisi edasi lasta, siis nad seda ka teevad. Ometi on meil palju sellist, mis SEOB ja LIIDAB, HOIAB ja TUGEVDAB: see on ennekõike eesti kultuur ja selle ematala - EESTI KEEL. Meid seovad ühised ideaalid seista vankumatus usus... Meid seob usk tulevikku. Haridusalane nõupidamine võib kujuneda kutseks konstruktiivsele otsingule. Igast põlvkonnast ja valdkonnast nõu pidama tulnud inimesed peaksid selleks, et kuhugi välja jõuda, üksteisest aru saama. Vaja on ka kokkulepet selle oleku suhtes, mida tuleks käsitleda lähtekohana ning eesmärgi ja sihina. Igalt positsioonilt ja muuski mõttes erineva hariduse, informeerituse, kogemusi ja huvidega inimesed peaksid koosmõtlemise tarbeks kooskõlastama ka põhimõtted, mida nad tahaksid järgida.

34. ME PEAME TÄPSUSTAMA HARIDUSPROBLEMAATIKA KÄSITLEMISE EELDUSED ning VÕTMA TEADMISEKS, et käsitlemist vajavaid küsimusi on palju rohkem, kui me ühe-kahe päeva jooksul nimetadagi suudaksime. Seetõttu peaksime keskenduma peamisele ja leppima kokku, kes, kus, kuidas, millal jätkab ning milliseks tähtajaks oleks vaja (kus, kellele) mida ettepanekuna esitada.

Peaksime üritama kokku leppida, et:

* haridusproblemaatika ja kooliproblemaatika ei lange kokku; haridus on subjekti karakteristik, mille tähendus ilmneb seoses vajadusega käituda kooskõlas nende väärtuste ja normide, müütide ja tabudega, mis kehtivad antud ühiskonnas antud ajal, on kooskõlas nii maailmakultuuri kui omakultuuriga, hariduse tähendusest arusaamiseks on vaja haridust käsitleda nii staatikas (nähtusena) kui ka dünaamikas (protsessina).

* Teadmised omandavad mõtte ja on väärtuseks vaid koos OSKUSTEGA teadmisi kasutada. Teadmiste ja oskuste kõrval on igal juhul oluline ka ARUSAAMINE ja MÕISTMINE.

* Tegevuse raamistus ja vääristus kujuneb kõlbelise ja sotsiaalse süsteemi ühtsuses.

* INIMENE ja INIMKOOSLUSED ON PÕHIMÕTTELISELT teistsugused süsteemid kui need, millega tegelevad keemikud- füüsikud, bioloogid ja geoloogid, agronoomid, insenerid, veterinaarid... INIMENE ja INIMESTE MITMESUGUSED ÜHENDUSED on: iseregulatiivsed, stohhastilised, adaptiivsed.

* Seni, kuni koolide direktsioonil ja nendest sõltuvalt ka õpetajatel on eesmärgiks korraldada kõik nii, et õpilane pääseks edasi mingisse klassi või kooli, ei ole kuigi suurt tähtsust ei õppekaval, õppemetoodikal ega millelgi muul, mille üle on siin arutletud.

* Seni, kuni kujutatakse ette, et see, mida koolis omandatakse, on haridus, ei ole kuigi palju mõtet mingitel arutlustel õppe kvaliteedi paranemisele loota. Tegelikult omandatakse mingi hulk teadmisis ja oskusi, hoiakuid ja suhtumisis, stereotüüpe ja arusaamu. Valdava osaga sellest, mida koolis käsitletakse, ei ole elus otseselt mitte midagi peale hakata. Põhikooli lõpetaja ei kõlba mitte kuhugi peale gümnaasiumi ja gümnaasiumi lõpetaja ei kõlba mitte kuhugi peale kõrgkooli; kõrgkooli lõpetaja sobib heal juhul laborandiks profileeriva õppetooli juures olevasse laborisse. Kõik. Tegelikult ei pääse kõik põhikooli lõpetajad gümnaasiumi, osa peaksid minema nn. kutsekooli, kuhu nad enamasti minna ei soovi. Osa jääb niisama vedelema.

Kõik gümnaasiumi lõpetajad ei pääse ülikoolidesse ega ka kõrgkoolidesse. Osa jääb niisama laperdama ja lapsepõlve pikendama vanemate kulul, sest tööle asumiseks ei ole ei soovi, teadmisi ega oskust.

TEES: Eesti üldhariduskool "toodab" töötuid ja õnnetuid.

Protsessina on haridus elukestev protsess valmisolekute kujunemiseks. Küsimus: "Milleks on vaja olla valmis eestlastel ja teistest rahvustest poistel ja tüdrukutel, meestel ja naistel eri eas, maal ja linnas, nüüd ja lähemas ning kaugemas tulevikus?"

35. Niisiis, järgnevalt on hindamiseks- mõtlemiseks hulk hüpoteese, millest paljusid oleks vaja kontrollida empiiriliste uuringutega. Paraku uuringuid meil ei ole ja vähemalt lähitulevikus ka ei tule, sest Eestis ei ole enam ühtki sellist laborit, kes seda suudaks teha.

36. Haridusametnikud, pedagoogid ja isegi osa pedagoogikateadlasi alustab haridusproblemaatika käsitlemist 7. eluaastast, mil laps tuuakse (= võetakse) I klassi.

Kes vähegi midagi teab arengupsühholoogiast, saab öelda, millises vanuses fikseerub inimese MINA ja millises eas kujuneb arusaam MEIEST, millal fikseeruvad põhiväärtused ja normid ... 7. eluaastaks on suur osa rongidest juba läinud Eestis domineeriv arusaam, et haridusproblemaatika hõlmab vaid kooliea, on saatuslikul määral vale ja eksitav. Alusharidus (mida nagu kiusuks nimetatakse siin- seal ikka ja jälle koolieelseks või eelkooli hariduseks??) on endiselt nagu kellegi nurgatagune eraasi. Kasvatajad, keda vaid palgamaksmise hõlbustamiseks nüüd õpetajateks ümber nimetati, saavad niru palka edasi ja ka kogu alushariduse kontseptuaalne pool on pehmelt öeldes väga ebaühtlane.

37 Õpetajaks sobib inimene, kes on:
* terve (nii füüsilises, vaimses kui ka sotsiaalses mõttes),
* asjatundlik
* heatahtlik,
* õiglane,
* sõbralik,
* kannatlik,
* nõudlik,
* loovust hindav,
* tunnetust hindav...

38. Lapsele sobiva kooli ning muude arengutegurite üle on põhiseaduse järgi õigus otsustada ainult lapse vanematel (või neid seaduse järgi esindavatel isikutel).

Lapse arengu põhiteguriks ja keskkonnaks on tema kodu. Vaid erandjuhtudel, mil vanemad ei suuda või ei oska kujundada kodu lapse arengule soodsaks, võib kodu asendada.

39. Järelikult on õpetaja põhiülesandeks aidata vanemaid, et kodu oleks lapse arengule igati soodne, et vanemad omalt poolt saaksid teha kõik vajaliku lapse sünnipäraste eelduste hoidmiseks ning vastavate võimete kujunemiseks, tervise hoidmiseks, enese- ja grupitunnetuse ning -teadvuse kujunemiseks, kultuuri ja ühiskonda sobivaks.

Haridus on kultuuri funktsioon, seetõttu võib ka öelda, et HARIDUS on isereguleeruva süsteemi funktsioon (loe: objektiivne kaastoime).

40. Vanem põlvkond võib hellitada lootust hoida, säilitada, kindlustada, tugevdada ja täiustada kõike seda, mida eelnevad põlvkonnad on suutnud luua ja hoida tänini ainult siis, kui kasvava põlvkond tahab saada targaks, arukaks, töökaks ja viisakaks, ausaks ja õiglaseks, kui kasvava põlvkond austab ennast ja teisi inimesi, elu ja elamist, kodu ja kodumaad... Primaarne on haridusseostes KASVATUS.

41. Haridus kujuneb ÕPETUSE ja KASVATUSE ühtsuses. Igasugused jutud õppeasutustest kui teenindusasutustest, kus osutatakse õpetamisteenuseid, kõlavad nagu tellimustööd Eesti ja haridussüsteemi kahjustamiseks.

Koolidevaheline koostöökogemus projektitöö kaudu: vähemusrahvused ja nende integreerimine

Tiiu Ojala, Võru Kesklinna Gümnaasiumi ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja

Eesmärk on tutvustada erineva õppekeelega gümnaasiumite omavahelist koostööd Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutuse Meie Inimesed poolt rahastatud projektide kaudu 2002. aastast tänaseni.
Sihtasutuse ülesanded on Eesti ühiskonna lõimumisprotsesside soodustamine ning sisse- ja väljarändega seotud tegevuste koordineerimine, vastava teabe avaldamine ja ülevaadete koostamine. Sihtasutus algatab ja toetab Eesti ühiskonna integreerumisele suunatud projekte/tegevusi ning koordineerib erinevate ressursside efektiivset kasutamist selles valdkonnas. Vaata lähemalt www.meis.ee.
Riikliku programmi kaudu toetatava integratsiooniprotsessi väljundiks on Eesti mudel mitmekultuurilisest ühiskonnast, mida iseloomustavad kultuuriline pluralism ning eesti kultuuriruumi säilitamise ja arendamise põhimõtted. Seda mõtet kannab ka ühiskonnaõpetuse ainekava.
Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks, aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmiduse ja respekti kujunemist maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase eneseteadlikkust maailmavaatelistes küsimustes (RÕK).

Integratsioonialasest projektitööst Võru Kesklinna Gümnaasiumi, Võru Vene Gümnaasiumi (2008) ja Narva Pähklimäe Gümnaasiumi vahel 2002. aastast tänaseni
Eesti taasiseseisvumise järgse aja üks põhieesmärke on olnud ühiskonna sidususe parandamine ning eriti integratsiooni edendamine. Kuigi lõimumise alal võib Eestis märgata mitmeid edasiminekuid, on vajalik ja võimalik saavutada enamat. Seni võib nentida kestvat eesti- ja venekeelse elanikkonna faktilist eraldatust – seda isegi olukorras, kus eesti, vene või inglise keele vahendusel on inimeste omavaheline suhtlemine praktikas võimalik. Eesti- ja venekeelsed õpilased käivad reeglina olmetasandil vähe läbi. Selle põhjuseks on vähene vastastikune informeeritus erinevatest kultuuritaustadest ja igapäevastest prioriteetidest, aga ka lihtsalt kokkupuutepunktide puudumine.
Jaan Tõnissoni Instituudi poolt 2009. aastal läbi viidud rahvusvahelise uuringu andmestikust selgub näiteks, et eesti ja vene õppekeelega koolide õpilastel on erinevusi arusaamades Eesti ühiskonnast ja selles toimuvast, neil on erinevad igapäevaprobleemid ning ka mõneti erinev kujutlus sellest, kuidas elu Eestis paremaks ja inimeste ootustele vastavamaks muuta.
Võru Kesklinna Gümnaasiumi koostööpartneriks kujunes 2002. aastal Narva Pähklimäe Gümnaasium, kes peale eesti keeleõppe suvelaagrit meie koolis oli huvitatud jätkuvast koostööst kahe erineva õppekeelega kooli vahel.
Koolidevahelise koostöö eesmärk on aidata edendada integratsiooni erinevate noorterühmade vahel nende ühistegevuse kaudu, mille käigus omandatakse ja laiendatakse teadmisi Eesti ühiskonnast ja selle toimimisest. Sihiks on niisuguste teadmiste edendamine, mis on päevakajalised ning mida ka noored ise oluliseks peavad. Temaatilise põhirõhu võib seada erinevatele ühiskonnaõpetuse ainekava teemadele, sealhulgas Eesti kodakondsuse ja Eesti kodanikuks olemise väärtustamisele.
Ühistegevuse kaudu näidatakse, et hoolimata sellest, millisesse sotsiaalsesse rühma inimesed kuuluvad, on meie ühiskonna probleemid kõigi jaoks üsna sarnased ning seetõttu on just ühise tegutsemise kaudu kõige otstarbekam neid lahendada püüda. Koostegutsemise eesmärk on, et eri rahvusest noored õpiksid üksteist paremini tundma ning et neil kujuneks adekvaatsem ühiskonnataju.

Osavõtjate ettevalmistamine projektitööks

Kõigepealt tuleks alustada projektimeeskonna loomisest. Meie koolis ei tekitanud see raskusi. Kohe leidsin kolleegid, kes huvitusid ühisest projektitööst: arvutiõpetuse õpetaja, emakeele õpetajad, projektis osalevate klasside klassijuhatajad. Väga tähtis on samuti kooli juhtkonna toetus. Meil on see täielikult olemas, sest suhtlemist kahe kooli vahel alustaski 2002. aastal kooli praegune direktor. Mina jätkan seda tegevust alates 2005. aastast. Projektimeeskonna üheks olulisemaks ülesandeks on õpilaste motiveerimine ja projekti kaasamine ning ülesannete omavaheline jaotus.

Projekti kirjutades tuleb lähtuda rahastaja prioriteetidest ja leida võimalusi siduda need ainekavaga, seejärel sõnastada projekti läbiviimise eesmärk ja ülesanne ning koostada täpne tegevuskava ja eelarve.

Projektist osavõtjad – õpilased – tuleb eelseisvaks ühistegevuseks ette valmistada selliselt, et nad teaksid, mis projekti kestel toimub ja mida neilt oodatakse.

Eestlaste ja mitte-eestlaste koostöö soodustamine on oluline just seetõttu, et kodanikuaktiivsuse kasvatamine võrdväärselt kõikide elanike hulgas aitab kaasa ühiste põhiväärtuste, samuti ühise riigiidentiteedi tekkimisele, toetades samal ajal etniliste ja kultuurigruppide vastastikust tolerantsust. Mida rohkem on ühiskonnas tegusaid noori ning mida tihedam on nende koostöövõrgustik, seda aktiivsemalt võtavad nad osa ühiskonnaelust.

Projektide eesmärgid

- Ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse tundides õpitu praktikasse rakendamine.
- Kontaktide ja suhtluse suurendamine eri emakeelega õpilaste vahel ning erinevuste vähendamine eesti- ja muukeelsete noorte vahel ühiskonnas.
- Sidemete loomine inimeste vahel, kes muidu kokku ei puutuks, õpitakse väärtustama ühiskonda, mis on mitmekülgne ning rikkalik just tänu erinevustele, millest see koosneb. Osalejad annavad oma teadmised/kogemused edasi oma kogukonnas või koolis ning kaasavad koostööprojektidesse aktiivselt teisi õpilasi. Tekib nn ahelefekt, mis omakorda võimendab projekti mõju ja tagab selle jätkusuutlikkuse.
- Õpilaste silmaringi laiendamine.
- Õpilaste suhtlemisoskuse parandamine ja neile esinemiskogemuse andmine.

Projektide tulemused

- Kasvab osalejate ja nendega seotud võrgustike kodanikuaktiivsus.
- Paranevad teineteisemõistmine ja sidemed eraldatud kogukondadest pärit inimeste vahel.
- Tihenevad kontaktid eestlaste ja muukeelsete noorte vahel praktilise koostöö ja ühisprojektide kaudu.
- Kasvab koostööprojektide arv koolide vahel

Läbiviidud projektid

1 Suvine eesti keele laagriõppe projekt Narva Pähklimäe Gümnaasiumi 5. ja 10. kl õpilastele, 2002.

2. Projektikonkurss „Vabaduse teekond“· Projekt "Mineviku radadel", 2004/2005.

3. Projektikonkurss „Vabaduse teekond“· Projekt "Eesti kaitsel", 2005/2006.

4. Kodanikuteadlikkuse ja sallivuse teemalised üritused ning materjalid: Projekt „Eesti Vabariigi kodanik – aktiivne, informeeritud ja vastutusvõimeline“, 2007.

5. Kodanikuteadlikkuse ja sallivuse teemalised üritused ning materjalid: Projekt "Meie ühine Eesti", 2008/2009.

6. Kodanikuteadlikkuse ja sallivuse teemalised üritused ning materjalid: Projekt „Üheskoos“, 2009.

7. Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fond. Projektikonkurss „Meie Eesti“· Projekt „Ühiskonnateadlik ja aktiivne kodanik“, 2009.
8. Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fond „Meie Eesti“: „Eesti keeles, Eesti meeles“, 2010.
Läbiviidud projektide kohta on koostatud aadressil http://ojalatiiu.weebly.com.

Kokkuvõte
Aastatel 2002–2010 on läbi viidud 8 projekti, milles on saanud osaleda ühtekokku ligi 1000 õpilast. Neist üks projekt oli suvise keelelaagri korraldamine, kaks projekti on läbi viidud projektikonkursi "Vabaduse teekond" raames, kolm projekti on läbi viidud projektikonkursi "Kodanikuteadlikkuse ja sallivuse teemalised üritused ning materjalid" raames ja kaks projekti projektikonkursi "Meie Eesti" raames, mille eesmärgiks oli kolmandate riikide kodanike (KRK-d) ja määratlemata kodakondsusega inimeste integreerimine Eesti ühiskonda. Kahe viimase projekti puhul on projekti läbiviimise eeltingimuseks see, et vähemalt 20% osalejatest oleksid KRK-d või määratlemata kodakondsusega.

Leiame, et projektitöö koolis võimaldab paremini saavutada riiklikus õppekavas sätestatud õpitulemusi:
Õpilane:
1) tunneb nüüdisühiskonna kujunemise põhijooni, struktuuri, valdkondi ja korraldust, mõistab poliitika toimemehhanisme ning oskab ennast ühiskonna arenguga suhestada;
2) tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi; oskab kasutada „Eesti Vabariigi põhiseadust“, rahvusvahelisi õigusnorme ja õigusakte; järgib seadusi ning toimib oma õiguste ja kohustuste järgi;
3) oskab adekvaatselt määratleda ja realiseerida oma karjäärivõimalusi ning otsida teavet omale sobivate eneserakendus- ja edasiõppimisvõimaluste leidmise kohta;
4) määratleb end ühiskonnas oma võimalusi arvestades, tuleb toime turumajanduslikus ühiskonnas, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatus-projektides, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.

Eespool kirjeldatud projektide praktiline tegevus on aidanud kaasa ühiskonnaõpetuse ainekavas ettenähtud teemade käsitlemisele:
- Eesti Vabariigi kodaniku kohustused ja õigused;
- riigi juhtimine ja institutsioonid, mille abil juhtimist teostatakse;
- Eesti ühiskonna toimimine omavalitsuste tasandil;
- riigikaitse ja selle vajalikkus;
- erinevad rahvusrühmad Eesti Vabariigis;
- religioon ja kultuur;
- edasiõppimise võimalused – ameti omandamine, kutsesuunitlus ja karjäärinõustamine;
- kodanikuühiskonna kujunemine ja toimimine.

Projektid võimaldavad gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse õpetamisel kasutada erinevaid õppemeetodeid:
- aktiivõpe: rollimäng, arutelu, diskussioon, väitlus, ajurünnak; ühistegevus ja vabatahtlik töö, projektõpe;
- referaadi, uurimistöö, arvamusloo, õpimapi koostamine (viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine jm);
- infootsing teabeallikatest (sh riigiportaalist www.eesti.ee) ja andmete töötlemine ning esitamine IKT võimalusi kasutades;

- statistika, allikate, sh juriidiliste tekstide ja kaardi analüüs; töölehtede täitmine; reklaami, teemakohaste filmide jms kriitiline analüüs; juhtumianalüüs, dokumendiplankide täitmine jm;
- õppekäigud, külalisesinejate kutsumine jne.

Kuna enamik projektitöö tegevusi on praktilised, siis leiame, et selle kaudu tagatakse õppekavas nõutavate pädevuste kujundamine:
- väärtuspädevuse kujundamine: suutlikkus mõista humanismi, demokraatia ja jätkusuutliku arengu põhiväärtusi ning juhinduda nendest oma tegutsemises, samuti lugupidav suhtumine erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse, oskus seista vastu kesksete normide rikkumisele;
- enesemääratluspädevuse kujundamine: on oluline, et õpilane suudaks mõista ja hinnata iseennast, hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi, lahendada inimsuhetes tekkivaid probleeme, kujundada rahvuslikku, kultuurilist ja riiklikku enesemääratlust;
- õpipädevuse kujundamine: õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandasid õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist;
- suhtluspädevuse kujundamine: see tähendab suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt erinevates suhtlusolukordades väljendada;
- ettevõtlikkuspädevuse kujundamine: õpiti nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seati eesmärke, genereeriti ideid ja õpiti neid teostama; õpiti initsiatiivikust ja vastutust, tegema koostööd eesmärkide teostamiseks; õpiti tegevust lõpule viima, muutustele paindlikult reageerima, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpiti valima sobivaid ja loovaid meetodeid, et teostada ideid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ning ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

Projektide rahastaja prioriteediks on olnud kaasa aidata integratsioonile ehk lõimumisprotsessile Eesti ühiskonnas. Leiame, et oleme selle eesmärgi saavutamiseks andnud oma panuse ning aidanud kaasa:
- et Eestis elavatel teiste rahvaste esindajatel ja eestlastel oleks siin koos hea elada, töötada, õppida, kultuuri edendada, olla ühiskonna osa, selle täisväärtuslik liige;
- Eestis elavad õpilased, sealhulgas kolmandate riikide kodanikud on tundma õppinud meie maad, meie kultuuri;
- eri rahvusest inimeste omavahelise dialoogi suurenemisele ja vähendanud negatiivseid hoiakuid ja eelarvamusi üksteise suhtes;
- et Eestis üldkeskhariduse omandanud noor on tolerantne kultuurierinevuste suhtes;
- kolmandate riikide (KRK) ja määramata kodakondsusega isikute integreerimisele Eesti ühiskonda.

Projektitöös osalenud õpilastel on olnud võimalus arendada infotehnoloogiaalaseid oskusi praktilise tegevuse kaudu:
- ajaveeb;
- interaktiivne küsitlus;
- ppt-ettekannete koostamine ja ettekandmine;
- animafilmide valmistamine;
- arvutijoonistuste tegemine;
- mõistekaartide koostamine;
- ajalehe koostamine;
- ajatelje koostamine.

Integratsiooniprojektide läbiviimisel on olnud vajalik kaasata ajaloo, ühiskonnaõpetuse, emakeele, arvutiõpetuse ja draamaõppe (valikaine) õpetajaid ning teha tihedat koostööd partnerkooli õpetajatega.

Kasutatud allikad:

https://www.riigiteataja.ee/ert/get-attachment.jsp?id=13275403, 24.10.2010
http://www.meis.ee
http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/integratsioon_eesti_uhiskonnas111.pdf, 30.10.2010
http://www.valitsus.ee/failid/L_imumiskava_2008_2013_muudetud

Suunatud uurimusliku õppe avaldumine algklasside õpilastel

Silja Kaur, Pärnu Lasteaed „Mai" vanemõpetaja

Haridusuuendus on eesti hariduspoliitikas olnud aktuaalne teema juba pikka aega. Muutused, mis tänapäeva ühiskonnas aset leiavad, näitavad selgelt, et vanale haridusparadigmale baseeruv haridus ei vasta enam kaasaaegsetele nõuetele (Tenno 2008).
Tänapäeva lapsed peavad oskama hästi probleeme lahendada, olema loovad, otsustus- ja analüüsivõimelised. Hästi peab olema arenenud kriitiline mõtlemine ja seoste loomise oskus. Traditsiooniline haridusmudel arendab lastes faktiteadmiste olulisust. Kuhu jääb oskus olemasolevaid fakte igapäevaelus kasutada? (Leppik 2008).
Tänapäeval on probleemiks, et kohustus täita mahukat õppekava takistab õpetajaid andmast lastele küllaldaselt aega leida oma probleemidele ja ülesannetele ise lahendusi. Mida rohkem tähtsustavad õpetajad juhendamisele kuluvat aega, tõstes esile oskusi ja ülesandeid, seda rohkem tekib järeleandlikke lapsi. Nende ainsaks ülesandeks on ülesannete ja faktide meeldejätmine õpetajapoolse kontrollimiseni. Mida rohkem sunnitakse lapsi üksnes meelde jätma, seda rohkem on tulevikus tüdinenud ja motivatsioonipuuduses lapsi (Zmuda 2008).
Lapsed vajavad teadmisi, kuid veel enam vajavad nad oskust, kuidas neid omandada. Lasteaiaõpetajad seisavad keerulise valiku ees, milliseid meetodeid ja võtteid oma igapäevases töös kasutada. Lastel peab tekkima võime näha ja kuulda, teada ja aru saada, mis on kuuldu ja nähtu taga. Uut lähenemisviisi peab rakendama juba alushariduses.
Pärnu Lasteaed Mai on üks neist, kes juba seitsmendat aastat kasutab õppetegevuste läbiviimisel suunatud uurimusliku õppe metoodikat. Seoses sellega tekkis huvi välja selgitada, kuidas läheb koolis neil lastel, kes on lasteaias läbinud nimetatud programmi.
Uurimistöö eesmärgiks oli võrrelda lasteaia- ja kooliõpetajate arvamusi, kas ja kuidas mõjutab lapsi suunatud uurimuslik õpe.
Uurimuse raames viidi läbi intervjuu algklassiõpetajatega, et teada saada, kui oluliseks peavad õpetajad laste aktiviseerimist ning kuidas on mõjutanud lasteaias läbitud suunatud uurimuslik õpe lapsi. Kas lapsed on õpetajate arvates loovamad, otsustus- ja analüüsivõimelisemad, kas nad oskavad paremini probleeme lahendada ja seoseid luua?
Uurimustöö valimi moodustasid 18 lasteaia- ja algklasside õpetajat. Neist üheksa õpetajat on ühest lasteaiast ning üheksa õpetajat kolmest erinevast koolist.
Õpetajad said intervjuu jaoks valitud järgmisel põhimõttel: lasteaiaõpetajad, kes on ise kasutanud võrdlemise ja mõõtmise õpetamisel suunatud uurimuslikku õppe metoodikat. Kuna lasteaed Mai kasutab järjepidevalt suunatud uurimusliku õppe süstematiseeritud metoodikat, siis moodustasid lasteaiaõpetajate valimi peamiselt ühe lasteaia töötajad.
Algklassiõpetajate valikul osutus määravaks asjaolu, et klassis käiks suunatud uurimuslikku õpet kasutanud lapsed. Sel põhjusel moodustasid kooliõpetajate valimi kaks linnakooli ja üks maakonna kool.

Laste aktiviseerimine. Läbi aktiivse õpetamise õpivad lapsed mõtlema, omandavad oskuse paremini probleeme lahendada ja järeldusi teha. Laste aktiivne tegutsemine aitab säilitada uudishimu maailma ja iseenda vastu (Fisher 2004).

Algklasside õpetajate arvates on aktiviseerimine kõigepealt lapse huvi äratamine tunni alguses. Aktiviseerimiseks peeti rollimängude, grupi- ja paaristööde, ajurünnakute, õppekäikude, loodusvaatluste, eksperimenteerimiste ja uurimushuvi kasutamist. Oluliseks peeti seda, et laps ise teeb, ise küsib, tahab edasi teha. Vajalikuks peeti oskust abistada teisi. Õpetajad olid ühel meelel, et lapsel peab koolis eelkõige tore olema. Nii lasteaia- kui ka kooliõpetajad olid ühisel seisukohal, et kõige olulisem on hoida üleval laste huvi. Eelkõige tuleb neile pakkuda erinevaid võimalusi teadmiste omandamiseks.
Algklassiõpetajate arvates mõjub lastele alati mingi uus lähenemine teemale, samuti ka võistluslik moment. Suurt rõhku pööratakse sellele, et pikalt ühe asjaga ei tegeletaks. Püütakse oma tegevusi vahetada, et lastel huvitav oleks, kasutatakse ka mängulisi võtteid seal, kus on neid võimalik mänguliseks teha, esimeses klassis kohe kindlasti, järgmistes klassides juba vähem.

Suunatu uurimuslikku õppe omandanud laste tulemused koolis
Kõik kooliõpetajad olid uurimuslikku õpet kasutanud lasteaia lastega väga rahul. Lastel oli teiste oma klassi õpilastega võrreldes väga hea ettevalmistus kooliks, tugevamad matemaatikas ja käelises tegevuses, hea pealehakkamine, iseseisvus ja aktiivsus, hea lugemisoskus, välja kujunenud tööharjumused ja vilumused, iseseisva töö oskus, kõigest huvitatud ja kaasahaaratud, teadmishimulised, omandatud sotsiaalsed oskused, oskus meeles pidada olulist, hea kohanemine kollektiiviga, omandatud õppimise oskused.
Kõik eelnimetatud oskused on väga olulised iseseisva mõtlemise kujunemisele, mis soodustab paremat toimetulekut edaspidises elus. Nii lasteaia- kui kooliõpetajad on ühel meelel, et uurimuslikku õpet kasutanud lapsed on kõigis eelnevalt välja toodud oskustes teistest enda klassi lastest tublimad.

Oskus kasutada ülesannete lahendamisel loovat mõtlemist
Suurem osa algklassiõpetajatest seostas loovust eelkõige kunstitegevustega. Vähem pöörati tähelepanu lapse loovale mõtlemisele. Õpetajad põhjendasid seda aja puudusega. Suur koormus ja kiirus programmi läbimisel ei jätvat aega lastega individuaalselt tegelemiseks.
Loovus võimaldab leida olukorrast omapäraseid, kasulikke ja rahuldust pakkuvaid lahendusi probleemidele. Loovad lapsed ei karda katsetada uusi võimalusi vaid mõtlevad ja tegutsevad aktiivselt käsitledes uusi ideid. Erinevate pedagoogiliste võtete kasutamine õppetöös mõjutab suurel määral loovuse arengut (Heinla 2002; Kolk 2005; Maker jt. 2008; Osho 2008).

Laste jutustamisoskus, analüüsivõime, seoste loomine ja koostöö kaaslastega
Kooliõpetajate hinnangul olid uurimuslikku õpet läbinud lastel teiste õpilastega võrreldes paremad oskused jutustamisel, analüüsimisel, järelduste tegemisel ja grupitöös. Õpetajad olid väga rahul sellega, et lapsed oskavad jutustada pikki ja loogilisi lugusid. Samas leiavad nad, et neil ei jätku tiheda programmi tõttu endil aega jutustamiseoskust edasi arendada.
Analüüsimisoskus eeldab kõigepealt asjadest aru saamist. Teksti, räägitu või uuritu mõistmine on suunatud uurimuslikku õpet kasutanud lastel väga hea. Lapsed kasutavad loogilisi ja arukaid ütlemisi, oskavad välja tuua oma arvamust.
Grupitööd peeti üheks raskemaks aktiviseerimise võtteks, sest klassis on lapsi palju. Üheksast õpetajast vaid kolm kasutasid gruppides töötamist pidevalt, teised õpetajad leidsid, et esimeses klassis on lapsed liiga väikesed ja grupitöö tekitab probleeme, sest kõik tahavad olla

liidrid. Samas leiti, et lapsed, kes on grupitööd lasteaiast alates juba kasutanud, tegutsevad aktiivselt ja arvestavad teistega. Suunatud uurimusliku õpet läbinud lastel on teistega võrreldes väga hästi omandatud oskus koos eesmärki saavutada.
Uurimistöö jaoks palus käesoleva töö autor õpetajatelt hinnangut, võrreldes teiste õpilastega, Pärnu Lasteaed Mai 40 lapse kohta. Kõik 40 õpilast olid läbinud lasteaias suunatud uurimusliku õppe metoodika alusel „Võrdlemise ja mõõtmise" programmi, kus pöörati väga suurt tähelepanu jutustamise-, analüüsimise-, seoste loomise ja grupitöö oskustele.
Jutustamisoskus hinnati väga heaks 35 lapsel, viiel heaks. Headeks olid tulemused hinnatud peamiselt selle tõttu, et kolm last olid väga tagasihoidlikud, üks laps pärit venekeelsest perest ja üks lihtsalt selline laps, kes teistest veidi nõrgem.
Analüüsimisoskus hinnati väga heaks 32 lapsel, hea hinnangu said seitse last. Nende hulgas oli üks vene perekonnast pärit laps, viis last õpetajate hinnangul liiga tagasihoidlikud, kes hea meelega sõna ei võta ja üks poiss selline, kes võiks olla oma taseme poolest tubli viieline kui ainult püüaks. Ühe lapse tulemuse hindas õpetaja rahuldavaks, kuna samuti oli tegemist keeleprobleemiga.
Seoste loomise oskus oli väga hea 32 lapsel, seitse said hea hinnangu, üks rahuldava. Seitsmest lapsest viis on jällegi liiga tagasihoidlikud, üks laps sellepärast, et ei ole eriti püüdlik ja üks laps keeleprobleemi tõttu. Rahuldav hinnang anti vene keelsest kodust pärit lapsele. Õpetaja oli veendunud, et kui see laps käiks vene koolis, oleksid tema tulemused väga hea hinnangu väärilised, sest võrreldes teiste lastega samast klassist on ta väga tubli ainult nõrgem ülejäänud Mai lasteaia lastest.
Grupitöö oskused olid väga head 32 lapsel, kuue lapse hinnanguks oli hea ja kaks last said rahuldava tulemuse. Heaks hinnati laste tulemused iseloomuomaduste tõttu. Kõik nad tahtsid olla ise grupi liidrid ja jääda oma arvamuse juurde. Kaks poissi said hindeks rahuldava, kuna ei suuda leppida teiste grupis olevate laste arvamusega ja on rohkem sellised omaette tegutsejad.
Järelikult võib öelda, et nii jutustamises, analüüsimises, seoste loomises ja grupitöö oskustes olid väga head tulemused 25 lapsel 40st. Selle põhjal saab väita, et kui 62,5% lastest on kõigis eelnimetatud oskustes hinnatud väga hea tulemuse väärilised ja ülejäänud on saanud valdavalt hea hinnangu, siis on suunatud uurimuslik õpe mõjutanud lapsi positiivses suunas.
Kokkuvõtteks saab öelda, et õpetajad olid laste jutustamise-, analüüsimise-, seoste loomise ja grupitöö oskustega väga rahul. Tulemused osutusid paremaks kui eelnevatel aastatel kooli tulnud lastel.
Õpetajad olid üksmeelselt nõus ka sellega, et suunatud uurimusliku õpet kasutanud lapsed on heade sotsiaalsete oskustega, arenenud iseseisva mõtlemisega, oskusega luua seoseid, teha neist järeldusi tuues välja oluline, oskusega oma tegevusi analüüsida, hea pealehakkamisega, iseseisvuse ja aktiivsusega, suurenenud huviga teadmiste vastu, välja kujunenud tööharjumuste ja vilumustega, iseseisva töö oskusega, grupitöödes hea konsensuse leidmisega, hea kohanemisega kollektiivis, hea lugemisoskuse, loetust arusaamise ja jutustamisoskusega, paremate matemaatiliste teadmistega (mõõtmisoskuste ja -vahendite kasutamine, võrdlemine, kõrvutamine, ennustamine, loovuse kasutamisega käelises tegevuses.
Tänapäeval tuleb õppida enesele mitte kohustusest kellegi vastu. Õppimine toimub kogu elu ja see on kestev järjepidev protsess. Et ei kaoks huvi ja motivatsioon tuleb protsess teha lapse jaoks võimalikult huvitavaks. Lapsel peab olema õigus otsustada, mida, kus, kuidas ja kui kiiresti ta õpib. Selleks tuleb laps eelkõige õppima õpetada.
Täiskasvanute ülesandeks on luua eeldused kogemustest õppimiseks ja iseseisva mõtlemise arenguks. Õppimist suunavateks teguriteks eelkoolieas on laste endi aktiivsus, tegusus, elamuslikkus ja mäng. Tähtis osa teadmiste ja kogemuste omandamisest leiab aset igapäevastes olukordades. Lapsed õpivad kõige paremini, kui nad pakuvad idee ja

kavandavad tegevuse ise, määravad ära, kuidas töötada ja kogevad, et tegemist on nende omaalgatusega. Kasutades lasteaedades suunatud uurimuslikus õppe metoodikat saavad lapsed olla aktiivsed tegutsejad, kes avastavad, uurivad ja katsetavad, õpivad probleemidele lahendusi otsima ning saadud tulemuste põhjal järeldusi tegema
Seoses heade uurimistulemustega jätkame lasteaias uurimusliku õppe rakendamist. Kasutusel on juba aastaid teema „Avasta mõõdud" 6-7 aastastele, üleeelmisel õppeaastal lisandus teema „Avasta meeled" 5-6 aastastele lastele ja sellel õppeaastal „Avasta ilm" koolieelikutele.
Suunatud uurimusliku õppe metoodikat kasutades on õpetajal võimalik sisustada laste päevad huvitavalt, teaduslikult, katsetades, uurides, vaadeldes, analüüsides, kuid samas mänguliselt, lastele jõukohaselt ja kõiki valdkondi kaasahaaravalt. Lapsed saavad õppetsükli jooksul omandada sellised oskused nagu analüüsimine ja arutlemine, seoste loomine, kaaslaste kuulamine, otsuste tegemine, katsetamine, uurimine, silmaringi laiendamine ja meeskonnatöö.

Suunatud uurimuslikus õppes on laps aktiivne tegutseja, kes avastab, uurib ja katsetab, õpib probleemidele lahendusi otsima ning saadud tulemuste põhjal järeldusi tegema. Seoste loomise oskus on uue ja edasiviiva üheks kindlamaks mooduseks. Kui tahame näha oma lapsi tegusate ja õnnelikena, ei saa leppida igava õpetusega (Tenno 2007).

Allikad:

Donovan, M. S, Bransford, J. D., Pellegrino, J. W (2000). How People Learn. National Academy press, Washington D.C.
Fisher, R. (2004). Õpetame lapsi õppima. AS Atlex.
Heinla, E. (2002). Lapse loova mõtlemise seosed sotsiaalsete ja käitumisteguritega. TPÜ.
Kolk, L. (2005). Loovus – ettevõtte arengu võti. Äripäeva Kirjastus
Leppik, P (2008). Kõige tähtsam on lapse arendamine. Tartu: Projekt „Pollen"
Maker, C. J.; Jo, S.; Muammar, O. M..(2008). Development of creativity: The influence of varying levels of implementation of the DISCOVER curriculum model, a non-traditional pedagogical approach. Learning & Individual Differences, Sep2008, Vol. 18 Issue 4, p 402–417, 16p.
Osho (2008). Loovus: sisemiste jõudude vallapäästmine. Kirjastus Pegasus.
Zmuda, A. (2008). Springing into Active Learning. Educational Leadership, Nov2008, Vol. 66 Issue 3, p 38–42.
Tenno, T. (2007). Elukestva hariduse alus- kas didaktiline või heuristiline õpe. Tartu Ülikool http://www.haridusfoorum.ee/uploads/2007/tennoHaridusfoorum2007.pps.
Tenno, T (s.a.) Kõiki lapsi arendav kool. [2008, oktoober 25]. www.hillside.ee/opetaja/ettekanded/Toomas_Tenno.ppt

I-inimene ja e-Eesti

Ants Sild, IKT kutsekomisjoni liige

Ühises võimuliidus ilmselt jätkavaid Reformierakonda ja IRLi ühendab lisaks muule ka sarnane nägemus e-Eesti tulevikust. Mõlema valimisprogrammid sisaldavad lubadusi arendada Eesti infoühiskonda ja IKT (info- ja kommunikatsioonitehnoloogia) õpet. Järgmine samm valimislubaduse elluviimiseks on nende fikseerimine koalitsioonileppes.

Hoolimata meie e-riigi enesemütoloogiast on Eestis tööturul IKT-spetsialiste suhtarvult ligi poolteist korda vähem kui Euroopa Liidus keskmiselt (Eestis neli, ELis keskmiselt 5,77 protsenti). Võrreldes juhtivate infoühiskonna riikidega (Soome 9,3 protsenti, Rootsi 8,36 protsenti) on meie mahajäämus aga enam kui kahekordne. Kokku vajatakse Eestis hinnanguliselt 7000 – 16 000 IKT lisatöötajat. Sümboolne märk lõhest meie IT-ootuste ja tegelikkuse vahel oli ka valimisveebi enam kui tunniajaline hangumine valimisõhtul. Meie teostusvõimekus nii täitjate kui tellijate poolel ei vasta tänapäeva nõuetele.
Niisiis me vajame kiiresti suurt hulka hea IT-haridusega töötajaid. Minimaalselt peaks senistele igal aastal tööturule täiendavalt lisanduma paar tuhat väljaõpetatud spetsialisti. Kas see eesmärk võiks olla reaalne?
Põhimõtteliselt vajame IKT-spetsialiste kolmel tasandil. Suurimaks rühmaks on kvaliteetse kutsehariduse tehnikud ja spetsialistid. Teiseks on kutsekõrghariduse ehk inseneri ettevalmistusega tegijad. Kolmandaks on teadusmagistri- ja doktoriõppe lõpetajad, kellest kujunevad arendusinsenerid, teadlased ja õppejõud. IT Akadeemia algatus keskendub eeskätt kolmandale tasemele, püramiidi tipule, ja püstitab ülesande jõuda 2020. aastaks täiendava 1200 IT-eriala ülikooli lõpetajani. Ülikoolide järelkasv ja tippfirmade tootearendus baseerub just nende rahvusvahelisel konkurentsivõimel. Tuhatkonna täiendava tipu ettevalmistus on väga tähtis, aga lahendab siiski vaid väikese osa ülesandest. Tippspetsialistid on ühiskonnale piisav väärtus ennekõike siis, kui nad loovad töökohti ka madalamatele spetsialistitasemetele. Kutsekõrgharidus, mis peab andma teadmised ja oskused tööks keerukamates ametites (mida IT-valdkonnas järjest lisandub), on meie haridusmaastiku üks segasemaid alasid.

Bakalaureuse- ja magistriõpe seab peaeesmärgiks teadusmagistri kutse omandamise. Kuid see pole paraku vastavuses ühiskonna ja tööjõuturu vajadustega. Keerukatesse ametitesse asub bakalaureuse omanikke ja magistreid, kelle ettevalmistus praktiliseks tööks on minimaalne. Maastikku püüab korrastada suhteliselt väikesearvuline rakenduskõrgharidus. Tegelikult on aga vaja ka bakalaureuse- ja magistriõppe täiendamist kutsealaste kompetentside omandamisega. Kutseharidusse oleme saanud viimastel aastatel Euroopa Liidu tõukefondidest väga märkimisväärseid summasid -– üle 500 miljoni krooni aastas. Kutsehariduskeskuste IT-taristu võtab suu lahti ka tippfirmade töötajatel. Aga kutseharidusest tulevate töötajate tase on ebaühtlane ja keskmiselt ikkagi liiga madal.

Kõrvale ei saa jätta keskharidust. Väga hea idee on tehnoloogiagümnaasiumide võrgustiku loomine üle Eesti. Jutt pole üksnes teoreetilisest reaalkallakust, vaid ka konkreetsete esmaste ametioskuste õpetamisest. Näiteks mille läbimise järel on reaalne sooritada esmane tarkvaraarendaja või IT-süsteemide tehniku kutseeksam. Möödapääsmatu samm meie lõpetajate kvaliteedi tõstmiseks on asuda seda mõõtma. Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit on alustanud IKT kutsestandardite ja -eksamite süsteemi täiendamist. Üheks peamiseks eesmärgiks on kooli lõpetamisel rahvusvaheliselt võrreldavate kutseeksamite korraldamine.

Riiklik koolitustellimus ja kooli rahastamine tuleb panna sõltuma lõpetajate kvaliteedist ehk kutseeksamite sooritamise reaalsetest tulemustest, mitte niivõrd õppekavadesse kirja pandud lubadustest ja lootustest. Ettevõtjate aktiivne panus on selles töös asendamatu. Kahjuks ei ole ettevõtjate võimekus haridusse panustada praegu piisav. Kuid see paraneb.
Lisaks kutsenõuete formuleerimisele peavad ettevõtjad võtma kandva rolli ka õppepraktika vallas. Vaja on praktikatöid eluliste ülesannete lahendamiseks innovaatilistel tehnoloogiatel. Näiteks

ülesannete loomine algklasside jaoks iPadile või lihtsad mängud ja lahendused allalaadimiseks nutitelefonidele jne. Tervitatav on IT Kolledžis märtsi lõpus toimuv intensiivõppenädal – kiirpraktika, kus tudengite, õppejõudude ja ettevõtte ühistöös otsitakse lahendusi konkreetsetele elulistele ülesannetele. Praktika kui tähtsaim koolide ja ettevõtete koostöövorm vajab ümberkorraldust. See peaks muutuma rahvusvahelisemaks. Kahjuks pole IT-valdkond välispraktika korraldamisel aktiivne olnud. On vaja kaasata Eesti firmasid, kes pakuksid praktikakohti vahetusena välisüliõpilastele.

IT ja kogu infoühiskonna temaatika (nagu paljud teisedki valdkonnad Eestis) on killustatud. Vajame ühtset riiklikku poliitikat ja koordinatsiooni – riigi poolt ühtset partnerit ettevõtetele, kellega rääkida nii haridusest, ekspordist kui innovatsioonist. Liia Hänni toonitab oma analüüsis infoühiskonna arengukavade kohta, et ilma ühtseid prioriteete kokku leppimata ja koostöömehhanisme omamata pole ka parimatest arengukavadest abi. Riigi tipptasemele viimine IT-vallas on nagu kümnevõistlus. Meil võivad olla head plaanid igal alal tulemuse parandamiseks. Aga kõiki alasid ei saa arendada samal ajal. Jõutreening parandab heitealasid, kuid vähendab kiirust. Ainult tasakaal ja süsteemsus tagavad edu, võib kinnitada Erki Nool.
E-Eesti arengu tagab üksmeel mitte sõnades, vaid tegudes. Üksikute «võlumeetmete» (nagu IT Akadeemia või peaministri juures asuv IT koordinatsiooniorgan) kirjutamisest koalitsioonileppesse ei piisa. Hädavajalik on kõiki valdkondi – haridust, avalikku haldust ja majandust – hõlmav koordinatsioon ministrite tasemel. Ja selle koordinatsiooni heaks tuleb tööle rakendada sellised koostöömehhanismid nagu plaanitav Eesti IT Agentuur, Informaatikanõukogu ja Eesti Infotehnoloogia Sihtasutus. Selgete sihtide ning sisemise koostöö kaudu saavad uue koalitsiooni poliitikud teha e-Eesti tõepoolest suureks nüüdisaegses i-maailmas.

Allikas: Postimees, 22.03.2011, www.e24.ee/?id=406529

KEELEKAITSE KOOSTÖÖNA

Madis Linnamägi, B. G. Forseliuse Selts

Vanas Euroopas on kodanikuühendused kaasatud riigi asjade korraldamisse, toimib enam kui sajandivanune osalusdemokraatia. Euroopa Liidu direktiive järgides koostas ka Vabariigi Valitsus dokumendi „Kaasamise hea tava", http://www.valitsus.ee/?id=4997. Meie civitas on veel taastumisjärgus, kodanikuühenduste arv on muljetavaldav aga liikmete aktiivsus võiks palju suurem olla.

On meeldiv tõdeda, Eesti Keele Kaitse Ühingu liikmed tegutsevad eesti keele ja järelikult ka meie identiteedi nimel. Kuid mõne aastakümne pärast võib eesti keel nagu teised väikeste rahvaste keeled ohtu sattuda. Ametliku keele staatus Euroopa Liidus on ju puhtformaalne nähtus, sest Euroopa Komisjonis kasutatakse peamiselt inglise keelt. Eesti Interlingvistika Selts korraldas 25.–26.09.09 rahvusvahelise konverentsi, mille ettekanded ilmusid Tartu Ülikooli sarjas "Interlinguistica Tartuensis" IX. Dr Detlev Blanke uurimusest selgub, et Euroopa Komisjonis kasutatakse inglise keelt kõnes 47,1%, kirjas 49,1% ja väljapoole suunatud kirjalikes tekstides 54,6% ulatuses. Prantsuse keele kasutamine on vastavalt 38,3%, 45,4% ja 35,4%; saksa keele kasutamine 5,0%, 2,1% ja 4,8%.

Bologna deklaratsiooni (1999) järgides ühtlustatakse ülikoolide õppekavu, areneb koostöö, üliõpilased võivad teistes maades haridusteed käia. Loomulikult valitakse õppekeeleks üha enam ja enam inglise keel. Ohutunne sunnib paljude maade keeleinimesi alternatiivi otsima. Neutraalseks lingua franca'ks oli keskaja lõpuni ladina keel. Juba 2000 aastat on õiglaseks lahenduseks peetud plaankeelt (Aleksandr Dulitšenko. Meždunarodnye vspomogatel'nye jazyki, 1990. Tallinn). Selles entsüklopeedilises teoses on andmeid enam kui 900 plaankeele või keeleprojekti kohta. Kõige levinum on 1887. a etnokeelte baasil loodud esperanto, millel on ülemaailmne kasutajaskond. Olen kasutanud esperantot hobi-, uurimis- ja töövahendina 1957. aastast. Akadeemik Paul Ariste juures sain individuaalprogrammi alusel interlingvisti kvalifikatsiooni. Akadeemik ise kirjutas noorpõlves oma esimese teadustöö esperanto keeles.

Interlingvistide kõrval on ka poliitikud õiglase keelepoliitika otsinguile asunud: Itaalia radikaalide partei saadikute algatusel asutati Europarlamendis Brüsselis 08.12.2003 Euroopa Liidus

Rahvusvahelise Keele Eksperimenteerimise Komitee (KEILEU). Esindasin Eestit interlingvistina, olin sel ajal Prantsusmaal loengureisil "Eesti teel Nõukogude Liidust Euroopa Liitu. Neutraalne kaalutletult loodud plaankeel oleks eksistentsigarantii kõigile (väikestele) keeltele. Kui Hiina ja India majandus kasvab, siis kasvab ka nende kultuuriline-keeleline isu. Siis on juba raskem keelelist õiglust maksma panna. Praegu aga saab Suurbritannia meilt igal aastal kingituseks 17 miljardit eurot inglise keele eest – see on suurem kasum kui selle riigi Põhjamere regioonist pumbatud naftatulu. Soovitan EKKÜ-l mitmeplaanilist tegevust edendada, sh teha koostööd teiste rahvaste sõsarseltside ja lähivaldkondade mõttekaaslastega – nende tegevus ja tulevikuvaated on huvitavad ja meile kasulikud kultuurilis-keelelise identiteedi säilitamisel ja süvendamisel.

Artikkel ilmus ka ajakirjas „Keelekaitsja"

RAAMAT RAHVALUULEST AJALOOLASTELE JA KA KOOLIDELE

Ingrid Rüütel. Muutudes endaks jäädes. Valik meenutusi, artikleid, uurimusi. Tallinn 1910

Raamatu autor on tuntud rahvaluuleteadlane, kes on silma paistnud sellega, et muusikaharidust saanuna käsitleb ta ka rahvalaulu ja -muusikat. Poliitilisest ja ühiskondlikust elust teame, et autor on juunikommunisti Neeme Ruusi tütar ning president Arnold Rüütli abikaasa. Nii mõnelgi raamatu lugejal võis enne lugemist kerkida seoses perekondliku päritoluga küsimus, kuivõrd on seal esitatu seotud Nõukogude okupatsiooniaja kultuurikontseptsioonidega.

Esimese suunava vastuse annab küsimus, millal raamat on kirjutatud. Raamatu alapealkirjast nähtub, et tegemist ei ole vahetult enne trükkiminekut kirja pandud käsikirjaga, vaid see on varem trükis ilmunud tööde kogumik, mis muidugi ei välista mõne töö pisemat redigeerimist. See asjaolu annaks lugejale teise murekartuse nõukoguliku ideoloogia võimalikest mõjudest.

Raamatu alguses on autori lühike autobiograafia, mis vastab paljusid lugejaid vaevavale küsimusele suhetest isaga ja sealt õhkuvast võimalikust ideoloogilisest mõjust. Mäletan, kuidas juba tema tudengipõlves oli laialt teada, et ta oli aktiivse juunikommunisti Neeme Ruusi tütar, kes elas küll tavalises ühiselamutoas koos teiste tütarlastega, kuid keda mõnevõrra isoleeris ta päritolu. Kuna raamatu autor on sündinud 1935. aastal, sai ta tegelikult oma isaga otseselt suhelda ainult noorukese lapsena. Ta ise meenutab, et käis nelja-aastasena isaga Pirital suusatamas ja oli ilmselt tavaliselt kõneldava taustal isalt küsinud, mis asjad need Venemaa ja Saksamaa on. Isa oli vastanud sõnadega, mis on tütrele eluks ajaks meelde jäänud: "Venemaa ja Saksamaa on kaks suurt vägevat lõukoera, mõlemad tahavad meid alla neelata", lisades: "Ühe alla peame me heitma" (lk 12). Sõnastusest selgub, et kõnelus pidi toimuma 1939. aastal, veel enne Nõukogude baasidelepingu pealesurumist Eesti Vabariigile.

Autor kirjutab, et isa ei olnud varem kommunist, vaid sotsiaaldemokraat ning et sotsiaaldemokraadina kuulus ta ka Eesti Vabariigi parlamenti. Ometi sai temast 1940. aasta juunis minister Vares-Barbaruse nukuvalitsuses. Mäletan tol ajal kuuldud paari salmi uuematest rahvalauludest, mis annavad üldhinnangu toimunule:

Stalin Kremlis keerab vuntsi,
käes tal jälle Eestimaa.
Õpetab meil' mustakunsti –
stahhaanovlikult nälgima.
Lendas Vares-Barbarus ...

Perekonnas valitsenud vaadete kohta on märkimisväärne autori isapoolse vanaema ehk isaema seisukoht pärast suurt sõda: "Kui Neeme veel elaks ja näeks, mis toimub, keeraks ta hauas teise külje." Autor meenutab ka oma järgnevat elusaatust, kui isa oli pannud oma pere rongile, et nad saaksid evakueeruda. Nii sõitis tütar koos emaga Siberisse, isa jäi Eestisse. Varsti olevat Venemaale sõitnud saanud teada, et isa on vangistatud ja vist hukatud. Tütre mälestustest selgub, et Venemaal ei elanud nad algul koos Eesti NSV valitsusliikmetega, vaid Siberis, esialgu lihtsa vene naise juures, hiljem leidsid nad elupaiga professor Kure eksabikaasa Aino Brandti juures, kes oli 1941. aastal vangistatud ja Siberisse saadetud. Autor kõneleb ka näljast, rasketest elutingimustest, metsistunud inimestest jms.

Seega on selge, et retsenseeritava raamatu sisu ega ideoloogilist suunitlust ei ole mõjutanud autori päritolu. Ta ise meenutab: "Et minust ei saa kunagi kommunisti, see sai mulle selgeks juba esimesel kursusel ülikoolis ..." (lk 67). Põhjenduseks toob ta, et Marxi-Engelsi "Kommunistliku partei manifestis" on lõppeesmärgiks seatud ühiskond, milles pole perekondi, rahvaid ega riike. Mäletan siiski, et pärast sõda Tartus elades ja ülikoolis õppides oli ta punaste võimumeeste seas heas kirjas ning abielu temaga aitas kaasa Arnold Rüütli karjäärile.

Oma eluloost jutustades rõhutab autor, et ta ei tundnud huvi poliitika vastu. Lausa üllatav tundub teade, et kui ta oli noor folklorist, kes töötas kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonnas, kutsuti teda parteisse, kuid ta keeldus sellest, sest juba oma isa tõttu ei tahtnud ta poliitikast midagi teada ning tal ei olnud ka usku, et sellest midagi välja tuleb (lk 23–25). Talle meeldis see, kui ta tulevane mees, kes õppis agronoomiat, oli öelnud, et ta ei hakka iialgi tegelema poliitikaga. Autor meenutab, et kui ta mees oma sõprade soovitusel Tallinna mineku kutse vastu võttis, oli ta kategooriliselt selle vastu. Põhjusena esitab ta kartuse, et mees on sama naiivne ja heausklik nagu oli ta isa (lk 64). Oma mehe hilisema tegevuse kohta ütleb autor, et ta pidi tegutsema ajal ja tingimustes, kus ei saanud iialgi öelda seda, mida mõtled. Sellele teele oli Arnold Rüütli kutsunud tuntud kompartei tegelane I. Käbin, tundes, et jalgealune hakkab kõikuma. Kui Arnold Rüütel läks Tallinnasse, jäi abikaasa lastega Tartusse, töötas folkloristi ja rahvamuusika uurijana oma töökollektiivis, kuid täitis ka esindusülesandeid oma abikaasa kõrval. Igatahes ei ole meil põhjust karta tema uurimistöös võltsinguid nõukoguliku ideoloogia vaimus.

Püüdes anda ülevaadet mahuka raamatu sisust, tuleb rõhutada, et tegemist on rahvaluulega, mille käsitlemise uuemaks suunitluseks on rõhk rahvalaulule. Teose algosas meenutab autor tööd rahvaluule kogumisel, fotoaparaati ja magnetofoni kasutades. Lisaks rahvaluule-ekspeditsioonidele Eestis, seejuures rõhutatult Kihnule ja Setumaale, on autor pööranud tõsist tähelepanu mitmetele teistele soome-ugri rahvastele, vaadeldes seoseid eesti rahvalaulu ja -muusikaga. Põhjalikuma käsitluse osaliseks on saanud lõuna-vepsa surnuitkuviisid, vadja pulmalaulud ja nende seosed eesti laulutraditsiooniga ning antud üldistav käsitlus vadja rahvalauludest ja -viisidest.

Omapära pakub käsitlus rahvamuusikast ja -viisidest, mida autor esitab ka noodikirjas. Ta toob esile eesti rahvamuusika etnoloogilise uurimisega seotud probleeme, käsitleb eesti vanemaid rahvaviise etniliste suhete kontekstis, setu rahvalaulude kihistusi ja etnokultuurilist tausta ning uudse momendina eesti regivärsside muusikalist tüpoloogiat. Tõstatades probleemi pärimusmuusikast tänapäeva Eestis, eristab autor selle eksisteerimist suulise pärimusena, kirjalike trükistena ja helisalvestistena – helipaadid ja -kassetid, videod, filmid –, ning taas käibele läinud sekundaartraditsioonina. Autor esitab ka mitmete teiste isikute ettepanekuid folkloori õpetamise ja propageerimise tõhustamiseks. Ettepanekute seas on arvamus, et kasvatamaks noorte huvi esivanemate vastu peaksime tooma pärimus- ja rahvuskultuuri (rahvalaulud, -mängud, -tantsud, rahvarõivaõpetus jms) riiklikesse õppekavadesse lasteaiast gümnaasiumini. Samuti soovitatakse korraldada rohkem folgiüritusi ja rahva vaimsust ärgitavaid esinemisi meelelahutuse laadis.

Jäädvustades rahvakombeid ja uskumusi on autor seadnud tulipunkti Kihnu pulmakombed, mis on autori sulest varem ilmunud raamatus "Rahvausund tänapäeval" (1995). Ka siin on see mitmepäevane põhijoontes siiani elanud rahvakultuuri tähtsündmus üksikasjalikult kirjas. Raamatu peatükk "Eesti uuemad rahvalaulud" annab ülevate uuema rahvalaulu kujunemisloost kaasajal. Autor esitab üldhuvitava ülevaate Ida-Saaremaa külalauludest ja

laulumeistritest, seejärel eraldi sügava temaatilise käsitlusena "1877–1878. a. Vene-Türgi sõda eesti laulutraditsioonis"

Võiksin isiklike, kuigi kaugele noorpõlve ulatuvate mälestustena esitada teema "Nõukogude okupatsioon Eestis 1940–1941" Mõned salmid sellest ajast esitasin juba käesoleva retsensiooni algul, kuid vältisin siis salmi, mida pidasin solvavaks autorile: "Oh Neeme Ruus, oh Neeme Ruus, sa ripud varsti võllapuus!" Kui olin pärast käesoleva raamatu läbilugemist seda veelkord lehitsema asunud, meenus mulle, et autor oli seda siiski möödaminnes maininud ja nii arvasin, et võin siiski tsiteerida uuemat rahvalaulu, mida olin noore maapoisina kaasa laulnud.

Raamatu lõpupoole on rida peatükke, milles käsitletakse folkloori mõningaid teoreetilisi ja üldistavaid aspekte, aga ka kultuuritraditsioone ja nendega seotud pobleeme tänapäeval. Autor rõhutab, et järjepidevus ja traditsioon on sild minevikust tulevikku, aga ka seda, et folkloorteoste algkuju on tavaliselt ühe inimese looming, mis muutub folklooriks alles siis, kui on kollektiivi poolt omaks võetud. Rõhutatakse, et folkloori üheks põhitunnuseks loetakse suulist teket ja levikut. Lisan omalt poolt, et olgu see julgustuseks ka kõikidele noortele, kellel on oma kaaslastele midagi pakkuda. Vaadeldava raamatu autor toob esile mõtte, et pärimuskultuuri tuleb lastele tutvustada juba varases eas – kodus, lasteaias, koolis (lk 535). On rõhutatud, et tuleb õpetada rahvalaule, -muusikat ja -tantse, aga ka rääkida kultuurist ning luua lastele kultuurne keskkond, viia lapsi kontsertidele ja muudele üritustele ning suunata harrastusringidesse.
Rahvakultuuri kohta on nende ridade autoril veel üks mälestus oma noorusajast (koolipoisi- ja üliõpilasaeg). See on asjaolu, et kui tähistati kellegi sünnipäeva või mõnda muud tähtpäeva, oli tavaline, et suur osa kokkutulekust veedeti ühislaulmisega. Sageli koostati selleks ka spetsiaalselt päevakohane laul ning oli juhtumeid, kui selle koostamine jäeti minu hooleks. Tavaliselt olid mitmete laulude jaoks oma eeslauljad. Nüüd on laulmine juba hulk aega tagasi ära jääma hakanud. Käime küll laulupidudel ja kontsertidel, kuid seltskondlik laulmine kipub kaduma. Selle tagasimineku peatamiseks tuleks tutvustada ka koolides senisest rohkem eesti folkloori, millel on oluline koht eesti rahva ajaloos. Siin väga kokkusurutult tutvustatud Ingrid Rüütli mahukas raamat võiks sellele kaasa aidata. Kooliõpetaja võib talle hinge minevad probleemid välja valida ja noortele esitada ning neid ka tunnivälistel üritustel kasutada.

Helmut Piirimäe

Teadlane: kümne aasta jooksul luuakse kunstlik inimaju

Järgmise kümne aasta jooksul luuakse detailne ja toimiv kunstlik inimaju, rääkis seda projekti juhtiv teadlane.Projekti Blue Brain juht Henry Markram on juba ehitanud roti aju elemente. Ta rääkis TED-konverentsil (TED on lühend sõnadest Technology, Entertainment, Design - tehnoloogia, meelelahutus, disain) Oxfordis, et sünteetilise inimaju üks kasutusala on vaimuhaiguste ravimise uute võimaluste uurimine, vahendas BBC.
Professor Markrami sõnul võib mingit liiki vaimsete häirete tõttu kannatada umbes kaks miljardit inimest. Blue Brain Project sai alguse 2005. aastal eesmärgiga konstrueerida laboratoorsete andmete põhjal imetaja aju.
Kunstniku aju loomisel kasutavad teadlased IBM-i superarvutit Blue Gene, mille 10 000-st protsessorist igaüks simuleerib ühe neuroni tööd.

Heikki Aasaru, 22.07.2009, http://uudised.err.ee/index.php?06171942

Inimaju evolutsioon jätkub

USA teadlasterühma uuring kinnitab, et inimaju on viimase ca 40 000 aasta jooksul evolutsioneerunud.
Chicago ülikooli teadlased avastasid 37 000 aasta vanuste inimsäilmete genotüüpi praegusaja inimestega võrreldes, et on toimunud kahe inimaju mahtu määrava geeni suur muutus. Üks muutustest ilmnes alles 5800 aastat tagasi ning on praeguseks vaid ca 30% inimestest. Evolutsioonitempode seisukohalt on muutuste ilmnemiseks tegu väga lühikese ajaga, mis kõneleb suurest valikusurvest, kirjutatakse teadusajakirjas Science avaldatud artiklis.
Mõlemad geenimuutused ilmusid seoses uute kultuuriilmingute esilekerkimisega. Väikeaju puudutav geeni Microcephalin muutus ilmus koos kunsti ja muusika, religiooni ja keerukate tööriistade ilmumisega, mis toimus umbes 50 000 aastat tagasi. Praegu elavatest inimestest on see uus geen ca 70%. Teine geen nn ASPM variant, mis kontrollib väikeaju arengu mõningaid aspekte, ilmus ajal, kui hakkas laiemalt levima põlluharimine, linnade rajamine ja esimesed katsed kirja kasutamiseks.
Üks teadlastest, Bruce Lahn teatas, et selgusetu on, kas geneetiline muutus on tingitud kultuurilisest evolutsioonist või on tegu juhusliku muutusega. Teadlased rõhutavad, et ehkki need geenid mõjutavad aju suurust, ei tähenda see tingimata intelligentsi suurenemist, kuna geenid on siiani evolutsioneerumise staadiumis. Samas on aga koos suurenemisega üha keerukamaks muutumas ka inimaju ehitus, lisas Lahn ning märkis et miljoni aasta pärast võib inimaju ehitus olla märkimisväärselt erinev praegusest. Aju muutused põhjustasid ilmselt ka eelise parema tajuvõime, isiksuse ja motoorika kõrgema arengu tõttu ning suurema vastupanuvõime tõttu närvi- ja vaimuhaiguste vastu.

09.09.2005 13:35 http://uudised.err.ee/index.php?0555409

B. G. FORSELIUSE SELTSIS

RIIGIVISIIT ROOTSI

Nende Majesteetide Rootsi kuninga Carl XVI Gustafi ja kuninganna Silvia kutsel toimus Vabariigi Presidendi Toomas Hendrik Ilvese ja proua Evelin Ilvese riigivisiit Rootsi Kuningriiki 18.–20.01.2011.

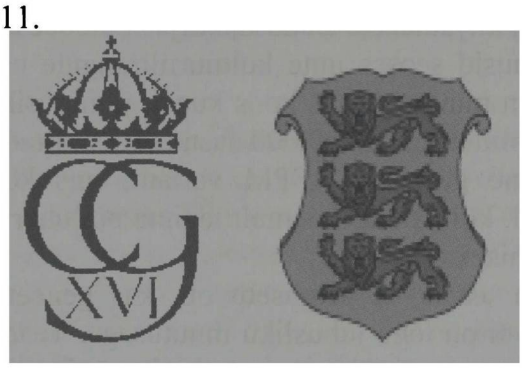

Diplomaatilise protokolli kohaselt on riigivisiit kahe riigi suhtlemise kõrgeim vorm, millel on palju protokollilisi komponente. Tänapäeval teevad riigijuhid keskmiselt 2–3 riigivisiiti aastas, ka vastu võetakse samapalju riigivisiite.

Eesti ja Läti alad olid 16.–18. sajandil Rootsi Kuningriigi koosseisus, see oli protestantliku ja humanitaarse mõtlemise võidukäigu aeg nii majandus-, haridus- kui ühiskondlikus elus. Uppsala Ülikool on Tartu Ülikooli (Academia Gustaviana, 1632) emaülikool, aga kogu rahva elus sai pöördeliseks eestikeelse koolivõrgu loomine 1686. aastast alates. Haritud rahvana lõime imperialiste Vabadussõjas võites oma riigi, hoidsime okupatsiooni ajal alles oma kultuuri ja taastasime veretult riikliku iseseisvuse – „haridus on varjatud varandus".

On kõnekas, et Tema Majesteet Rootsi kuningas Carl XVI Gustaf käis Balti riikides riigivisiitidel kohe nende taasiseseisvumise järel: Eestis 22.–24.04.1992 president Arnold Rüütli kutsel; Lätis 09.–11.09.1992 president Anatolijs Gorbunovsi kutsel ja Leedus 15.–16.10.1992 president Vytautas Landsbergise kutsel. See oli sajanditepikkuse ühises kultuuriruumis jagatud ja omandatud väärtuste ilmekas peegeldus.

Kahe riigi koostöö viimase kahekümne aasta jooksul leidis äsjase visiidi kõigil kohtumistel ja üritustel väga veenvat kinnitust. Ka Vabariigi President Toomas Hendrik Ilves väljendas seda akadeemilises loengus „The Baltic Littoral in the New Europe" Uppsala Ülikooli aulas, kuula http://media.medfarm.uu.se/flvplayer/balticlittoria.

Vabariigi Presidendi delegatsiooni koosseisus oli ametlik, saatev, pressi- ja äridelegatsioon. Kõigil meist – Vabariigi Presidendil, presidendiproual, ametliku ja äridelegatsiooni liikmetel ning ajakirjanikel – olid tihedad, väga erinevaid kohtumisi, loenguid ja üritusi täis päevad. Pildid: http://pilt.delfi.ee/galleries/. Madis Linnamägi oli B. G. Forseliuse Seltsi (ja Toompea Haridusseminari) esindajana ametliku delegatsiooni liige nii ajaloolist tagapõhja kui tulevikku arvestades, lähiaastatel toimuvad eestikeelse koolivõrgu 325. aastapäevale pühendatud ja tulevikku vaatavad üritused märksõnade „kool" ja „loovus" all.

Uppsala Ülikooli kõrval oli võimalik külastada ka Rootsi Rahvuslikku Kaitsekolledžit, Stockholmi Eesti Kooli, Põhjala Lahingugruppi, riikliku elektrivõrgu Svenska Kraftnät peakontorit, Stockholmi Eesti Maja ja palju teisi institutsioone. Oli meeldiv tõdeda, et Eesti suurim ekspordipartner on Rootsi, et toimib koostöö küberjulgeoleku alal,

areneb Baltimaade osalus Põhjala paljutahulises elektrivõrgus merekaablite kaudu üle Soome ja Leedu... Vaimustav oli kuulata Uppsala Ülikoolis loengut merelainete abil elektri tootmise perspektiividest, nemad jälle olid huvitatud Tartu tudengite uuringutest, peatselt ka kosmosesatelliidi abil, päikeselainete energia rakendamiseks jne.

Tuleb tõsiselt mõelda haridussüsteemi täiustamisele, et ei katkeks loovuse areng, mis algab juba inimese sünnist, aga saab tagasilööke põhikoolis. Sest õpetajate ettevalmistus, õppekeskkond ja õpikud vajavad pidevat kaasajastamist – ka PISA uuringute juht Andreas Schleicher viitab sellele, öeldes et "kogu maailmas üritatakse 21. sajandi õpilasi õpetada 20. sajandil koolitatud õpetajatega, kes töötavad koolisüsteemis, mis paljuski järgib 19. sajandi põhimõtteid"

Euroopa haridus- ja teadusjuhtide konverents oli 14. ja 15. jaanuaril 2011 Tartus, seadmaks sihte hariduse ja teaduse edendamisel, et haritus saaks meie kõigi olemuslikuks jooneks. Seepärast soovitab B. G. Forseliuse Selts laste loovust süstemaatiliselt edendava pilootinstitutsiooni COMENIUS-FORSELIUS loomist jätkata, eeskujuks Eestile ja Euroopale – Eesti on ju 2018. aastal Euroopa Liidu eesistujamaa.

Eesti ja Rootsi riiklikke teenetemärke annetati vähese avalikustamisega. Ka B. G. Forseliuse Seltsi esimees Madis Linnamägi on nüüd Esimese klassi Kuningliku Põhjatähe ordeni rüütel ehk kavaler (Riddare av Kungl. Nordstjärneorden, första klassen). B. G. Forseliuse Selts annetas Eesti Instituudi vahendusel samuti oma teenetemärke teenekatele rootsieestlastest kultuuri- ja haridustegelastele: Mai Raud-Pähn (B. G. Forseliuse pronksmedal), Jaan Seim (Suur Kuldtukat, 1. klass), Reet Estra, Anne-Mari Asker-Badersten, Luule Vaks Maandi, Marje Tui (Ignatsi Jaagu medal).

Ka „Vanemuise" majas tunnustati 21. jaanuaril uue tunnustussüsteemi „Eestimaa õpib ja tänab" viie valdkonna raames loovaid ja kodanikutunnetusega tegijaid, http://www.eestimaaopib.ee/?q=ueld-haridusasutuste-tunnustussuesteemi-eestimaa-opib-ja-taenab-2010a-auhinnad. Tunnustussüsteemi üleriigi-lises komisjonis oli ka B. G. Forseliuse Seltsi esindaja. Loovus olgu meie alaline prioriteet!

Lisainfo: www.president.ee, http://pilt.delfi.ee/galleries/;
www.royalcourt.se;

B. G. Forseliuse Selts

Retro: FORSELIUSE NOORTE XXI SUVEKOOL, 09.–11. august 2010
Kilingi-Nõmme Gümnaasium (Aarne Link, dir.) võõrustas Forseliuse noorte XXI suvekooli/kokkutulekut. Suvekooli juhataja oli õppejuht Mari Karon.
Suvekooli tegevused olid traditsioonilise korraldusega, kuid arvestasid 2010. aasta teemadega: bioloogilise mitmekesisuse aasta (www.cbd.int/2010, www.envir.ee/1111672), Eesti looduskaitse 100. aastapäev (www.envir.ee/1105426) ja Forseliuse aasta 2009–2010 (koolmeistrite seminar 325, B. G. Forselius 350; avasime Harju-Madisel 15.09.2009).

Tutvusime kohaliku elu ja loodusega, kohtume kohalike noortega, pidasime tulevikuplaane, sh XXII suvekooli korraldamist Rootsi Kuningriigis seoses eesti kooli 325. aastapäevaga, valisime uusi liikmeid noortejuhatusse jne.

Kuulasime ettekandeid külalistelt ja õpilastelt, juhendajad jagasid kogemusi. Koolil ei olnud otsest esinemiskohustust, vabalt valitud teema võis esitada koostaja või koolikaaslane. Eelkõige olid oodatud loodus- ja looduskaitseteemalised uurimused ja referaadid osalejate või sama kooli kaasõpilaste esituses. Õpilased said suvekooli, õpetajad täiendkoolituse tunnistuse.
Tellitud buss alustas Tartust, teatri "Vanemuine" alt ja võttis teel üle Mäo, Türi ja Viljandi osalejaid peale.

Esmaspäev, 09. august 2010

13.00 Saabumine, majutus
14.00 Lõuna Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi sööklas
15.00 Suvekooli avamine mälestuskivi „Saarde hariduselu 300" juures
Tervitused: Saarde valla volikogu esimees Erli Aasamets, Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi direktor Aarne Link
15.30 Tutvumine Kilingi-Nõmmega ja Saarde vallaga (jalgsimatk):
Vabadussõja ausammas, linnapark, kalmistu, Saarde kirik*
Bussiga Allikukivile, jätkub jalgsimatk: „Koopast mõisa" – Tiina Kuum
18.00 Bussiga Rahu järve äärde. Õhtusöök – ise tehtud, hästi tehtud
Saame tuttavaks! Vaba aeg: tünnisaun, parvega järvele
21.30 Bussiga Kilingi-Nõmmele
22.00 Euroopa kultuurikülade ajaloost – filmilõigud Kilingi-Nõmme Gümnaasiumist.
Etendus „Harala elulood"

Teisipäev, 10. august 2010

09.00 Hommikusöök
09.30 Bussiga AS-i Eesti Metsataim taimeaeda. – Tõnu Reim
10.30 Bussiga Raja tallu. – Andrus Teemant
13.00 Lõunasöök Lodja trahteris. Bussiga Kilingi-Nõmmele
14.30 Suvekooli ettekandekoosolek:
Euroopa Liidu noortevaldkonna koostööraamistik. – Kerttu Olõkainen, Eesti Euroopa Liikumine
Euroopa kultuuriküla Kilingi-Nõmme. – Piia Aasamets, Emilie Ruul
Pärandkultuur. – Vaike Pommer
Õpilaste uurimistööd looduse/looduskaitse ja vabateemadel
18.00 Õhtusöök Kilingi-Nõmmel
19.00 Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) matkaraja läbimine. – Merike Palginõmm, matkajuht keskkonnaametist
Lõke Riigimetsa Majandamise Keskuse bangalos. Vaba aeg

Kolmapäev, 11. august 2010

09.00 Hommikusöök
09.30 Nigula Riiklik Looduskaitseala (bussiga Nigulasse). – Kaja Kübar, teadur
14.00 Lõuna Kilingi-Nõmmel. Suvekooli lõpetamine

* Saarde kirikus on „talurahva kuninga" Karl XI monogrammitahvel. Tema audientsil käisid B. G. Forselius, Ignatsi Jaak ja Pakri Hansu Jüri 1686. a.
Selts pani eesti keele ja kultuuri edendajate tunnustamise medali „Wastne Testament 1686" uuele tunnistusele selle monogrammitahvli. Meil oli hea võimalus tänada medaliga EELK Saarde Katariina kiriku diakoni Arvet Ollino't ning kirikuloo uurijat ja jäädvustajat Enri Pahapill'i (Saarde kirikulugu. 2008).

MEENUTUSI FORSELIUSE SUVEKOOLIST 2010

Maris Toomel, Rakvere Gümnaasiumi õpilane

Seekordne suvekool oli pühendatud Eesti Looduskaitse 100. juubelile, mistõttu oli programmis mitmeid loodusega seotud tegevusi ja külastusi. Üritus toimus Kilingi-Nõmmel augustikuus, päev pärast Eestit tabanud suurt tormi. Seega tajusime looduse jõudu juba esimesel päeval, kui nägime tee ääres suuri murdunud puid ja peenemat oksapuru. Samal päeval tutvusime ka Kilingi-Nõmme kohalike vaatamisväärsustega, milleks olid mälestussammas I maailmasõjas ja Vabadussõjas hukkunud Saarde valla kangelastele, Saarde kirik ja Voltveti mõisa peahoone Tihemetsas. Õhtul, pärast kerget kehakinnitust, saime mõnuleda tünnisaunas, järvel parvetada ja ka supelda, sest ilmad olid tõeliselt soojad.

Järgmisel päeval alustasime taas ekskursioonidega. Esmalt külastasime lähedal asuvat puukooli. Meile tutvustati sealset tehnoloogiat ja selgitati, millised on ühe pisikese männi või kuuse, mis seal sirguvad, esimesed eluaastad. Järgmisena vaatasime üle Raja talu miniloomad, hobused, lehmad, sead, kitsed, lambad, lisaks erinevad kanad, faasanid ja muud sulelised. Pärast lõunapausi saime hetke hingetõmbeks, et siis esitleda oma kodu- ja loodusteemalisi uurimistöid – sellepärast me ju kokku tulimegi. Neid oli väga põnev jälgida, sest kõik olid teinud suurepärast tööd ja oma teemat huvitatult ning põhjalikult uurinud. Ettekandeid võis kuulda nii oma talu kujunemise teemadel, suguvõsa uurimisest, mesindusest kui ka vene ja eesti koolide võrdlusi. Lisaks tutvustati noorte võimalusi välismaal õppimiseks ja töötamiseks ja räägiti Eesti pärandkultuurist. Õhtul tegime veel väikese jalgsimatka Kilingi-Nõmme metsarajal, kus saime nautida tõelisi metsaande – mustikaid. Samas toimus ka Forseliuse Noorte juhatuse täiendamine uute liikmetega. Veel enne magamaminekut esitas Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi näitetrupp väga muljetavaldava luuleetenduse – mängiti Mats Traadi „Harala elulugusid"

Viimasel, kolmandal päeval sõitsime Nigula Looduskaitsealale, teel tutvusime kividega, mis väidetavalt on pärit väga kaugest minevikust. Nigulas seadsime väga toreda ja sõbraliku giidi Kaja Kübara juhatusel sammud sohu. Saime huvitavaid teadmisi sootaimedest, loomade tegevusest ja ka inimtegevusest põhjustatud kahjudest soos. Ja pärast seda rännakut oligi aeg juba kodu poole sõitma hakata. Suvekool täitis oma ülesande – paljud noored said veidi targemaks, lõid uusi tutvusi ning mõtlesid loodusega samas taktis.

Tartu segakoor „Chorus Forselianus" esines Krakovis

Jan Willemson, Madis Linnamägi

Krakovis toimus **2. koorilaulufestival „Cracovia Music Festival"**, 1.–3.10.2010. Osales üheksa koori üle Euroopa: Poolast, Eestist, Norrast (2), Küproselt, Itaaliast, Prantsusmaalt, Iirimaalt ja Valgevenest.

Poolat esindas väga kõrgetasemeline Johannes Paulus II nimelise Krakówi Teoloogia Akadeemia segakoor „Psalmodia", www.psalmodia.pl.

Eestit esindas festivalil B. G. Forseliuse Seltsi segakoor „Chorus Forselianus", dirigendiks suurte kogemustega pr Tiiu Millistfer, Tartu Forseliuse Gümnaasiumi direktriss. Koori kontsertmeister on pr Inna Samuilov. Ürituste raames laulis koor kahel kontserdil:

a) avapäeval Pauliinide mungakloostri kirikus „Na Skałce" (kloostrikompleksi kuulub Poola kirjanike ja kunstnike panteon) ja

b) festivali teisel päeval Krakovi muusikakoolis.

Festivali teise päeva kontserdi avas „Chorus Forselianus", kava koosnes 15-st eesti koorimuusika klassikasse kuuluvast palast, mis tutvustasid meie rikast kultuuripärandit ning leidsid festivalipubliku seas sooja vastuvõtu.

Meie segakoor "Chorus Forselianus" sai festivali korraldajalt MRF Music Festivals (Waldseestr. 2, D-76530 Baden-Baden, Saksamaa Liitvabariik, www.mrf-musicfestivals.com) **diplomi kategoorias „Choral Arts"**

Koori liikmed sõlmisid toredaid sõprussidemeid. Selts annetas kõigile kooridele ja festivali juhile mag. Peter Laskowskile eesti koorilaulu 200. aastapäeva medali ja diplomi (1994, graafik Tõnu Soo). Prantsusmaa Douai linna poola kaevurite meeskoor „Chorale des Mineurs Polonais" annetas meile neli CD-d: kolmel on oma koori laulude salvestused; üks CD kannab pealkirja „Do not be afraid!", mille laulude esitajateks on „peace makers" – juudi, kristlikud ja moslemi koorid.

Lauljad ja koori fännid tutvusid Krakovi ja tema ümbruskonna vaatamisväärsustega, käisid ekskursioonidel Krakovi unikaalses vanalinnas (kuulub UNESCO kultuuripärandi nimistusse), juudilinnaosas jm. Ühiselt külastati samuti UNESCO kultuuripärandi nimistus olevat 700-aastast Wieliczka soolakaevandust (turismiobjekt juba 1774. a-st! Kuni 135 m sügavusel maa all asuvate objektide seas on **Püha Kinga kabel** (101 m maapinnast), kontsertsaal, sanatoorium, kivisoolast skulptuurid igal pool, ...). Ungari kuningliku päritoluga **Kinga (Kunigunde, 1234–1292)** on Poola ja Leedu patroon, ta kuulutati õndsaks 1690. a ja paavst Johannes Paulus II kuulutas ta pühakuks 1999. a. „Chorus Forselianus" võttis ka Püha Kinga kabelis laulu üles – rahvas tänas aplausiga.

Eesti Kultuurkapital toetas festivalil osalemist (leping S07-10/0815L) – südamlik tänu! Alles aasta jagu tegutsenud koor omandas reisil palju väärtuslikke teadmisi ja kogemusi, käivad ettevalmistused uuteks kontsertideks ja reisideks – koorilaul ja laulupeod on ju meie rahvusliku identiteedi kandjaks, mida on tunnustanud ka UNESCO: Baltimaade laulu- ja tantsupeo traditsioon on UNESCO vaimse kultuuri nimekirjas (The Baltic Song and Dance Celebrations. Inscribed in 2008 on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity (originally proclaimed 07 11.2003).

B. G. FORSELIUSE SELTSI TEENETEMÄRKIDE JA TUNNUSTUSKIRJADE LAUREAATE

B. G. FORSELIUSE MEDAL

27. märts 2006
Aleksander Loit Stockholmi Ülikool, *prof em*

15. mai 2010, Forseliuse aasta 2009–2010
Mõniste Kool 280. aastapäeval

25. juuli 2010
Tiit Rosenberg Tartu Ülikool, prof

26. november 2010
Järva-Jaani Gümnaasium 325. aastapäeval

18. jaanuar 2011
Mai Raud-Pähn Rootsi Eestlaste Liidu ajakiri "Rahvuslik Kontakt" toimetaja

IGNATSI JAAGU MEDAL

Alushariduse ja algklasside õpetajad

24. aprill 2010, Forseliuse aasta 2009–2010
Sirje Puusepp Osula Põhikool

15. mai 2010
Maie Võsu Mõniste Kool

16. oktoober 2010
Viivi Ader-Hiiekivi Kiili Gümnaasium
Esta Kullamaa Kiili Gümnaasium
Ilme Veeroja-Põldsaar Kiili Gümnaasium

23. oktoober 2010
Maire Normak Kehra Gümnaasium
Epp Raudkivi Kehra Gümnaasium
Raissa Rikkinen Kehra Gümnaasium

26. november 2010
Õile Kalme Järva-Jaani Gümnaasium
Evi Talkis Järva-Jaani Gümnaasium

08. aprill 2011
Silja Kaur Pärnu Lasteaed „Mai", vanempedagoog

Teadusharidus : uurimistöö ja õpilaste juhendamine

26. november 2010
Anu Nurk Järva-Jaani Gümnaasium

23. veebruar 2011
Küllike Nagel Vastseliina Gümnaasium, õppealajuhataja

08. aprill 2011
Helle Järvalt Lähte Ühisgümnaasium, õpetaja

Teenete eest hariduselu edendamisel

16. aprill 2010
Marga Napp Pärnu LV HO alushariduse peaspetsialist`

24. aprill 2010
Kaja Parker Osula Põhikool, õpetaja

15. mai 2010
Marin Kuslap Mõniste Kool, õpetaja

25. juuli 2010
Heino Kängsepp Sangaste vald, pensionär

09. august 2010
Mari Karon Kilingi-Nõmme Gümnaasium, õppejuht

04. september 2010
Helmut Piirimäe Tartu Ülikool, *prof em*; seltsi nõunik

26. november 2010

Svetlana Lilleorg	Järva-Jaani Gümnaasium, õpetaja
Sirje Pehk	Järva-Jaani Gümnaasium, direktor
Kalli Vainula	Järva-Jaani Gümnaasium, koorijuht

18. jaanuar 2011

Anne-Mari Asker-Badersten	Stockholmi Eesti Kool, õpetaja
Reet Estra	Stockholmi Eesti Kool, õpetaja
Jaan Seim	Stockholmi Eesti Kool, direktor
Marje Tui	Stockholmi Eesti Kool, õpetaja
Luule Vaks Maandi	Stockholmi Eesti Kool, õpetaja

08. aprill 2011

Anti Alasi	Lähte Ühisgümnaasium, õppejuht
Varje Kaarde	Lähte Ühisgümnaasium, õpetaja

MEDAL *SUUR KULDTUKAT,* 1. KLASS

17. märts 2009

Tõive Kivikas	Rootsi Kuningliku Teaduste Akadeemia ja Rootsi Kuningliku Inseneriteaduste Akadeemia koolitusprogramm NTA, nõukogu liige, prof

16. aprill 2010

Heily Soosaar	Nõo Reaalgümnaasium, õpetaja

24. aprill 2010

Anti Ossis	Osula Põhikool, direktor

15. mai 2010

Aili-Küllike Paeglis	Mõniste Kool, õpetaja, koolimuuseumi juhataja

09. september 2010

Taivo Kirm	Sillaotsa Põhikool, õpetaja, haridusloo-uurija
Ilmar Voltri	Sillaotsa, koduloo-uurija

26. november 2010

Silva Kärner	Järva-Jaani Gümnaasium, direktori asetäitja õppe-kasvatusalal
Helgi Veemaa	Järva-Jaani Gümnaasium, õpetaja

MEDAL *SUUR KULDTUKAT,* 2. KLASS

23. veebruar 2010, Forseliuse aastal 2009–2010

Enna Juhkam	Vastseliina Gümnaasium, 12. kl

26. november 2010

Mailis Rannaveer	Järva-Jaani Gümnaasium, .kl

23. veebruar 2011

Kerstin Uiboupin	Vastseliina Gümnaasium, 12. kl

MEDAL *WASTNE TESTAMENT 1686*

09. august 2010

Arvet Ollino	EELK Pärnu praostkond, diakon

16. oktoober 2010

Tanel Ots	EELK Harju praost, Jüri koguduse õpetaja

21. detsember 2010
Reet Vääri Eesti Keele Kaitse Ühing, esimees

08. aprill 2011
Jaan Bärenson Eesti Piibliselts, peasekretär

EESTI KOORILAULU 200. AASTAPÄEVA MEDAL

21. november 2009
Külli Karask Kambja Segakoor „Läte", koorijuht
Ülle Keerberg Hugo Treffneri Gümnaasiumi muusikaõpetaja, koorijuht
Liisa Sõõro Kambja Segakoor „Läte", koorijuht
Esta Tamm Tartu maavanem
Anne Vilt koorijuht

27. november 2009
Lauri Breede Tarbatu" / EMÜ „Gaudeamus" / Hale Bopp Singers, koorijuht
Mall Türk Lähte Naiskoor, koorijuht
Tartu Laulupeomuuseum annetus arhiivi

01. oktoober 2010, 2nd Cracowia Music Festival, Krakov
Peter Laskowski, MA
Chamber Choir "Gaudeamus", Brest, Valgevene
Chór Psalmodia Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Krakov, Poola
Chorale des Mineurs Polonais, Douai, Prantsusmaa
Chorus Forselianus, B. G. Forseliuse Seltsi segakoor, Tartu
Corale "Giuseppe Schiff", Chiopris Viscone, Itaalia
Famagusta Municipality Choir, Famagusta, Küpros
Sandefjord Internasjonale Damekor, Sandefjord, Norra
Seafield Singers, Dublin, Iirimaa
Sjøbodkoret, Tønsberg, Norra

AUKIRI

24. aprill 2010, Forseliuse aasta 2009–2010
Osula Kool 245. aastapäeval
Benno Laks Osula Põhikool, hoolekogu esimees

04.06.2010, Forseliuse aasta 2009–2010
Eve Raja Rakvere Gümnaasium, õpetaja

25. juuli 2010
Merle Tombak Sangaste Vallavalitsus,

15. september 2010, Forseliuse Seltsi segakoori "Chorus Forselianus" 1. aastapäev
Tiiu Millistfer dirigent
Inna Samuilov kontsertmeister

26. november 2010
Vilmi Möll Järva-Jaani Gümnaasium, õpetaja
Lia Ojakõiv Järva-Jaani Gümnaasium, majandusjuhataja

TÄNUKIRI

16. aprill 2010, Forseliuse aasta 2009–2010

Margarita Kask	Pärnu Lasteaed „Mai" vanempedagoog, Avastustee koolitaja
Silja Kaur	Pärnu Lasteaed „Mai" vanempedagoog
Halliki Tammiste	Pärnu Lasteaed „Pillerpall", vanempedagoog, Avastustee koolitaja
Kaidi Truus	Pärnu Lasteaed „Mai" õpetaja, projekti Avastustee koolitaja

22. juuni 2010, Forseliuse aasta 2009–2010

German Leiman	Rakvere Gümnaasium, õpilane
Vahur Lepik	Rakvere Gümnaasium, õpilane
Siim Neljandik	Rakvere Gümnaasium, õpilane
Andres Rattassep	Rakvere Gümnaasium, õpilane
Sandra Sulp	Rakvere Gümnaasium, õpilane
Äly Teras	Rakvere Gümnaasium, õpilane
Madli-Kärt Uprus	Rakvere Gümnaasium, õpilane

15. september 2010, Forseliuse Seltsi segakoori "Chorus Forselianus" 1. aastapäev

Sven Aller	koormeister, tenor
Ülari Aomets	bass, bariton
Anneli Int	alt
Ivar Järveots	tenor
Kristi Kullamaa	koorivanem, alt
Pille Laasik	sopran
Merle Männiste	alt
Heli Nurmsalu	sopran
Merike Toom	sopran

26. november 2010

Heli Kark	Järva-Jaani Gümnaasium
Malle Last	Järva-Jaani Gümnaasium. raamatukoguhoidja
Kristjan Piirimäe	Järva-Jaani Gümnaasium, õpetaja
Mati Tamm	Järva-Jaani Gümnaasium, õpetaja

23. veebruar 2011

Merlyn Kund	Vastseliina Gümnaasium, õpilane

.. näitab liikmete hariduselu, loomingut ja saavutusi, annab valiku hariduse, teaduse ja identiteedi kohta ilmunust. Vt ka bibliograafilist artiklite koondandmebaasi **Index Scriptorum Estoniae** (ISE, http://ise.elnet.ee), mida koostatakse Eesti ajalehtede, ajakirjade ja artiklikogumike põhjal.

1990

Helmut Piirimäe. Suur Prantsuse revolutsioon 1789–1799. Kirjastus "Olion", 1989 (!)

1992

Glenn Doman. Kuidas väikelast lugema õpetada. 205 lk [1970 ilmus E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis Paul Keesi tõlkes 124-leheküljeline "Kuidas maimukest lugema õpetada. Õppevahend algõpetuse ja psühholoogia eriala üliõpilastele"]

1994

Hans Lepp. Rootsi mälestised Eestis. Lühike teejuht. Kort vägledning till svenskminnen i Estland. 88 lk [23 kohta või teemat, sh B. G. Forseliuse ja Noarootsi Gümnaasiumi kohta. Fotod]

1999

Taivo Kirm. Vallarahva hingehoolest. – Teataja. Haaslava valla infoleht, 12(67)

Malle Salupere. Tõed ja tõdemused. Sakste ja matside jalajäljed nelja sajandi arhiivitolmus. 422 lk

2001

Rein Veidemann. Kusagil Euroopas. 312 lk [Eesti taassünnihetked ja inimesed neis. Eesti rahva lugu läbi autori tunnete ja mõtete, kes möödunud sajandi viimasel kümnendil oma koha "kusagil Euroopas" kätte võitis]

2002

Gerhard Kroll. Jeesuse jälgedel. 470 lk [Hästi illustreeritud, annab ka põhjalikku ajalooteavet]

2005

Rainer Köthe. Ajalugu. Nutikad küsimused. Arukad vastused. 128 lk [Originaal: Tessloffs superschlaues ANTWORT BUCH. Geschichte. 2003. Eesti oludele kohandanud Lauri Vahtre]

Lauri Vahtre. Eesti rahva lugu. 271 lk + 16 lk pilte [Alates Billingeni katastroofist 10 218 a eest (2005), kui Balti jääpaisjärve vesi murdis endale väljapääsu ilmamerre praeguse Mälari järvistu kohalt Rootsis. Kronoloogia. Pildid. Tagakaanel autor modellina Silver Vahtre plakatil "Kuhu?" 1988. See küsimus on aktuaalne tänapäevalgi]

2006

Glenn Doman. Janet Doman. How to Teach Your Baby to Read. 262 lk

Glenn Doman. How smart is your baby?

Juuda evangeelium heidab uut valgust Kristuse reetmisele. – Postimees, 08.04. [Egiptuse El Minya kõrbest 1970. aastatel leitud 66-leheline nahka köidetud papüüruskäsikiri, mis on kreeka tekstist u. 300. a-l kopti keeles ümber kirjutatud. Sõnum: Jeesus palus end oma jüngril Juudal end reeta. Sama pealkirjaga artikkel: Eesti Kirik, 28.04., viitega allikale www.nationalgeographic.com/lostgospel/]

Rein Veidemann. Tuikav tekst. Artikleid ja esseid Eesti kirjandusest ja kultuurist 2000–2005. 255 lk

2007

Tiiu Kuurme. Sotsiaalteadlased akadeemilisel valulävel. Standardeid loov ja juurutav bürokraatia hävitab teadusindu. – Postimees, 27.02. [Teadus looming tähendab uue teadmise sündi, seda ei inspireeri näidikute tootmine, vaid uuritava sisu väärtustamine, uurimistööks vajalik aeg ja vaimne keskkond. Kuid globaalse protsessi keerises levib akadeemiline kapitalism, auditeerimisühiskond, evalueeriv riik – megatrend, milles vohab hindamistööstus]

Madis Linnamägi. Eesti talurahvakoolimuuseum: ideid ja teostamiskatseid aastatel 1986–2006. – Eesti Põllumajandusmuuseumi aastaraamat I, 2007, lk 182–191, 200–201; www.forselius.ee >HK Comenius-Forselius

Rein Veidemann. Keel kohustab. – Postimees, 13.04.2007

Ants Viires (koostaja, toimetaja). Eesti rahvakultuuri leksikon. [Ka 1995. ja 2000. a]

2008

Anneli Aasmäe. Ka lapsesõbralikemas vallas napib lasteaiakohti. – Maaleht, 15.05. [Lapse heaks tehtud kulutused KOV-ides erinevad mitukümmend korda. Kiili vald: 97 000 kr lapsele 2007. a]

Tiiu Kuurme. Mis maksab lapse tahe? Praegune arusaam koolist muudab lapsed vastutus- ja tahtevõimetuks. – Postimees, 30.09. [Arusaam noorest inimesest on muutunud kitsaks ja mehaaniliseks, samuti arusaam koolist ja õppimise tulemustest. Õpilase roll loob eeldused õppida abituks: mugav allumine, nõutud asjade ärategemine, vastutuse delegeerimine õpetajale, hindamise objektiks olemine. Välja arenemata jääb isiklik eetika, valmisolek enesele vastutust võtta]

Ago Pajur, Aldur Vunk. Rahvusriigi sünd Pärnumaal (1917–1919). 123 lk

Mehis Pärn. Õpetamisest õppimiseni. – Postimees, 27.05. [Autor, EAS-i ettevõtlikkusteadlikkuse koordinaator: õpetaja õpetab, jättes tähelepanuta, kas õpilased tegelikult sellest midagi õpivad; õpetamise kultuur tuleks muuta õppimise kultuuriks]

Jaak Valge. Maailmakriis ja Eesti demokraatia. – Postimees : AK, 22.03. [Traditsioonilised lõhed jõukuse ja põlisuse alusel on Eestis suuremad kui kunagi varem. Uus asi: poliitikud on riigi juhtimise asemel rahvast eraldunud ning moodustanud omaette huvigrupi]

Reet Valgmaa, Erle Nõmm. Õpetamisest – eesmärgist teostuseni. 143 lk. © Eesti Vabaharidus-liidu Kirjastus [Sarja „Õpetaja raamat" viies trükis. Pika kogemusega koolitajad vaatavad oma tööle koolituse aegruumi, õpetaja tegevuse ja meetodite seisukohast. Raamatu neljandas osas käsitletakse põhjalikumalt interaktiivseid õppemeetodeid]

Allar Veelmaa. E-õpe 21. sajandi koolis. – Postimees : Tänased e-teenused, 22.03. [Wiris, arvutialgebra programm; GeoGebra jne]

Ants Viires, Elle Vunder (koostajad, toimetajad). Eesti rahvakultuur. {Ka 1998. a]

Maigi Vija, Kadri Sõrmus, Irene Artma. Uurimistöö kirjutajale. 40 lk [Soovitusi õpilasele ja õpetajale]

Jarmo Virmavirta. Ajalugu võib valitseda. Parem haridus on väikerahvaste ainus tõeline jõud. – Postimees, 21.02.

2009

Avastusõpe. Võrdlemine ja mõõtmine. 63 lk. Õpetajalt õpetajale. @ Kirjastus Ilo. [19 kohandatud näidistegevust/tundi 6–7-aastastele]

Aivar Kull. Avaneb filoloogia tõeline tähendus. – Tartu Postimees, 05.01. [Peeter Oleski esimene raamat "Filoloogia tõeline tähendus", ta "on juba mitu aastakümmet täie enesestmõistetavusega seisnud meie kirjandusteaduse kaptenisillal"].

Maavalla kalender 10222 (2009) [Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koja 31. ruunikirjas sirvikalender. Originaalseid maarahva puusse lõigatud ruunikalendreid on säilinud tosinkond]

Liisa Ringo. Tuupimine koolis tapab innovatsiooni. – Tartu Postimees, 17.03. [Välismaal õppinu tähelepanekuid õppekava kaasajastamiseks, loovuse edendamiseks]

Aive Pähn. Osula kool võistlussarjas 10 Olümpiastarti. – Sõmerpalu Sõnumid. Sõmerpalu valla ajaleht, 54

Liina Valper. Aabitsalood juhivad lapsi kodukoha radadel. – Sõmerpalu Sõnumid., 54

2010

Madis Filippov. Vallad reformivad omasoodu koole. – Postimees, 11.03. [Kullamaa ja Lihula Keskkool > Lõuna-Lääne Gümnaasium?]

Johann Grolle. Jumala konkurendid. – Tarkade Klubi, 6 (42) [Sünteetiline bioloogia: uute geenide ja rakkude kunstlik loomine. Visioon: geneetiliste programmide kirjutamine, juhtimaks inimese evolutsiooni, nt järeltulijate genoomi loomine, kombineerides enda ja partnerite geene]

Kristi Helme. Osula põhikool tähistab 245. sünnipäeva. – Õpetajate Leht, 16.04., Sõmerpalu Sõnumid. Sõmerpalu valla ajaleht, nr 61 (lühendatult)

Andres Herkel. Ebakindel rahvuslus hävitab riiklikku stabiilsust. – Postimees. AK, 15.05. [Uusaegne rahvusriik on demokraatia peamine ja kõige tõhusam tagatis. Kremli jaga ja valitse taktika, takistamaks tõhusate rahvusriikide teket]

Marju Himma. Arvutisõltuvus võib tappa lapsevanema. – Postimees, 09.02. [Mängukurat varitseb nii kodus kui kasiinos]

Marju Himma. Jaapanlased ilmutavad aafriklastest väiksemat meelekindlust. – Postimees, 16.03. [Isiksusepsühholoogia: üle 50% on pärilikke omadusi – meelekindlus, avatus,emotsionaalsus, sotsiaalsus, neurootilisus: test EE.PIP-NEO]

Marju Himma. Ministriga ülikooli ja kooli tulevikust. – Tartu Postimees, 26.03.

Marju Himma. Sõbrad põrutavad kondijõul ümber ilma – Postimees, 17.05. [vt www]

Marju Himma. Tõnis Lukas: riigiülikooli ei peaks kartma. Tartu Postimees, 29.04. [Rahvusülikool: rahvusvahelistumine ja kohustused säilitada eestikeelne kõrgharidus ja teadus]

Aime Jõgi. Pärilikkusaine ja pisikud mängivad kaubamajas. – Tartu Postimees, 21.04. [Ülemaailmne DNA-päev õpetab keerulist mõistma]

Toomas Jürgenstein. Linnupüüdjad pimedas toas. – Postimees. AK, 29.05. [Filosoofia ja teoloogia arusaamad: loodusteaduste populariseerija Richard Dawkinsi ja inimgenoomi projekti juhi Francis Collinsi debatt teaduse ja religiooni vahekorra üle a-st 2006. Autor on HTG õpetaja]

Mart Kadastik. Google'i koolutamine. Kas vaba internet kui progressi vedur tohib üksikisiku õigustest üle sõita? – Postimees, 01.03. [vt Kaupo Kalda. Kaugjuhitav internetitõde. Igaüks saab võrgukeskkonda paremaks paigaks muuta. Postimees, 28.01. (Suunav internetimetoodika, Google bomb, spamdexing, ...)]

Argo Kerb. Tihend aineõpetajate ja infotehnoloogia vahel. – Õpetajate Leht, 21.05. [= haridustehnoloog]

Tuuli Koch. Kümned tuhanded lapsed kasvavad ühe vanemaga. – Postimees, 28.01. [34 000 last e 13% alaealistest]

Vahur Koorits. Tahad head elu, nühi kaua koolipinki. – Postimees, 19.02. [Statistikaameti protsenditabel "Harimatus tekitab töötust"]

Vahur Koorits. Venelased kolivad taas Eestisse. – Postimees, 27.05. [Rahvuste rändestatistika ><]

Peeter Koppel. Tulevikus on vaja teistsuguseid spetsialiste. – Postimees, 04.03. [Tööandja nõuab analüüsi- ja sünteesioskust]

Peeter Kreitzberg. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse saaga õppetunnid. Valitsusel polnud ettekujutust, milliseks peaks koolivõrk kujunema. – Postimees, 04.06. [Hõreda asustusega Eestis on esmatähtis kvaliteetse hariduse ühtlane kättesaadavus, millele aitaks kaasa, kui erinevad koolitüübid toimiksid ühtse koolina. Seadus sätestab integreeritud koolitüübid: lasteaed-põhikool, gümnaasium-kutseõppeasutus, üldhariduskool-huvikool. Kahtlus gümnaasiumi kolme õppesuuna nõude otstarbekuses]

Hasso Kukemelk, Margus Pedaste. Koolide lahutamise kaheksa plussi. – Tartu Postimees, 09.07. [TÜ sotsiaal- ja haridusteaduskonna hariduskorralduse dotsent ja Pedagogicumi direktor vaatlevad Tartu koolivõrgu küsimusi]

Kuldar Kullasepp. Suhtlusvõrgustik Facebook paneb mõtlema privaatsusele. – Postimees, 98.06.

Ingmar Kurg. Kirikud individuaalses ostukorvis. – Postimees. AK, 29.05. [Teoloogiadoktor: kristlik traditsioon väärtuste edastajana on katkenud, tuleb pakkuda ausat sisu, evangeeliumi]

Liina Kusma. Mõttekaaslased. – Videvik, 22 (961), 03.06. [Arnold ja Ingrid Rüütli elust ja tööst]

Mart Laisk. Kes loob eestlase lugu. Väikerahva lugu tuleks kujundada selliseks, et sellega kaasneks kõrgem enesehinnang ja enesega rahulolu. – Postimees, 18.02.

Kristi Leppik. Eesti lapsed torkavad Euroopas silma koolivihkamisega. – Postimees, 24.03.

Juri Lotman. Nepredskazujemyje mehanizmy kultury. 233 lk. Bibliotheca Lotmaniana. © TLU Press

Diane Montgomery. Able, Gifted and Talented Underachievers. 2nd edition. 376 p. [Juhiseid andekuse alasoorituse avastamiseks]

Osula Põhikooli 245. sünnipäev. [Voldik: kava ja Ara Banderi "Osula kooli laul"]

Peeter Olesk. Kolm füüsikut, kolm loojat ja mõtlejat. – Postimees, 02.03. [Tartu aukodanikuks valitute avastused]

Kaja Parker. Osula kodutütred-noorkotkad olid tegusad. – Sõmerpalu Sõnumid, 61

Marin Saar. Miks ma kooli tööle jään? Viis põhjust, miks üks noor mees õpetajana töötab. – Postimees, 18.08. [GAG keemiaõpetaja positiivsed arvamused]

George Schöpflin. The Dilemmas of Identity. © TLU Press
Viire Sepp. Andekus ja koorem. Kuidas motiveerida andekat last? – Õpetajate Leht, 21.05. [*Gifted underachievement* = andekate alasooritus – tänapäeva haridussüsteemi epideemia]
Viire Sepp. Andekusest ja andekatest lastest. 176 lk [Anne vajab märkamist. Toetava keskkonna puudumisest ja andekate isiksuslikest eripäradest võivad tekkida probleemid. Andekad õpiraskustega lapsed, ande maskeerimine, väärdiagnoosid – *gifted underachievment* (UAch, andekate alasooritus). Kool, raamatud, ülesanded on tüdrukutele orienteeritud]
Juta Siirak. Kui kodud lõhuti. [Harju-Madise emeriitõpetaja mälestusteraamat]
Irja Tähismaa. Osula kool ja Mozartid ellu. – Võrumaa Teataja, 24.04.
Marju Uusen. Miina Härma kool kutsus lapsi lugema. – Postimees, 22.03. [Teisiti öeldes: ilma koolipiirkonnata eliitkoolis on esimese klassi astumise katsed]
Marju Uusen. Olümpiaadivõitja tuubib harva. – Postimees, 12.03. [HTG 11. kl poiss Ants Remm käib füüsika-, keemia-, matemaatika- või informaatikavõistlustel. Füüsikaolümpiaadil olid esikümnes veel Madis Ollikainen (GAG), Andres Jaanson ja Gerli Viikmaa (Pärnu Koidula G), Roland Matt (HTG)]
Lauri Vahtre. Teadmised ei tee lapsest robotit. Ka kõige isemõtlevama inimese pea on täis tuhandeid "valmis tõdesid" – Postimees, 22.03. [Kommentaarina: Roone Roost "Tee oma lapsest robot. Hea mõte!", Postimees, 19.03.10; Forseliuse Sõnumid 18, 2010]
Lauri Vahtre. Triivankur on vajalik, kuid ta ei tohi laeva seisma panna. – Õpetajate Leht, 21.05. [Autori kurb kogemus: õpetajal on isiklikud raudselt lukku pandud, aga sisult roostetanud arvamused. Ta tambib neid "valmis tõdesid" noortele pähe, ega salli oma peaga mõtlemist]

2011

Marti Aavik. Teekond maailma tippu. – Postimees, 11.03. [Akadeemik Andres Metspalu: geenivaramu aitab vastata suurtele küsimustele]
Arne Hiob. Religioon minevikus ja tänapäeval. Kristlus ja maailmareligioonid fundamentaalteoloogilises vaates. 190 lk [Lisades selgitatakse, mis on religiooniteadus ja teoloogia]
Inimese lugu. – Imeline teadus, 3 [Artiklid inimliikidest lk 64–81. Genoomika kaardistab inimloo]
Helmer Jõgi. Puhta lehena valikuvõimaluste juurde. – Tartu Postimees, 29.03. [Loomisel oleva Jaan Poska Gümnaasiumi direktori mõtted]
Vilja Kohler. Paremal juhul tabab viha erikoolis kappi. – Tartu Postimees, 31.03. [Kaagvere tütarlaste erikoolist]
Annika Laats. Paastumaarjapäeva mõtteid vaikuse lastest ja rajatavast kalmistust Ristil. – Eesti Kirik, 23.03. [Harju-Risti kirikuõpetaja on medali WT 1686 laureaat]
Madis Linnamägi. Wastne Testament ja eestikeelne kool. – Eesti Kirik, 23.03. [Eesti Rahvakooli Memoriaali peakivi foto]
Martin Pau. Keeleprofessor esitles õigekirjaabi. – Postimees, 14.03. [Mobiilirakendus Sõnar]
Liina Raudvassar. Kirikuõpetajast kooliõpetaja. – Eesti Kirik, 23.03. [Saue Gümnaasiumis]
Liina Raudvassar. Treffneristid: et avarduks maailmapilt. – Eesti Kirik, 23.03. [Religiooniloo ja filosoofia õpetaja Toomas Jürgenstein]
Jüri Saar, Risto Mets. Linnavalitsus vabastas haridusjuhid ametist. – Tartu Postimees, 31.03. [Boris Goldman ja Irina Aab omastasid kinkekaarte]
Ants Sild. I-inimene ja e-Eesti. – Postimees, 22.03. [Infotehnoloogiline haridus prioriteediks]

CD, DVD:

Haridusluugu Lääne-Harjumaal. © Haridusselts VITALIS. 2010
Mõniste Kool 280. Kooliharidus alates 1730. aastast. 2010

VEEBID:

The Navarra Declaration on Talent, issued at Ágora Talentia, the World Forum on Talent in the Knowledge Age, which convened in Pamplona, Spain on 11–12 February 2009, http://www.agoratalentia.es/en/declaracion-navarra/declaracion-navarra.asp; http://www.lisboncouncil.net/initiatives/human-capital.html

www.e-ope.ee/eOAK, e-Õppe Arenduskeskuse konverents "E-õpe – tõsine mäng" 14. –16.042010, Tallinna Tehnikaülikool, http://conference2010.e-uni.ee/

www.atomiumculture.ee, üleeuroopaline projekt ravimite loomiseks www.dsh.se. De Svenska Historiedagarna, Rootsi ajaloopäevad
http://esport.ee/, harrastussport
www.inspiratsiooniretk.ee, http://sites.google.com/site/inspiratsiooniring, kaks Eesti noormeest jalgratastel ümber maailma, 20.07.2010–2012. a teine pool
www.ische.org, The International Standing Conference for the History of Education, rahvusvaheline kooliajaloo ühing: konverentsid, ajakiri "Paedagogica Historica"
www.historyofeducation.org.uk, History of Education Society, ajakirjad "History of Education", "History of Education Researcher"
www.maavald.ee, Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda
www.norden.org, The Nordic Council and The Nordic Council of Ministers
www.t-klubi.ee, Tallinna teaduskohviku salvestised, ajakirja "Tarkade Klubi" teave
www.vudila.ee, kogu pere mängumaa Kaiavere järve ääres Jõgevamaal

VÕTA – **V**arasemate **Õ**pingute ja **T**öökogemuse **A**rvestamine hariduse omandamisel ja kutse andmisel: http://vota.archimedes.ee, www.kutsekoda.ee, 18 kõrgkooli veebid

Võru Kesklinna Gümnaasiumi partnerid Narvast tutvumas Kuperjanovi Ühisjalaväepataljoniga

KULTUURIMINISTEERIUM

Integratsiooni sihtasutus

VKLG
Võru Kesklinna Gümnaasium

Eesti keeles, Eesti meeles

Projekti eesmärgiks oli see, et erineva kultuurilise, religioosse, keelelise ja etnilise päritoluga KRK-d ja määratlemata kodakondsusega noored saaksid end kehtestada ning Euroopa ühiskonna kõikides tahkudes aktiivselt osaleda. See puudutas nende igapäevaelu, poliitikas osalemist ja kodakondsuse väärtustamist.

Projekti kohta ilmunud ajalehe esikaas, 26.11.2010

B. G. Forseliuse Seltsi XXI suvekooli avamisel Kilingi-Nõmme Gümnaasiumi ees, 09.08.2010

B. G. Forseliuse Seltsi XXI hariduspäeval osalejad Forseliuse pargis, 16.04.2010. Paremalt: Tartu abilinnapea Vladimir Šokman, Madis Linnamägi, prof Helmut Piirimäe, Tiiu Millistfer, prof Toomas Tenno, ..., ...